

İÇİNDEKİLER • CONTENTS

TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI 24/II. (2000)
JOURNAL OF TURKISH STUDIES

IN MEMORIAM
AGÂH SIRRI LEVEND
HÂTIRA SAYISI
II

- Nur GÜRANİ-ARSLAN, Bir İzlekler Yumağı: Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1- 9)
- Tülay Gençtürk DEMİRCİOĞLU, XVII. Yüzyıldan Bir Mesnevi: Âsafnâme (11- 36)
- İnci ENGİNÜN, İpek Üzerine Basılmış Bir Gazete Nüshası (37-47)
- Zuhal KARGI ÖLMEZ, Agâh Sırrı Levend'in Dılcılığı ve Dilimize Bakışı (49-57)
- Bayram Ali KAYA, Azmî-Zâde Hâletî'nin Sâkî-Nâmesi (59-106)
- Mehmet ÖLMEZ, Dil Dêvrini Sonrası Ad ve Soyadlarımız (107-117)
- Mehmet ÖZMEN, Türk Söz Diziminde "Tarafından"lı Anlatımlar (119-188)
- Kurtuluş ÖZTOPÇU, Memlûk Kıpçakçasıyla Yazılmış Bir Atçılık Risâlesi: Kitâb Baytaratu'l-Vâzih (Paris Nüshası) (189-229)
- Köksal SEYHAN, Yûnus Emre'nin Bir Şiirinde Şehir Alegorisi (231- 280)
- Recep USLU, Bir Musiki Kaynağından XV. Yüzyıl Türk Musikisini Aydınlatan Bilgiler: Fatih Dönemi Müzisyenlerinden Şemseddin Nahîfî ve Bilinmeyen Eseri (281-296)

TÜRK SÖZ DİZİMİNDE "TARAFINDAN"LI ANLATIMLAR

Mehmet ÖZMEN*

1. Türkçenin tarihi gelişimi içerisinde, 14.-15. yüzyıllardan beri kullanılmakta olan *tarafından*'lı anlatımlar, özellik ve mantık bakımından birbirinden tamamen farklı, iki döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem yaklaşık olarak 1830'lu yıllara kadar gelmekte, 1830'lu yıllardan sonra da, ikinci dönem başlamaktadır. Birinci dönemde kullanılan *tarafından*'lı anlatımlar, yön kavramına ve ona bağlı olarak saygı veya tevazua dayanırken, 1830'lu yıllardan sonra başlayan ikinci dönemdeki *tarafından*'lı anlatımlar, batı dillerinin etkisiyle gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Biz bu incelememizde her iki dönemi de ele almakla birlikte, ağırlıklı olarak, 1830'lu yıllardan itibaren, batı dillerinin etkisiyle, eski anlatım kalıbı içerisine girip yerleşen ve gerek doğrudan doğruya cümlelerde, gerekse fiilimsilerde, oldukça yaygın bir kullanım alanı bulan *tarafından*'lı anlatımlar üzerinde duracağız.

1.2. 1830'lu yıllara kadar olan dönem:

Tarafından'lı anlatım biçimine, belirleyebildiğimiz kadarıyla, 14.-15. yüzyıldan beri rastlamaktayız. Hem Anadolu'da hem Anadolu dışında örneklerini gördüğümüz bu anlatım biçimi, büyük oranda, "yön, cihet; nezd, yan" kavramlarından doğmuştur. Hareketi yapanla yüklem veya fiilimsi arasındaki ilişki, "taraf"ın ifade ettiği, "yön, cihet; nezd, yan" kavramlarıyla sağlanmıştır. Tanrı'dan, yüksek bir kişi veya makamdan söz ederken, onu doğrudan doğruya adıyla anarak, "etti, buyurdu" demek yerine, yüceltmek, ululamak ve saygı göstermek için, bulunduğu yönle ve edilgen fiilli yüklemle ifade etmek yoluna gidilmiştir. Bu mantık içerisinde, eylemle eylemi yapan arasındaki ilişki, doğrudan doğruya değil, eylemin oluşmasında etkili olanın bulunduğu "yön, cihet; nezd, yan" kavramını veren "taraf", "taraf"tan sonra getirilen iyelik ve çıkma durumu eki aracılığı ile verilmiştir. *Taraf* 'la "yön, cihet; nezd, yan", iyelik ekiyle kişi, çıkma durumu ekiyle de eylemin çıkış yeri belirtmektedir. *Tarafından*'lı kullanımlarda, fiil her zaman edilgen değildir. Edilgen fiilli cümlelerde ise, eylemi yapanın söz konusu edilmemesi, eylemin, eylem yapamayacak olan "yön"e, "nezd"e yüklenmesi de, yüklemdeki fiilin edilgen olması sonucunu doğurmuştur. İkinci ve üçüncü kişilerdeki, *tarafuñuzdan*, *tarafından*'lı ifadelerde, saygı gereği, yüklemdeki fiil edilgen hâlde dönüştürülürken, birinci kişideki *tarafımdan*'lı ifadeler, daha çok "tevazu" için kullanılmıştır.

1830'lu yıllara kadar olan dönemde, *tarafından*'lı anlatımların ortaya çıkmasında, saygı, yüceltme veya tevazua bağlı üslûp özelliği yanında, Nazmü'l-Hilâfiyât Tercümesinden

* Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

vereceğimiz örnekte de görüldüğü gibi (Bilgin, 1996, 103b/4); "-dan/-den, -den dolayı, sebebinden", "ablatif, başlangıçlık ve sebebiyyet (ta'lîl, içinlik) mânaları ifade eden" Arapça "min" in de etkili olduğu anlaşıyor: "min tarafı'llâh (Allah tarafından)" (Timurtaş, 1962, 235). Nitekim, "Müslümanlık'ta din, "Allah tarafından kurulup mensup olanları dünya ve ahirette kurtuluşa, esenliğe götüren (itikat ve ameller)den ibaret bir kurumdur" diye tanımlanır (Armaner 1998, 79)." cümlesinde, "min tarafı'llâh (Allah tarafından)" ın etkili olduğu açıktır. *Tarafından*'lı anlatımların oluşmasında, kesin olmamakla birlikte, üslup ve Arapça "min" yanında, Osmanlı döneminde bazı vakıflarda (Çetin, 1994, 101) ve devlet görevlerinde çalıştıklarını bildiğimiz dönmelerin etkilerinin olup olmadığı da ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

1.2. Batı etkisinde gelişen *tarafından*'lı anlatımlar:

Batı dillerinin etkisiyle giren *tarafından*'lı anlatım biçimleri, batıyla olan sıkı temastan sonra, kendilerine en uygun kalıp olarak, daha önce kullanılan *tarafından*'lı ifadeleri bulmuştur. Bir dil, bir başka dil üzerinde baskı kurduğu zaman, tıpkı dalgakıranı döven dalgaların, en zayıf noktayı bulup oradan gedik açıp girmeleri gibi, kendileri için en uygun kapıdan girerler. Nitekim, Farsça asıllı "ki"li cümlelerdeki "ki" de, kendisine en yakın ifade biçimi olan "kim" üzerinden Türkçeye girmiş, batıyla temasa geçtikten sonra da Fransızca'nın etkisiyle giren ki'li cümleler, Farsça asıllı ki'li cümlelerle örtüşerek, yeniden yaygınlık kazanmıştır.

Tarafından'lı anlatım biçimleri de, 1830'lu yılların başlarından itibaren mahiyet değiştirmeye başlamış ve daha önce Türkçede karşılaşmadığımız ve Türkçe söz dizimi ile ilgisi olmayan yeni bir anlatım biçiminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tür anlatım biçiminin, III. Selim döneminden itibaren gittikçe artan bir hızla gelişen, Tanzimat döneminde ise yoğunlaşarak en etkin yabancı dil konumuna erişen Fransızcanın etkisiyle girdiği anlaşılmaktadır; zira, bu anlatım biçimi, eskiden, bazı eserlerde, üslup özelliğine bağlı münferit kullanımlar olarak kullanılırken, Türkçenin batı dilleriyle olan temasından sonra, karşımıza, doğrudan doğruya sözdizimsel bir özellik olarak çıkmaya başlamıştır. İş yapanın veya olanın, fiili geçişsizleştirilmiş fiilimsilere ve yüklemlere yeniden bağlanması biçimindeki bu anlatım biçiminin Türkçeye yerleşmesinde, Tanzimat yıllarından itibaren, Fransızcanın yanında İngilizcenin, daha sonraki yıllarda da, Almancanın etkili olduğu söylenebilir. İlk örneklerine resmi yazılarda rastladığımız *tarafından*'lı cümle ve fiilimsi gruplarını, 1860'lı yıllardan itibaren gelişen Tanzimat dönemi edebi metinlerinde de görmeye başlıyoruz.

Batı dillerinin bir özelliği olan, günümüz Türkiye Türkçesi söz diziminde de oldukça sık kullanılan, neredeyse salgın hâlini alan bu anlatım biçimine, Türkçenin ihtiyacı yoktur. Türkçenin söz dizimi mantığında, işi yapan önemliyse özne, yapılan iş önemliyse nesne, hem işi yapan hem yapılan iş önemliyse özne ve nesne birlikte söylenir. Türk söz diziminde, bu üç yolun üçü de varken, yüklemi oluşturan geçişli fiili geçişsiz hâle getirip, özneyi, "tarafından" aracılığı ile tekrar cümleye sokmaya gerek yoktur. Örneğin, "Köprüyü, cumhurbaşkanı ulaşımına açtı." demek varken, cümleyi "Köprü ulaşımına açıldı." biçiminde kurduktan sonra, köprüyü açanın kim olduğunu belirtmek için "Köprü cumhurbaşkanı tarafından ulaşımına açıldı." demenin Türkçe açısından bir mantığı yoktur. Eğer saygı duyulan bir makamı temsil ediyorsa, o zaman da, söze, "sayın" diye başlamak herhâlde yeterli olacaktır. "Tarafından" ın fiilimsilerde kullanılması ise çok değişik bir ilişkiler ağını peşinde getirmiştir.

1830-1860 yılları arasındaki *tarafından*'lı ve aynı görevdeki eşitlik ekli anlatımların bazılarında, özellikle saygı ve tevazu içeren ifadelerde, eski anlatımın izleri görülebilir; ancak, gittikçe bu ifadenin yerine, batı tipi ifadeler yerleşmiştir. 150 yıllık süre içerisinde, batı tipi *tarafından*'lı anlatımlar, Türkçeye öylesine yerleştiler ki, Türkçenin bir çok söz dizimi kuralını, ciddi şekilde sarsmaya, Türkçenin doğal anlatımını ağır bir şekilde zedelemeye başladı. Bugüne kadar, *tarafından*'lı kullanımların Türkçeye böylesine yerleşmesine engel olamadığımıza, bundan sonra da olamayacağımıza göre, bundan sonraki bakış açımız, bu ifade biçimini, hiç olmazsa, Türkçeye daha fazla zarar vermeyecek sınırlara çekmek, olabildiğince sınırlandırmak olmalıdır; zira sorun, yabancı bir söz dizimi kuralının Türkçeye yerleşmesinden doğan olumsuzluğu aşmış durumdadır.

Bu inceleme boyunca, *tarafından*'lı ifadelerin, *tarafından* kullanılmadan nasıl karşılanabileceğini değişik örneklerle vermeye çalışacağız. Bizim buradaki amacımız, bu tür ifadeleri kullananları suçlamak veya onların yanlışlarını düzeltmek değildir. Zaten, *tarafından*'lı ifadeleri kullananların hiçbirisi, bunun farkında bile değildirler. Bizim amacımız, Türkçenin daha güzel anlatım yolları olmasına karşın, yüz elli yılı aşkın bir süreden beri gitgide artan bir sıklıkla kullanılan ve Türkçe açısından son derecede zararlı hâle gelen, yabancı bir ifade biçimine dikkat çekmektir.

1.2.1. Batıyla olan dil kültür ilişkileri: Türkçeye batı dillerinin ilişkisi, Türklerin Anadolu'ya gelmeleriyle başlar. Anadolu'ya geldikten sonra Türkçeye, Grekçe'den, Ermeniceden, Latince'den ve İtalyancadan çeşitli alanlarda kelimeler girer. XI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan bu sürede, Türkçeye batı dilleri arasındaki ilişkiler, normal kelime alış veriş sınırlarının ötesine geçmez.

Batı Avrupa'yla olan kültür ve dil ilişkileri ise, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde başlar ve bu yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı ülkesinde batı tipi okulların açılması aşamasına kadar gelir. Batıyla olan asıl sıkı temas, XIX. yüzyılın başlarından itibaren gittikçe artan bir ivme kazanır. II. Mahmut döneminde, batı etkisi eğitimden devlet kurumlarına ve giyim kuşama kadar pek çok alanı etkisi altına alır. Tanzimatın ilanından sonra ise hayatın her alanında iyice yayılmaya başlar.

Batı ile elçilik düzeyindeki ilk ilişkiler, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin, 1720 yılında Paris'e gitmesiyle başlar (Akıncı, 1873, 13). Avrupa'da ilk daimi elçilikler ise, 1793 yılında, daimi elçiliklerin kurulmasıyla ilgili muameleler tamamlandıktan sonra kurulur (Eren, 1988, 448) ve Viyana, Berlin, Paris ve Londra'ya daimi elçiler gönderilir (age, 448; Karal, 1988, 73). Bu elçilik memurlarına gittikleri yerde boş durmayıp dil ve bilgi öğrenmeleri yönünde emirler verilir (Karal, 1988, 73).

XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren de, batıyla ilişkileri daha derin temellere taşıyan eğitim kurumları açılmaya başladı. 1773'te Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun, 1793 yılında da Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun açıldı (Karal, 1988, 67). 1827'de Mekteb-i Tıbbiye, 1834 yılında Mekteb-i Harbiye kuruldu (Akyüz, 1997, 126-127). Mekteb-i Harbiye'nin kurulmasından sonra, Viyana, Paris ve özellikle Londra'ya gittikçe artan sayıda askerî öğrenci ve genç subaylar (age., 127, 133), Tanzimattan sonra da askerlik dışında, özellikle Fransa'ya zenaat öğrenmeleri için çeşitli alanlarda çıraklar gönderildi (age., 133).

III. Selim döneminde başlayan, II. Mahmut zamanında gelişen, Tanzimatın ilanıyla hayatın her alanına özellikle, elçilikler, eğitim, Tercüme Odası ve diğer alanlar aracılığı ile kurulan ve gittikçe artan bu ilişkiler, batı dilleriyle doğan yoğun temasları da beraberinde getirmiştir.

1.2.2. Türkçe-Fransızca ilişkileri: Batıyla olan bu temaslar ve açılan elçilikler, batı dillerini, özellikle Fransızca'yı bilen eleman ihtiyacını da beraberlerinde getirmişlerdir. Bu ihtiyacı karşılamak için, III. Selim zamanında Avrupa'ya gönderilen elçiler, beraberlerinde, Rum tercümanlarla birlikte, batı dillerini, özellikle Fransızca'yı öğrenmeleri için kâtipler de götürüyorlardı (Demircan, 1988, 47). Fransızca öğretiminde, elçilik kâtipliklerinin yanı sıra, 1832 yılında kurulan Tercüme Odası da etkin bir görev üstlenmiş ve Türk aydın tipini yetiştiren kurumlardan biri durumuna gelmiştir (Küçük, 1984, 429; Demircan, 1988, 47). Fransızcanın öğrenilmesinde önemli olan kaynaklardan biri de, batı tipinde açılan yeni okullardır. Bu okulların ilk yıllarında, gerek ders kitabı gerek kaynak eser, gerekse yetişmiş Türk öğretmen yokluğundan, eğitimler Fransızca olarak yapılmıştı (Demircan, 1988, 67). 1867'de Galatasaray Lisesi'nin kurulmasıyla da Türkiye'deki Fransız dili etkinliği en üst düzeye erişmiştir (Akıncı, 1973, 61). Fransızcanın öğrenilmesinde bir başka etkili yol da Fransa'ya öğrenci gönderilmesidir. Daha önceki münferit örnekler bir yana bırakılırsa, Fransa'ya düzenli olarak öğrenci gönderimi II. Mahmut (1809-1839) döneminde başlar (age., 31-35). Türkiye'de Fransızcanın yaygınlaşması ise daha çok II. Mahmut zamanında olmuştur (age., 59). Bütün bu ilişkiler, çoğu batıya ve Fransızcaya hayran aydın tipi (Demircan, 1988, 48) ve batı dillerinden yapılan çeviriler, *tarafından*'lı anlatım biçimini de Türkçeye taşımıştır.

1.2.3. Türkçe ve diğer batı dilleri: Fransızca yanında, elçilikler, Tercüme Odası ve eğitim kurumlarının müfredatlarına konan dersler aracılığı ile Fransızca yanında, diğer batı dilleriyle de temaslar kurulmuştur. Fransa yanında İngiltere'ye ve Viyana'ya gönderilen öğrenciler, İngilizceyi ve Almancayı öğrendiler. Mühendishâne-i Bahri-i Hümayun'da 1842'den itibaren Fransızca seçmelik, İngilizce zorunlu ders hâline getirildi (Akyüz, 1997, 125). Mühendishane-i Berrî-i Hümayun'da önceleri Fransızca okutulurken sonradan yabancı dil olarak Almancaya dönülmüş, 1839 yılında açılan Baytar Mektebi'nde de Almanca öğretim yapılmıştır (Demircan, 1988, 82). Fransızca dışındaki batı dillerinin hiç biri Fransızca kadar yaygın ve etkili olmamakla birlikte *tarafından*'lı cümlelerin yayılmasında mutlaka etkili olmuştur. Özellikle 1950'li yıllardan sonra, İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkisi önlenemez boyutlara erişmiştir.

1.2.4. Batı dilleri ve yüklemi geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerde özne: Fransızcada bir cümlemin yüklemi, etken fiil iken edilgen hâle dönüştürülürse, etken fiilli cümledeki özne, edilgen fiilli cümlede tümleç, etken fiilli cümledeki nesne, edilgen fiilli cümlede özne olur. Bu durumda, etken fiilli cümlemin öznesi, edilgen fiilli cümlemin "complément d'agent"ı yani "iş yapan tümleç"i olur. Edilgen fiilli bu cümlemin tümleci, cümleye "par" edatı ile bağlanır. Kimi zaman ise fiilin anlam ve durumuna göre "par" yerine "de (d')" edatı ile bağlanır (Yaşar, 1995, 376). Yine aynı durumdaki cümlelerde, cümlemin geçişli olan fiilli, geçişsizleştirilince, etken hâldeki cümlemin öznesi, fiilli geçişsizleştirilmiş cümleye, İngilizcede "by", Almancada ise "von" ile bağlanır. Bunların çevirisi olan *tarafından*'lı anlatım biçimi, 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, diğer batı dillerinin yanında, özellikle Fransızcanın, 1950'li yıllardan itibaren de İngilizcenin yoğun etkisiyle, Türkçeye girmiş ve iyice yerleşmiş bulunmaktadır.

Batı dilleri ile Türkçe arasındaki mantık farkını, Osman Nedim Tuna'nın Türkçe öğrettiği ecnebi öğrencilerinden birinin yazdığı şu cümle örneği, ilginç bir biçimde özetlemektedir : *Çociği parkta babasıca gezdirildi "Çocuk, parkta babası tarafından (babasınca) gezdirildi* (Tuna 1986, 383). Cümlemin yüklemi geçişsiz olmasına rağmen nesne kullanılmış. Ayrıca, Tuna da cümleyi "Çocuğu parkta babası gezdirdi" demek yerine, belki de öğrencinin cümlesine bağlı kalmak kaygısıyla, *tarafından*'lı biçimi ve parantez içinde +CA'lı karşılığını kullanmayı tercih etmiştir.

1.2.5. Türkçede yüklemi ve yüklemciği geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerde ve fiilimsilerde özne ve öznecik: Türkçede yüklemi geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerde, Türkçenin anlatım mantığına göre, fiil geçişli hâlde iken var olan özne düşürülür. Çünkü önemli olan gerçek fiili kimin yaptığı değil ne yapıldığıdır. Bunun sonucu olarak da geçişli fiildeki nesne özneleştirilerek öne çıkarılır. *Tarafından*'lı cümlelerde ise, fiilin geçişsizleştirilmesi sonucu düşürülen özne, *tarafından* aracılığı ile zarf tümleci hâline getirilerek cümleye yeniden bağlanır. Buna göre, yüklemi geçişli fiilden oluşan cümledeki özne, *taraf* ile bir isim tamlaması oluşturmakta, oluşturulan isim tamlaması da, *taraf* a eklenen +*dan* çıkma durumu eki aracılığı ile yükleme bağlanmaktadır. *Tarafından*'ın yanı sıra, Tanzimat döneminden itibaren, +CA eşitlik eki de devreye sokulmuş ve eke, "Cumhurbaşkanı tarafından açıldı." yerine "Cumhurbaşkanınca açıldı." örneklerinde olduğu gibi, o zamana kadar kendisinde bulunmayan bir görev yüklenmiştir. Bir bakıma, eşitlik eki ile kurulan bu ifade biçimi, *tarafından* ile kurulan ifadenin Türkçeleştirilmiş, diğer bir deyişle çevirinin çevirisi durumundadır. Aynı durumu, "Cumhurbaşkanı tarafından açılan" yerine "Cumhurbaşkanınca açılan" örneklerinde olduğu gibi, fiilimsilerde de görmekteyiz. Fiilimsi gruplarında da, fiil geçişli hâlde iken bulunan öznecik, fiil geçişsizleştirildikten sonra, fiilimsiye, *tarafından* veya +CA aracılığı ile yeniden bağlanır.

1.2.6. Sözlüklerde *taraf* kelimesi: Görebildiğimiz kadarıyla sözlüklerde, *taraf* kelimesi tanımlanırken, kelimenin, yüklemi ve yüklemciği geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerdeki ve fiilimsilerdeki anlam ve işlevi üzerinde durulmamıştır. *Tarafından* biçimi, söz dizimine bağlı olarak yeni bir anlam kazanınca, kazanılan bu anlam için, ya *taraf* kelimesinin altında örnek cümleler verilmekle yetinilmiş ya da *taraf* kelimesi, kalıp ifadeler arasında değerlendirilmiştir.

"Tarafından" kelimesine, Zenker'de rastlamaktayız: "tarafyndan. de son ôté, de sa part, de lui/seiner Seits, von ihm." (Zenker, 1866, 598a), "tarafünüze. de votre côté, à vous, vers vous" (age, 598a). *Taraf* kelimesinin söz dizimindeki kullanımıyla ilgili tanıma hem Şemseddin Sami'de (1978, 881) hem de Muallim Nâci'de (1978, 522) rastlamıyoruz. Redhouse sözlüğünde de *tarafından*'ın söz dizimi ile ilgili kullanımına rastlamıyoruz (Redhouse 1987, 1237); ancak, sözlüğün daha sonraki baskılarında, *tarafından*'lı anlatımın değişik kullanımlarının sözlüğe ilâve edildiğini görüyoruz: "-ımca by me. -ımdan on my behalf; by me. -ından on the part of; by; from the direction of. -ınızdan on your behalf; by you." (Redhouse, 1988, 1096). *Tarafından*'lı kullanıma Ferit Devellioğlu da yer vermemiştir (Devellioğlu, 1995, 1032). Mustafa Nihat Özön ise, madde başı açıklamasında üzerinde durmadığı anlama, bir fiilimsi örneğinde yer vermiştir: • "Adnan Bey tarafından bilhassa buldurtulan. -Uşaklıgil" (Özön, 1979, 815). Türkçe Sözlük'te de *tarafından*'a, *taraf* kelimesinin altında deyimler ve kalıp ifadeler arasında tanımsız, ama karşılıkları verilmek suretiyle

yer verilmiştir: *tarafımdan* benden. *tarafına* ona. *tarafından* 1) herhangi birinden: "*Dost tarafından çok sevilmiş bir zattı.*" A.Ş.Hisar. 2. eliyle, aracılığıyla: *Tamburi Cemil bey tarafından doldurulmuş bir plâk.* 3. türünden, çeşidinden (Türkçe Sözlük 2, 1998, 2136).

1.2.7. Dil bilgisi ile ilgili kaynaklarda, *tarafından* ve +CA eşitlik eki: Dil bilgisi, ile ilgili kaynaklarda, +CA eşitlik eki incelenirken, ekin, yüklemi geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerdeki işlevi üzerinde pek durulmaz. Bu konuyla ilgili olarak sadece Zeynep Korkmaz "Mukayese görevindeki +ça eki, mechul fiilli cümlelerin yalın ya da iyelik ekleri ile genişletilmiş isimler yahut zamirlerden sonra, 'tarafından' vb. edatlara tekabül eden vâsıta hâli yerini tutar." demektedir (Korkmaz, 1995, 27). *Tarafından* ve onun Türkçeleştirilmiş şekli olan +CA ekiyle ilgili bilgilere, söz dizimiyle ilgili kaynaklar, özne konusunda yer vermektedirler.

Tarfından'lı kullanım üzerinde ilk olarak Jean Deny durur: "*doğru* «vers» ilgisinin yanında *taraf* 'côté' ile yapılmış ilgilik tabirler bulunmaktadır. Ml.: *taraf-ıñz-a gön-der-ir-im* «je vous (l') enverrai». Resmi kitabette sık sık kullanılan bu tabir mef'ulün anı haletiyle Fransızca'nın «de la part de...» manasında kullanılır. Bunun arkadaşı olan *cânib* kelimesi de kullanılır. Ml.: *sadr-(ı)-a'azam pâdişah taraf-ın-dan ihsan ed-il-miş murassa' hançer tak-ar-dı* «le grand Vizir portait une dague qui lui était offerte un cadeau de la part du Sultan» (Ahmet Rasim). *tarafından* ifadesi umumi olarak mechul fiille birlikte bulunur ve çoğu zaman hakiki bir aletlik «instrumental»e muadil bulunur «action faite de la part de quelqu'un, (= par quelqu'un)» (Deny, 1941, 633). Jean Deny, *tarafından*'ın Türkçeleştirilmiş şekli veya ek olarak karşılığı diyebileğimiz +CA ekiyle ilgili olarak da şunları söylemektedir: "Cümlelerin fiilli mechul ise +ce lâhikasıyla gösterilen görelilik haleti, bazan bir mef'ulün fih 'lokatif'e, bazan bir aletlik, vasıtalık 'instrumental' lâhikasına muadil olur. Ml.: *bura-ca bil-in-me-yor* «il n'est pas connu ici» (keli. keli.: 'quant à cet endroit'); mef'ulün fih ile *burada* kelimesi de, *buraca* söylenebilir; *devlet-çe kabul ol-un-an fiyat* «prix qui été accepté par la Gouvernement» (age., 616). Jean Deny'nin +CA eşitlik eki kullanımını, "mef'ulün fih «locatif» lâhikasına muadil" görmesine, Ali Ulvi Elöve'nin itirazı yerindedir. Elöve, yazdığı dipnotta, "Böyleleri umumiyetle «marifetiyle, tarafından» demek olup, yalnız (vasıtalık ve âletlik «instrumental») rolündedir." demektedir (age., 616). Jean Deny, aynı edilgen yapının "Arapça ism-i mef'ul" «participe passif»lerle kurulan örneklerini de verir: "*her kes-ce* ma'lûm «connu de tout le monde»; *cümle-ce* müselleme «concédé, reconnu par tous»; *biz-ce* müsta'mel «employé par nous, chez nous»." (age., 616).

Hamza Zülfikar, "yüklemi edilgen çatılı cümlelerde, +CA eki ve *tarafından*" kullanılarak cümlede özneye yer verilmesini, yabancı dillerin etkisine bağlamakta, ancak bu yabancı etkinin kaynağını belirtmemektedir (Zülfikar, 1977, 130).

Diğer söz dizimi kaynakları, ifade biçiminin kaynağı ve oluş nedeni üzerinde durmadan, yüklemi geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan cümlelerde, *gerçek* veya *örtülü* diye adlandırılan öznenin, cümleye *tarafından* ve +CA aracılığı ile bağlandığını belirtmekle yetinirler. Bu konuda Kaya Bilgegil "Yüklemi edilgen fiil olan cümlede özne ya söylenmez veya «tarafından» sözüyle cümleye bağlanır." (Bilgegil, 1963, 28); Tahir Nejat Gencan, "Özne bilinmiyorsa, ya da söylenmek istenmiyorsa edilgen çatılı eylemler kullanılır. Not.-Gerekirse, edilgen eylemin, gerçek öznesi [tümcenin öznesi olarak değil]: 1. 'Tarafından, dolayısıyla, etkisiyle...' sözcüklerinin tamamlayıcısı olarak tümceye girer ve söz öbeği

yüklemin belirteci olur: Çalığışu *Reşat Nuri Güntekin* tarafından yazılmıştır. 2. Edilgen eylemin gerçek öznesi **-ce** ekini alarak, belirteç olur: Anayasa *milletçe* kabul edildi. Buna kurulca karar verildi..." (Gencan, 1975, 307); Haydar Ediskun, "Edilgen bir fiille kurulmuş cümlede gerçek özne de söylenilmek istenirse, o gerçek özne, **tarafından**, **dolayısıyla**, **etkisiyle**... vb. kelimelerle birlikte belirtilir: '**Dal, çocuklar tarafından kırıldı**'... gibi. Bu cümlede gerçek özne **çocuklar**; **dal** ise sözde öznedir. Gerçek özne, **-ce** ekiyle de belirtilebilir: Hakemin kararına **kaptanca** itiraz edildi.'... gibi." (Ediskun, 1985, 222); Hikmet Dizdaroğlu, "Edilgen eylemlerle kurulu tümcelerde, bir yardımcı sözcük aracılığı ile belirtilen özneye **örtülü özne** denir. Bu yardımcı sözcüklerin başlıcaları **tarafından**, **yüzünden**, **etkisiyle**, **nedeniyle**, **dolayısıyla**, **vasıtasıyla**, **ötürü** ... sözcükleridir." (Dizdaroğlu, 1976, 41); Rasim Şimşek, "Sözde özne ile oluşturulan tümcelerde, başka bir kılıkta olmak üzere, gerçek özne de yer alabilir. Başka bir görünüş altında ortaya çıkan bu tür gerçek özneye **örtülü özne** adı verilir." (Şimşek, 1987, 79); Mazhar Kükey, "Aslında geçişli iken, edilgen çatıya sokulan eylemlerin oluşturacağı tümcelerde «nesne» yoktur; eylemden etkilenen sözde özne vardır. Bu tümcelerde gerçek özneyi de bulundurmamak istiyorsak, uyarına göre ya, düşen adla birlikte «tarafından» sözcüğünü kullanırız; ya, düşen ada «tarafından» değerinde «-ce» ekini getiririz" (Kükey, 1975, 85); Tahsin Banguoğlu "Edilgen görünüşlü fiil yüklem olduğunda bir *güçte kimse* (sujet virtuel) ile uylaşır. Bu gramerce kimse fiilin ya-lın görünüşüne göre kılını ve olanı temsil etmez. Cümle -bilinsin, bilinmesin- bir başka mantıkça kimseyi gerektirir. O gramerce kimse ise mantıkça nesne hükmünde kalır." (Banguoğlu, 1974, 544) demektedir. Vecihe Hatiboğlu ise, *tarafından* ve **+CA**'nın işlevleri üzerinde durmadan, yüklemi geçişsizleştirilmiş fiillerden kurulan sözde özneli cümle örnekleri arasında, **+CA** eşitlik ekiyle ve *tarafından* ile kurulan cümlelere yer verir (Hatiboğlu, 1982, 117).

1.3. 1830'lu yıllara kadar olan dönemde *tarafından*'lı kullanımlar:

Aşağıya, 1830'lu yıllar öncesi taradığımız metinlerde, tamamen yön bildiren *tarafından*'lı anlatımları değil 1830'lu yıllar sonrası kullanımlara zemin oluşturacak nitelikteki örnekleri aldık. Bu cümlelerin bazıları çok uzun olduğu için sadece ilgili kısımları verdik. Ayrıca, 1830'lu yıllar öncesi metinlerde, *tarafından*'lı anlatımların son derece seyrek kullanıldığını, bazı eserlerde ise hiç kullanılmadığını tespit ettik. Bu cümlelerin tümünde, *tarafından*'a, "taraf, yön, cihet; nezd, yan" anlamları verilebilir. Biz o anlamları saklı tutarak, bazı metinlerde, köşeli parantezler içinde, sadece "yön" kavramı dışına taşan anlamları verme yoluna gittik. 1830'lu yıllar öncesinden tespit edebildiğimiz *tarafından*'lı cümlelerin yüklemelerini ve fiilimsilerini oluşturan fiilleri incelediğimizde şöyle bir durumla karşılaşırız:

Arapça mastar + *olun*:- 12, Arapça mastar + *ol*- (biri bol):- 9, Arapça mastar + *it*:- 3, Arapça mastar + *idil*:- 1, Arapça mastar + *kılın*:- 1, Arapça geçişli mastar: 1, geçişsizleştirilmiş fiil: 6, isim cümlesi: 6, geçişsiz fiil: 3, geçişli fiil: 1. Buna göre, *tarafından*'lı cümlelerin büyük çoğunluğunun Arapça mastarlar üzerine *ol*-, *olun*-, *it*-, *idil*-, *kılın*- yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşturulduğunu, geçişsizleştirilmiş fiil yanında, geçişli ve geçişsiz fiillerle ve isim soylu yüklemle de cümle kurulduğunu görmekteyiz.

Tarafından'lı ifadeleri, cümle ögesi olarak ele aldığımızda ise, asıl olarak dolaylı tümleç görevinde kullanıldıklarını, pek azında, dolaylı tümleç zarf tümleci arası bir durum sezildiğini görmekteyiz:

Nazmü'l-Hilâfiyat Tercümesinden (Dizinde, "taraf"a, "taraf, yan" anlamı verilmiştir): *Sâbit olur furkat li'ân ile er tarafından* ikinci li'ândan öñdin [*Sâbit ider furkatı li'ân ile er* ikinci li'ândan öñdin] (Bilgin, 1996, 103b/4).

Seyf-i Sarayı'nın Gülistan Tercümesinden (Dizinde, "taraf"a, "taraf, yön" anlamı verilmiştir): "(...) eyle kim intikâm hadd-den kiçmegey eger kiçer bolsa *zulm bizim tarafımızdan [bizim yönümüzden]*bolgay (Seyf-i Sarayı, 1989, 87(44a)/9-10)".

"(...) *anıñ tarafından ragbet bar imiş* [*anıñ ragbeti bar imiş*] (age., 241(121a)/4)".

1470'li yıllarda Kırım Hanlarından Mengli Girey Han ile Kırım büyüklerinden Eminek'in Fatih Sultan Mehmet'e yazdıkları bitiklerden: "(...) ve hem *taht tarafından haber şuld(u)r* [*taht nezdinden/tahtan haber şuldur*] ki halleri k(a)tı bitikt(i)r al(i)nm(i)şt(i)r elçi dahi varıp erdi (Kurat, 1940, 93).

"Bu mektup sizniñ mübarek hizmetke er(i)ş(e)c(e)k (Miñli-Girey) ol zaman g(ö)ndermek art(i)nca olası ki *bu yağı tar(a)fından* [*bu yağı*] b(i)zdin y(a)ña muhalefet olmya d(e)yü 'âli hazretleriñ(i)ze da'â kılıp y(e)r öpüp çok küstahane sözle *bu rik'a irsâl kıl(ı)ndı* (...) [*bu rik'ayı irsâl kıldı*]." (age., 113).

Ali Şir Nevâyî'den: "Bu uçurda, *bir niçe iş sizniñ taraflıñızdın işitildi* [*bir niçe işi siz işittiñiz*] kim vâcib köründi sizge 'arz kılmak kim barça mîrzânıñ cânibiniñ ri'âyetidin gâfil bulgançaglı köründi." (Abik, 1963, 352).

Nûrû'l-Fetevâ'dan: (...) bu tarîk ile müslimîn ve müslimâtun akçaların ızâ'at idüp *hâkim tarafından* defa'ât ile bu makûle maslahatdan *men' olındukda* memnû' olmasa ne lâzım gelür ? (İz, 1996, 56).

Menâkıb-ı Mahmut Paşa'dan: *Sultân Murâd Hânun tarafından giden* kimse günlerde bir gün Edirneye geldi (age., 349).

Nevâdir-i Süheylî: Kütüb-i tevârihde ahvâlleri mufassal ve meşrûh olmanın tafsilden ihtisâr *evlâ görildi* ve bi'l-cümle *halîfe tarafından*, çünkü bu mertebe *gazab olındı* (age., 379).

Mesihî'nin Gül-i Sad-Berg'inden: "(...) ma'rûz-ı muhibbâne oldur ki eger *döstân-ı kadîm ü muhlisân-ı hamîm tarafından istiksâ-yı mâ fi'l-bâl olunur ise* (...) magmûm ve tevâlî-i âlâm iştiyâkuñuz ile mehmûm u mahmûm biline." (Derdiyok, 1994, 192-193/18-20).

"(...) sevâbık-ı 'uhûd-ı ezeli ve levâhik-ı 'ukûd-ı lem-yezeliden mütefekkir oldukça *bu muhibb-i bî-riyâ tarafından istifsâr-ı hâl olunur ise* (...) k'emsâlû'l-lü'lü' ve'l-mercân meşgûl bilesiz." (age., 229/12-14).

"İnhâ-yı muhlisâne budur ki eger 'âdet-i bahr- 'âtıfuñuz temevvüç idüp *bu 'abd-ı dîrîne vü çâker-i kemterîneñüz tarafından bâb-ı lutf meftûh buyurılıp istifsâr-ı hâl ü istihbâr-ı mâ fi'l-bâl olunur ise* (...) bi-hamdi'li'llâhi'l-Meliki'l-Mennân ve lehü'l-imtihan libâs-ı selâmetde müştâk-ı dîdâr mülâhâza buyurıla." (age., 303-304/10-13).

"(...) fi'l-cümle *bu du'â-gûy muhibbünñüz tarafından hâtır-ı hatîre hutûr vâki' olunur ise* (...) fi'l-cümle bende-nüvâzlık idüp gâh gâh teşrîh-i dil-bende vü tervîh-i hâtır-efgende kılmasa idi." (age., 370-371).

"Eger deryâ-yı lutf u kerem temevvüç idüp *bu garîk-ı bahr-ı firâk tarafından istifsâr olunur ise* (...) şiddet-i ifrâk u derece-i iştîyâk ol mertebe dükeldür ki kâbil-i beyân u mütehemmil-i 'ayân (...) terk olındı." (age., 379/9-12).

"(...) eger *bu mahrûr-ı nâr-ı hevâ ve mecrûh-ı tîr-i hevâ tarafından şemme-i şâyibe-i isti'lâm-ı hâl ve zirve-i lâyiha-i istihbâr-ı mâ fi'l-bâl olunur ise* (...) devâm-ı 'ömr ü izdiyâd-ı kadr du'asına mülâzım biline." (age., 382/11-1).

"(...) ve râfi'ân-ı mevkifî-i Müzdelife vü 'Arefe-i a'zam ve zâbihân-ı dahâyâü'l-mesnûneti'l-makbûle *fi'l-Minâ eş-şerîfî'l-müressem tarafından istifsâr-ı cûyân-ı ahvâl olunur ise* (...)ol kadar şedâyidin ve mekâyidin müşâhede itdük ki (...) biñde birin tahrîr ü beyân ve takrîr-i 'ayân idemeyeler idi." (age., 410-411/15-2).

Tarafından yerine "cânibinden" kullanılması (aynı eserden): "(...) lutf-ı bâbın meftûh ve kerem tarzın mekşûf idüp bu bende-i samîmî ve efgende-i kadîmî *cânibinden tefahhuss-ı ahvâl ve teftîş-i mâ fi'l-bâl olunur ise* (...)" (age., 193/3-4).

"(...) Eger bu mahabbet âteşinüñ biryânı ve fûrkat sahrasınüñ hayrânı *cânibinden istifsâr-ı hâl-i perîşân u istihbâr-ı makâl-i dil-rîşân olunur ise*(...) (age., 374/8-9)

XVII. yüzyıla ait bir kânun-name metninden: "(...) ve ba'dehû *kerâmetlü Pâdişâhıñ zamân-ı şerîflerine değin taht-nişin-i Saltanat-ı Osmâniyân olan âbâ u ecdâd-i bihişt-âşiyânları tarafından âyât u beyyinât ve ahâdis-i hazret-i mefhar-ı mevcûdât [ile] meşhûn "rencîde olunmayalar" deyü nice 'ahd-nâme-i humâyûn verilmiş[ve] bir alay ümerâ-i şemşîr-zen ve guzât-i düşmen-şiken zikr olunduğu üzere* (...)") ('Azîz Efendi, 1985, 36)

"(...) evvelâ her biriñize *ecdâd-ı 'izâmum taraflarından verilen [ecdâd-ı 'izâmum nezdinden verilen / ecdâd-ı 'izâmumuñ virdüğü] 'ahidnâmeler mucibince*(...) (age., 37).

IV. Mehmet'in Venedikli ile muahdesinden: İşbu mevadd k'agıdları mühürlenip *tarafeynden imzâlendüğü* [(iki taraftan imzalandığı) / *tarafeynüñ imzâledüğü*] birle... kal'âya beyâz bayraklar digilüp (IV üncü Mehmed'in Venedikli ile muahdesi, Meninski, II, 233'de) "dè que les documents portant ces stipulation seront signées... les drapeaux blancs seront hissés" (Deny, 1941, 967).

Evliya Çelebi'den: (...) "İslâmbola geldükde *bânî'-i ma'bed tarafından mazhar-ı 'itâb u şitâb oldı*." (Evliya Çelebi, 1314, 124).

Yahya nebî, *cenâb-ı mesîhüñ vâldesi tarafından akrabası olmagla* Kostantinüñ vâldesi bu Zîrekbaşı Câmîini yapıdırup rûh-ı Yâhyâya hibe itmişdür (age., 137).

"Muahharen (Yanoh), (Şebeş), (Logoş) *kal'aları Serdâr-ı Ekrem ve Sadr-ı A'zam (Köprülü Mehmed Paşa) tarafından feth idilüp [Muahharen (Yanoh), (Şebeş), (Logoş) kal'alarını Serdâr-ı Ekrem ve Sadr-ı A'zam (Köprülü Mehmet Paşa) feth idüp]* bundan başka yedi varot daha *feth idilüp*, (Arat) kal'ası *tecdîd olunup* (...) adlı kal'aların dahi fethi tasmiîn olunmuş iken âsitâne-i sa'âdetden, pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinden mü'ekked hatt-ı şerîfler gelüp: 'Erdek kralını, Nemse Çasarını kayd u bend iderek huzûr-ı humanûyunuma getürsek bile makbûl degüldür(...)' diyü Köprülüye hatt-ı humâyûn vâsıl olunca(...)" (age., 294).

"Ebü'l-fethüñ etmekçi başısı ve Cebe 'Ali hazretleri neslinden bir zât tarafından bina olunmuşdur" [bir zât bina itmişdür] (age., 309).

"İhvân-ı bâ-safâya şöyle ma'lûm ola kim Hazret-i Risâlet-penâh elli bir yaşında iken Mekke'de Ümmühânî hânesinde *Cenâb-ı Hak tarafından da'vet olunup* [*Cenâb-ı Hak da'vet idüp*] sa'âdetle Kudüs-i şerîfe kadem basdıkları dem (...)" (age., 489).

(...)... târihinde Sultân Bâyezîd-i Velî fethidür. Mora eyaletinde pâşâsınuñ hâssı voyvadası hâkimdür ve *pâdişâh tarafından 'azîm emânetdür* [*pâdişâhuñ 'azîm emânetidür*] (Evliya Çelebi, 1928, 290).

Lâkin *kaymakam tarafından* [*kaymakamuñ*] mîzân-ı harîr emîni ve bâcdârı ve yeñiçeriyândan kal'a dizdârı ve üç yüz 'aded merdüm-i hisârı *vardur* (age., 334).

Küffâr tarafından birkaç püskürme nâm lagım-ı bed-nâmlar *endâht olmagla* başladı (age., 413).

Ammâ *Kaplan Paşa tarafından niçe biñ 'adet tüfenkler atılup* [*Kaplan Paşa niçe biñ 'adet tüfenkler atturup*] şâdmânîler iderek sâf sâf 'ubûr idüp (...) (age., 431).

(...) Bizüm önümüz sıra katl olınan keferenüñ katli haberi gelüp keşfine *şerî'at tarafından âdemler gitti* (age., 641).

(...) *Venedik kralı tarafından bir konsoloz oturup* [*Venedik kralı bir konsoloz oturtup*] keferelerüñ metâ'ların yazup ol dahı 'avâ'id ve fevâ'idin alur (age., 665).

Hakikat böyle şeytânâtları olmasa *Bâyezîd Hân tarafından fermân sâdır olunca* Sa'dî Çelebi'nüñ ve Haydar Çelebi'nüñ huzûrunda niçün şehîd itmeyüp zehirli ustûra ile hîle itdiler (Evliya Çelebi, 1996, 42b).

Bunlar *şer'-i Resûl-i mübînüñ tarafından* İslâmbol'uñ dörd mevleviyyet yerinde kırk mahkeme *vardır* (age., 48a).

Evkâf tarafından muhakkâk müverrih *vardur* (age., 64a).

Eyâlet-i Eflâk ve Eyâlet-i Boğdan dahı Kâfiristân olup beğleri Âl-i 'Osman *tarafından 'azl [ü] nasb olup* kâfirce hükûmet idüp her sene Âl-i 'Osman devletine ikişer biñ kîse hizmet idüp Silistre eyâletine tâbi'lerdir (age., 74a).

Mâl defterdârı ve rûznâmecisi ve yedi mukata'acısı ve *Paşa tarafından* mukabelecisi (...) ve yedi bölük ağaları *vardır* (age., 76a).

(...) küffâr-ı Nemse'den elçiler gelüp Âl-i 'Osmân *tarafından* elçi Kara Muhammed Paşa Rûmelili pâyesiyle Nemse çâsârını *teveccüh idükde* bu hakîri devlet *tarafından* fermân-ı şerîf ile *ta'yîn idüp* kat'ı menâzil iderek Nemse çâsârına andan sulh [u] salâh mün'akid olup (...) Rabbü'l-'âlemîn böyle müyesser itmiş (age., 123b).

Nişânî Celâleddîn Rûmî zürriyetindendir ki Karamanî Muhammed Paşa'dır, Uzun Hasan Şâh'a *Ebü'l-feth tarafından* Nâme-i Dürerbârî bunlar *inşâ itmişdir* bedîhe bu ebyât anıdır (age., 139a).

Kaçan kim *taraf-ı pâdişâhîden bir âdem magzûb olsa* bunda Mîm kulesine haps iderler(...) (age., 195a).

Bunlara *cümle evkâf tarafından* harc-ı râh verüp mahâfe ve taht-ı revânlar getirüp râh-ı gazâda hasta olanlara hıdmet ider bir alay-ı pâk ve pâkîze sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir (...) (age., 229a).

(...) ve şehir-i İslâmbol'a yevmiye yigirmi yedi biñ koyun girüp şehirler için zebh olunur ve pâdişâh-ı cem-cenâb için ve cemî'-i vüzerâ ve sultanlara *pâdişâh tarafından* koyun eti ta'yîn verilmesiçün beher yevm beşer yüz koyun zebh olup ta'yîn verilir (...) (age., 246a).

Kânî'nin Letâifnâme ve Hezliyyatı'ndan: "(...) lâkin bu şübhenüñ indifâ'ı ancak *tarafımızdan işâret olunmaga* [bizim işâret etmemize] *muhtac olmagla* küstâhâne tafsîl ü beyâna âgâz olundu (Batislam, 1997, 199).

"(...) diyü vâfir niyâz ve 'arz-ı sûz u güdâz eyledi (11) her ne ise ne lâkin *tarafuñuza* [size] cümleden ziyâde *ser-germ-i şevk ve muhabbet oldığı zâhirdür*" (age., 1997, 211).

"(...) imdi bâlâda mezkûr emâkin-i ma'mûre ve mesâkin-i meşhûre ve gayr-ı meşhûrenüñ her birine *tarafuñdan* birer perhîz-kâr ve süst-bâh ve endek-hâr mütederri' temyîz-i haffâf ve sikâle vü tefrik-i miyâne-i revâyih ü fevâyibe kâdir mütedebber ü mütebassır âdemler ta'yîn (...) (age., 164).

1.4. 1830 sonrası kullanılan *tarafından*'lı ifadelerin ilk örnekleri:

Bu konu, ileride bütün yönleriyle inceleneyeceği için, *tarafından* ve +CA eşitlik ekiyle kurulan örnekleri, cümle, fiilimsi ve Arapça mastar ayrımı yapmadan veriyoruz. Jean Deny'nin de belirttiği gibi (Deny, 1941, 633), başlangıçta *tarafından*'lı ifadeler, daha çok resmi ifadelerde kullanılmaktadır. 1830'lu yıllardan sonra karşılaştığımız, *tarafından*'lı ifadelerde, 1830'lu yıllar öncesindeki kullanımların izlerine rastlanabilir.

II. Mahmut'un Takvim-i Vekayi'in kurulmasıyla ilgili olarak sadaret kaymakamına fermanından: "(...) İşte lehtülhamd mevsim ve sırası gelip şer'-i şerif ve nizama asla dokunur yeri olmadığından maada *mülkçe pek çok menafii olacağı dahi cümle tarafından teslim ve istihzan olunmuş*, bu surette takririnde beyan olduğu üzere bu hususa nezaret için Esad Efendi nazır, Sarım Efendi ile Sait Bey dahi ol veçhile memur ve tayin kılınsın." (Küçük, 1984, 237, Selim Nüzhet [Gerçek], Türk Gazeteciliği, İstanbul 1031, 9. s.'dan nakil). Takvim-i Vekayi' 1831 yılında yayın hayatına başladığına göre, 1830 veya 1831 yılında yayınlanmış olan bu fermana, II. Mahmut veya onun yerine bu fermanı kaleme alanlar, "*mülkçe pek çok menafii olacağını dahi cümle teslim ve istihzan etmiş*" ibaresi yerine, "*mülkçe pek çok menafii olacağı dahi cümle tarafından teslim ve istihzan olunmuş*" deme ihtiyacını duymuşlardır.

1254/1838 tarihli Takvim-i Vekayi'den: "(...) Memâlik-i mahrusa-i şâhâne icra olunmak üzere evvel emirde Dersaadet'de olan mekâtib-i mevcûdenin lâıyk ve münasibi vechile tanzim ve ihyasına *taraf-ı müşarünileyhden sarf-ı himmet buyurulmak* hususu (...) (Kaplan, 1988, 18)

1255/1839 tarihli Takvim-i Vekayi'den: " (...) Diğerleri *tarafından red ve cerh olunmadığından* maada, kimisinin mûmâşâten tasdik etmesi ve bazılarının dahi iltizam-ı sükûtu, muvâfakata haml olunması cihetiyle, müzakere olunan şeylere keenne ittifak-ı ârâ ile karar verildiğine zehâb olunmakta ise de, ya akîb-i mecliste veyahut biraz mürûrunda, *hüzzâr ve âzâde olanlar tarafından karara muhâlif sözler işitilegeldiği* malum olarak (...) (age., 10).

3 Kasım 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanından "(...) Hiç kimse hakkında hafi ve celi îdam ve tesmîm muamelesi câiz olmamak ve *hiç kimse tarafından diğerinin ırz ve namusuna tasallut vuku' bulmamak* (...)" (age., 2); (...) Teba'a-yı saltanat-ı seniyemizde olan ahâlî-i islâm ve milel-i sâire bu müsaedât-ı şâhânemize bilâ-istisna mazhar olmak üzere can ve ırz ve namus ve mal maddelerinden hükm-i şer'î iktizasınca kâffe-i memâlik-i mahrûsamız ahalisine *taraf-ı şâhânemden emniyet-i kâmile verilmiş* ve diğer hususlara dahi ittifak-ârâ ile karar verilmesi lâzım gelmiş olmakla (...)" (age., 3).

Abdülmecid'in 1840 tarihli bir nutkundan: "(...) Devlet-i Aliyye'mizin dost-ı muâhidi olan *devletler tarafından vâki olmakta olan* tebligât-ı dostâne (...)" (age., 13).

Mustafa Sami Efendi'nin Avrupa Risalesi'nden, 1840: "*Ebu'l-feth ve'l-megazi Sultan Muhammed Han Gazi merhum tarafından kemâfi'l-evvel ibkâ olunmasından* eslâfta millet-i islamiyyede dahi bu dakikalarda vukûf ile antikaya itibar olunduğu cezm kılınır (age., 74).

259/1843 tarihli bir fermanndan: (...)Rum tâifesinden dâhil-i Bursa ve tevâbii metropolidi Harbeb Lotus (?) rahibin yedine i'tâ olunan berât-ı âlişânım şûrutunda bir zimmînin kendi rızası yoğiken cebren kimesne müslüman eylemeyesiz hususu musarrah iken metropolidi dâhilinde mahrûsa-i Bursa'da mütemekkin bazı reâyanın rızası yoğiken cebren müslüman da'iesiyle *bazı kesen tarafından ta'addi olunmakta olduğu* [*bazı kesenin ta'addi etmekte olduğu*] beyânıyla ber-mûcib-i şurût-ı emr-i şerîfim sudûruna (Çetin, 1994, 80).

1 Ağustos 1843 tarihli Ceride-i Havadis'ten: İşte bu merhamet, Devlet-i Aliyye'ye mahsustur, lâkin bunlar çocuklarını küçükten acımayıp ihtimamlı terbiye ederler ve tembel alıştırmayıp okuyup yazmak ve san'at öğrenmeğe ikdâam ederler ve *devlet tarafından bu minval üzere daha ziyade himmet olunursa*, usul-i san'at ve ticareti öğrenip, sâire ihtiyaç vâreste olunur (age., 61).

11 Ekim 1843 tarihli Ceride-i Havadis'ten: Mösyö Churchill cenabları, bu defa yüz kırk dokuz numarasıyla basılan ceridede, bundan dört sene mukaddem *İngiltere devleti tarafından arazi ve bihari keşfetmek için bir kaç sefine gittiğini* ve yollarda dağlar ve sahralar gibi buzlar bulduklarını ve buz parçaları arasında gezdiklerini nakl ve irad ettiniz (age., 122).

1262/1845-1846'lı Seyâhat-nâme-i Hümayûn'dan: (...) Umarım ki bu bâbda *vükelâmız taraflarından dahi kemâ-yenbagî ikdâm olunur* (age., 297).

1267/1850 tarihinde Anadolu müfettişliğinde bulunan bir zatın raporları'ndan: (...) Kırşehir sandık emini olup, zimmetinde emvâl-i mîrîyeden hayli akçe olduğu, bundan mukaddem *ahali tarafından iddia olunarak* Yozgat tarafından devletlû Vecihi Paşa Hazretleri'nin buyrultusu ile muhâkemesi der-dest olduğu halde mu'ahharan Konya Meclis-i kebîrinde görülmek üzere Konya'dan istenilmiş... (age., 312).

1856 tarihli Islahat Fermanından: "(...) Memâlik-i mahrûsa-i şâhânemde bulunan hristiyan vesâir tebaa-i gayr-ı müslime cemaatlerine *ecdad-ı izâmum taraflarından verilmiş ve sinîn-i ahîrede îta ve ihsan kılınmış olan* bilcümle imtiyazât ve muafiyât-ı ruhâniyye bu kerre dahi takrir ve ibkâ kılınıp (...)" (age., 4-5); "(...) Cennet-mekân Ebülfeth Sultan Mehmed Han-ı Sâni Hazretleri ve gerek *ahlâf-ı izamları taraflarından patrikler ile hristiyan piskoposlarına îta buyurulmuş olan ruhsat*" (...)" (age., 5); "(...) Ve bu makûle işlerde *hükûmet tarafından vuku' bulacak* muamelât külliyyen hasbî olması" (age., 6); "(...) *Memurîn taraflarından dahi mûcib-i*

şeyn ve âr olacak veya namusa dokunacak her türlü tarif ve tavsifin istimali kanunen men olunması (...)" (age., 6); (...) İstima'-ı dâva için *işbu divanlar tarafından akd olunacak meclisler alenî olacağından* (...)" (age., 6).

Sadık Rif'at Paşa'nın, Avrupa Ahvaline Dair Risale'sinden 1859(?): "Fransa ve İngiltere taraflarında serbest olarak devlet ve mezhepleri hakkında türlü şeyler tab' ettirip bu madde filhakika ezhân-ı nâsi ifsâd edecek şey olduğundan muzır ise de düvel-i sâirede böyle serbest olmayıp, basılacak şeylere evvel emirde *mahsus nazırları tarafından bakılıp*, (...) (age., 31); (...) İçlerinden fevkalade bir san'at icad olunmuş ve her kim icad ve ihdas etmiş ise, *taraf-ı devletten «madalya» namında olan bir nev'i nişanları ita olunarak teşvikât lâzımeye itina olunur* (...) (age., 31-32); (...) *Devlet tarafından menâfi'e müdahale olunmaz* (...) (age., 32); (...) Bir güne münazaa vuku' bulsa veyahut bir cünha dahi vâki' olsa derhal «polis» tabir olunan *zâbitân tarafından ahz ve te'dib ve kavanin-i mer'iyye üzre bazen tecrîm bile olunur*, (...) (age., 33).

1276/[1860] tarihli Hattı Hümayun'dan: (...) Mesalihi devleti aliyemizin bervechi matlub hüsnî tesviyesi emri ehemmine *tarafından ve sair vükelâyı devleti aliyemiz taraflarından sarfi mesai ve gayret olunsun* (İnal, 1982, 92).

1276/[1860] Tarihli Hattı Hümayun'dan: Şu maksadın tamamii husuli ve bazı mahallerde memurin ve saire taraflarından *hulâfi tenbihat ve bu babda bir gûna hal ve hareket vukuu takdirinde kaviyyen men ve def'i matlubunuz olduğuna* (...) (age., 93).

Şinasi, Terceman-ı Ahval, 1860: *Nev'-i beşerce müsellemler* bir kazıyyedir ki (...) (Şinasi 1960, 12). Böyle bir eser-i hüneri erbabına tebşir ve bu vesile-i celile ile Millet-i islâmiye-yi osmaniye'nin kemâlât-ı insaniyece *müsellemler olan şanını bir kat daha i'lâ ve tevkir için* (...) (age., 14).

Şinasi, Tasvir-i Efkâr, 1862: (...) Binaeneleyh ecnebî memleketlerinden İstanbul'a gelen kâffe-i matbuat dahi, *gümrükler tarafından me'muru marifetiyle teftiş olunarak* (...) (age., 40).

Şinasi, Tasvir-i Efkâr, 1863: (...) Mumaileyh o aralık iki mâh kadar Bâb-ı âlî'de tevkif kılınarak, muhasebe-i mezkûrenin *Hazine'ce ikmal-i tedkikâtında icabına bakılmak üzere tahliye kılınmış ise de, bazı mânia sebebiyle ne ru'yet-i muhasebesi itmam olunmuş ve ne de akçeden Hazine'ce bir ser-rişte alınabilmiş idi* (age., 62-63).

30 Nisan 1861 Tarihli Tercüman-ı Ahval'den: (...) Üçüncüsü dahi Ceride'ci ve kâtiblerinin şimdiye kadar gerek ta'riz ve gerek biçâre müşterilerine havadis olarak neşr ettikleri makâlât-ı kâzibeye nazaran *Tercüman-ı Ahval tarafından ihtiyar olunan sükût-ı hakîmâne*yi acze haml ile insaf etmeyişleridir (Kaplan, 1988, 442).

Mecmua-i Fünûn, Aralık 1862: Mamafih irtikâb-ı züill-i sual edemeyecek bu misillû ashâb-ı san'at ve gayret şu hâl-i pür melâlde bırakılmayarak, Amerikan muharebesinin hita-mına kadar *Fransa devleti veyahut erbâb-ı fütüvvet ve müriüvveti tarafından istihsâl-i esbâb-ı ta'ayyüşlerine bir çare bulunması* memûldür (age., 115). (...) Bunların hayli sermayeleri olmakla, *işbu cemiyetler tarafından dahi bu bâbda küllî muâvenet olunmuştur* (age., 115).

Vahan, Mecmua-i Fünûn, Aralık 1862: Memâlik-i Mahrusa'da bu makule şirketler husulünü dâ'i olacak ber-minvâl-i muharrer pek çok esbâb ve vesâil bulunduğundan, herkes hususiyle zümre-i tüccar tarafından ihdâs ve tevsî'ine sa'y ve gayret olunmalıdır (age., 218).

Mecmua-i Fünûn, Temmuz 1863: Ahund-zâade Binbaşı Mirza Fethali tarafından huzur-ı maarif-nüşûr-ı hazret-i sadaret-penâhilerine takdim olunup, lutfen cemiyet-i çâkerânemize havale buyurulmuş olan (...) (age., 201).

Mühendis Fâik, Seyahat-nâme-i Bahr-ı Muhit, 1285/1868: (...) Bu bâbda imam-ı mumaileyh tutulup bizlere teslim olunamayacağını *tezkiye-i resmîye ile hükûmet tarafından kumandanımıza bildirmişlerdir* (age., 87). Kendisinin ulûm-ı arabiyye ve farisiyye ve ahkâm-ı şer'iyye ve mesâil-i diniyyede ma'lûmât-ı tâtmmesi olarak, zekâvet ve fetânet ashâbından olduğu *kapudan-ı esbâk merhûm Ateş Mehmed Paşa tarafından mesmu' olmakla* (...) (age., 87).

Cevdet Paşa, Tezâkir: (...) Ve bu misillü çiftliklerdeki çiftci evlerinin ekseri ashâb-ı alâkanın olup *anların tarafından inşâ ve ta'mîr olunur* (...) (Cevdet Paşa 1991, 143). (...) Ve şimdi maksad ancak *ahâlî tarafından böyle lüzûm üzere hâneler inşâ olunacak olur ise* (...) (age., 145). "*Hemen taraf-ı pâdişâhîden bir elçi ta'yîn olunur ise vakit kazanılır ve tevsîye-i maslahata bir çâre düşünülür*" demekle Londra elçisi Musurus Paşa tarafından şifreli telgraf ile keyfiyet Bâbiâlî'ye bildirildi (age., 169).

Reşad, Yeni Letâif-i İnşa-Muharrerât-ı Nâdire, 1304/1888: Jean Jacques Rousseau'nun Nouvelle Heloise Namındaki Romanından Birinci Mektuptur Ki *Münif Paşa Hazretleri Tarafından Tercüme Olunmuştur* (Kaplan, 1988, 572).

Yukarıda verdiğimiz fiilimsi gruplarında ve cümlelerde, *tarafından*'dan sonra fiilimsiyi veya yüklemi oluşturan fiilin her zaman geçişsiz hâle dönüştürülmemesi, eski kullanımlardaki "yön" kavramının etkisinin hâlâ sürüyor olması yanında, batı etkisinde gelişen cümle tipinin acemilikleri olarak da düşünülebilir; ancak zaman geçtikçe, *tarafından*'lı anlatım biçimleri, söz dizimine yerleşmiş, cümlelerde, yüklemi oluşturan fiil, sistemli olarak geçişsiz hâle getirilirken, fiilin geçişsizleştirilmesinden önceki nesne özne olmuş, özne de *tarafından* aracılığı ile zarf tümleci işleviyle yükleme bağlanmıştır. Fiilimsi gruplarının ise çok farklı ve karmaşık kullanım biçimleri ortaya çıkmıştır.

2. KULLANIM YERLERİ VE ÖZELLİKLERİ:

Tarafından'la onun dengi ve Türkçe karşılığı durumunda olan +CA eşitlik ekli anlatımlar, fiilimsi gruplarında ve cümlede, çok geniş bir değişkenlik ve çeşitlilik içerisinde kullanılmaktadır. *Tarafından*'lı ve +CA eşitlik ekli kullanımlar, Türkçeye yerleştikten sonra, üç ana yönde gelişmiştir: 1. fiilimsi gruplarında, 2. Arapça mastarlarda ve ism-i mef'ullerde, 3. cümlelerde. *Tarafından*'lı kullanımlar, fiilimsi gruplarında ve cümlede git gide yaygınlaşıırken, Arapça mastarların ve ism-i mef'ullerin sayılarının azalmalarına bağlı olarak kullanımları da sınırlandırılmıştır.

Daha başlangıçtan itibaren, aynı kullanım yapısı ve özellikleri içerisinde, *tarafından*'lı kullanımlar yanında, *tarafıma*, *tarafımdan*, *tarafımıza* ve *tarafınızdan* kullanımlarına da rastlıyoruz. Bu kullanım biçimleri, birinci kişilerde, nezaket icabı "ben" veya "biz" dememek için kullanılan ve kelime grubu ve cümle yapısı ona göre oluşturulan anlatım biçimleridir.

Burada dikkati çeken husus, *tarafından*'ın çok çeşitli ve yaygın kullanımına karşılık, diğerlerinin kullanımının sınırlı olmasıdır. *Tarafından*'da *taraf* üzerine üçüncü kişi iyelik ve +*dan* çıkma durumu eki, *tarafıma* ve *tarafımıza*'da birinci teklik ve çokluk iyelik ekiyle yönelme durumu eki, *tarafımdan* ve *tarafınızdan* kelimelerinde ise birinci teklik ve ikinci çokluk kişi iyelik ekleri üzerine +*dan* çıkma durumu eki gelmektedir. Buna göre kullanımda, *tarafımdan*, *tarafından*, *tarafınızdan*; *tarafıma*, *tarafımıza* biçimleri bulunmaktadır. Bunların yanında, *tarafımızdan* biçiminin de kullanıldığını biliyoruz; ancak, taradığımız metinlerde örneğine rastlayamadık. Yapı bakımından *tarafından*lı'lı şekillerle diğerleri arasındaki en belirgin fark ise, *tarafından*lı kullanımlarda, *taraf* ile belirtisiz isim tamlaması oluşturan ve tamlayan durumda olan isim korunurken diğerlerinde tamlayan unsurunun kullanılmamasıdır.

Tarafından'lı ve *tarafından*'ın karşılığı olan +CA eşitlik ekli ifadeleri tespit edebilmek için, XIV.-XV. yüzyıllardan günümüze kadar, metne dayalı uzun bir tarama çalışması yaptık. Ayrıca, 1995-1999 yıllarını kapsayan beş yıllık dönemdeki yazılı basını da taradık. Bu çabamıza rağmen, kullanılabilirlik sınırları içinde olan bütün örneklerle eriştiğimizi söylememiz mümkün değildir; ancak olabilirlik sınırları içinde olup da örneğini veremediğimiz kullanım biçimleri, sonucu değiştirici nitelikte olmayacak, olsa olsa, mevcut örneklerle yenisini veya biraz farklı dizimli bir anlatımı ekleyecek nitelikte olacaktır. Verilen örneklerin tamamı taranan metinlerden elde edildi. Kendi kurgumuz olan hiçbir örneği kullanmadık, kullanılışının olduğunu bildiğimiz ifade biçimlerini bile, örneklerini bulana kadar metin taramasına devam ettik. Ayrıca, kullanımın sınırlarını, boyutlarını ve çeşitliliğini gösterebilmek için örnek sayısını zaman zaman fazla tuttuk.

İncelememiz sonucunda tespit ettiğimiz onlarca anlatım biçimini tasnif ederken, her defasında kullanımlarla ilgili anlatım kalıplarını ayrıntılarıyla tekrar tekrar yazmak yerine, belirli kısaltmalarla ve formüllerle vermeyi tercih ettik; ancak, o zaman da terim konusunda bir sorunla karşılaştık. Kısaltmalarda kullanılan terimler ve ifadeler ya kelime çeşidi ya da cümle açısından değerlendirilmeliydi. Cümle öğelerini anlatan terimler arasında kelime çeşidini, kelime çeşidini anlatan terimler arasında da cümleyle ilgili terimlerin olmaması gerekirdi. Bu incelemede, isim tamlamaları, fiilimsi grupları ve cümle bir arada bulunduğu, anlatım biçimini açıklarken her ikisini de anlatmak zorunluluğu doğduğu için, mümkün olduğu kadarıyla, söz dizimiyle ilgili terimleri kullanma, kelime çeşidiyle ilgili terimleri ise parantez içinde verme yolunu seçtik.

İster fiilimsi gruplarında ister cümlelerde olsun, edilgen hâle dönüştürülen fiiller geçişli fiillerdir. Gramer kitaplarında bu konuyla ilgili olarak kullanılan etken çatı edilgen çatı terimleri, geçişli iken geçişsiz hâle dönüştürülmüş fiilleri karşılamaz. Etken çatı, hem geçişli hem geçişsiz olabileceği gibi, edilgen çatı da geçişli veya geçişsiz fiillerden türetilmiş olabilir. Geçişsiz fiillerden türetilmiş edilgen fiillere meçhul fiil denmekle birlikte, geçişli fiillerden türeyen ve geçişli iken geçişsiz hâle dönüştürülen fiiller için ayrı bir terim bulunmamaktadır. Onun için biz zaman zaman, bu tür fiiller için, *geçişsizleştirilmiş fiil* dedik. *Tarafından*'lı anlatım biçimi içerisinde, *ol-* ve *et-* fiillerinin ayrı bir özelliği bulunmaktadır. *Tarafından*'lı ve +CA eşitlik ekli ifadelerde geçişsizleştirilmiş fiiller yanında kullanılan "olun-" fiili, "et-" fiilinin geçişsiz karşılığı olarak kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle, yüklemi *et-* yardımcı fiiliyle kurulmuş birleşik fiilden oluşan bir cümle, *tarafından*'lı ifadeye dönüştürülürken, *et-* yerine *olun-* fiili gelmektedir.

Bu incelemede, *tarafından*'lı anlatım biçimlerini tasnif ederken, inceleme metninin sonunda verdiğimiz kısaltmaları kullandık; ayrıca, cümle ve fiilimsi öğelerinin tamamını değil doğrudan doğruya *tarafından* veya *İCA* ile ilgili olan öğeleri zikrettik. Bunlar, cümlede özne ve yüklemler birlikte *tarafından* ile yüklem arasına giren öge; fiilimsilerde ise, fiilimsi ile *tarafından* arasında bulunan, *tarafından* veya *İCA* ile doğrudan ilintili olan öğelerdir. Dolayısıyla, *tarafından* ile doğrudan doğruya ilintisi olmayan öğeleri ve unsurları, konuya katkıları olmayacağı için ele alma gereğini duymadık. *Tarafından* ve *İCA* ile doğrudan doğruya ilgisi olan öğeleri italik yazdık. İtalik harfli kısımda da özellikle belirtmek istenen kısımlar, siyah italik harflerle gösterildi.

Tarafından ve *İCA* ile ilgili bütün kullanımlarda, önce *tarafından*'lı ve *İCA*'lı kullanım biçimini, köşeli parantez içerisine de *tarafından*'sız ve *İCA*'sız karşılığını koyduk. *Tarafından*'lı veya *İCA*'lı ifadenin *tarafından*'sız veya *İCA*'sız karşılığına dönüştürülmesi, genelde oldukça kolay olmaktadır; ancak, zihnî *tarafından*'lı ve *İCA*'lı ifadeye göre biçimlenmesine bağlı olarak, zaman zaman bazı eklemeler yapma gereği de ortaya çıkabilmektedir. Fakat asıl tehlikeli olan, zamanla Türkçe ifade yerine, zaten girmiş ve yerleşmiş olan *tarafından*'lı ve *İCA*'lı ifadenin Türkçe söyleyişi yadırgatır hâle gelme ihtimalidir. Türkçe açısından üzücü olacak bu ihtimalin gerçekleşmesi ise bu süreç içerisinde fazla uzakta görülmemektedir.

Aşağıda, vereceğimiz ve incelememizi dayandırdığımız metin örnekleri, oran olarak, 1860'lı yıllardan günümüze yaklaştıkça artmakta, özellikle de günümüz yazılı basınına dayanmaktadır; zira, *tarafından*'lı ve *İCA*'lı anlatımların sayısı ve çeşitliliği, 1860'lı yıllardan beri, sürekli artmış ve günümüz Türkiye Türkçesinde en üst düzeye ulaşmış bulunmaktadır.

Aşağıda vereceğimiz cümlelerdeki yüklemelerin ve fiilimsilerin dayandığı fiillerin tamamı, "+e güvenmek" fiili hariç, geçişli iken geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşmaktadır. "Arapça mastar + yardımcı fiil" biçiminde oluşan yüklem ve fiilimsilerde, "ol-/olun-" yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiillerin geçişli karşılıkları, "et-" yardımcı fiiliyle kurulmaktadır.

1830'lu yıllar öncesi *tarafından*'lı cümlelerde gördüğümüz, geçişli ve geçişsiz fiillerden oluşan fiilimsi ve yüklemelerle, isim soylu yüklemelerin ortadan kalkarak onların yerine bütünüyle, geçişsizleştirilmiş fiillerden oluşan fiilimsi ve yüklemelerin geçmesi, eski tip *tarafından*'lı cümle kalıbı içerisine, batı etkisinde gelişen *tarafından*'lı cümlelerin ve fiilimsilerin yerleştiğini göstermektedir.

3. FİİLİMSİLERDEKİ KULLANIMLAR:

Tarafından'lı anlatımın fiilimsilerdeki kullanım alanı son derece geniştir. *Tarafından*, tümünde aynı sıklıkta olmamakla birlikte hem isim-fiillerle hem sıfat-fiillerle hem de zarf-fiillerle kullanılabilir. Ayrıca, her biri içerisindeki kullanım çeşitliliği, zaman zaman bir sisteme oturtulamayacak kadar değişken ve şahsi olabilmektedir. *Tarafından*'ın yanısıra daha çok resmi ifadelerde karşımıza çıkan, *tarafıma*, *tarafımdan*, *tarafımıza*, *tarafınıza* biçimleri, sadece birinci ve ikinci kişilerde ve daha çok nezaket göstermek için kullanıldığından, kullanım sıklığı *tarafından* ile mukayese edilemez. *İCA*'lı kullanımlar ise, *tarafından*'lı kullanımların Türkçeye girmesiyle birlikte *tarafından* yerine kullanılmaya başlanmış ancak, özleşme akımı içerisinde, özleşmeye paralel olarak, kullanım oranında bir yükselme

görülmüştür. Arapça mastarlar ve ismi mef'ullerle olan kullanımlar ise özleşmeye bağlı olarak gittikçe azalmıştır.

Biz bütün kullanımları belirli bir sisteme oturtmaya çalıştık; ancak, bir sisteme girmeyecek kadar değişken ve şahsi kullanımlara da yeri geldikçe işaret ettik. *Tarafından*'lı ve *İCA*'lı kullanımları tasnif ederken, kendi kuruluşları kadar, *tarafından*'sız ve *İCA*'sız ifadeye dönüştürüldüğünde ortaya çıkacak olan anlatım biçimlerini de göz önünde bulundurduk.

3.1. Tarafından'lı kullanımlar

3.1.1. İT + FS(GSF-FSE): İsim + tarafından + fiilimsi (geçişsizleştirilmiş fiil + fiilimsi eki) biçimindeki bu yapı, hem isim-fiillerde, hem sıfat-fiillerde, hem de zarf-fiillerde kullanılır.

3.1.1.1. İsim-fiillerle: İT + İF(GSF-İFE) = İİ + İF(GF-İFE) + İYE. İsim + tarafından + isim-fiil (geçişsizleştirilmiş fiil + isim-fiil) = ilgi durumunda isim + isim-fiil (geçişli hâline dönüştürülmüş fiil + isim-fiil eki) + 3. teklik kişi iyelik eki biçimindeki bu yapılarda, -mA ve -mAk'lı örnekler tespit ettik. Bu ifadelerdeki *tarafından*, kendisinden önce gelen isim unsuru ile fiilimsi arasında ilgi kurmaktadır. Bu yapının, olağan Türkçe karşılığında, fiilimsi eki almış fiil, geçişlidir. İsim unsuru, yanındaki *tarafından* kalkınca ilgi durumu ekini, fiilimsi ise 3. kişi iyelik ekini alır. İsim unsuru ile fiilimsi arasında iyelik ilişkisi kurulur ve isim tamlaması oluşur.

3.1.1.1.1. -mA isim-fiiliyle: Bir bakıma bu demokratikleşme işinin savsaklamasında yahut *DYP Grubunun 'şahinler'i tarafından engellenmesinde* [*DYP Grubunun şahinlerinin engellemesinde*] Tansu Çiller'in fazla bir günahı yok da denebilir (Oktay Ekşi, H., 16905, 29.04.1995, s. 19/8).

Bu kere *doğa tarafından dışlanma durumuna düşen* [*doğanın dışlaması durumuna düşen / doğanın dışlamasına uğrayan / doğanın dışladığı*] insanlık, şimdilerde, "çevre korunması", "sağlıklı yaşam" gibi eylemler ile, yeni baştan doğa içine girmeye çalışmaktadır (Başkan 1988, 15/16).

Yani *herhangi bir kişi tarafından yapılmasından* [*herhangi bir kişinin yapmasından*], kat kat daha etkilidir (Ahmet Taner Kışlalı, C, 26644, 18.09.1998, 3/7).

3.1.1.1.2. -mAk isim-fiiliyle: -mak/-mek isim fiiliyle kurulan yapılarda, *tarafından* kaldırılıp, fiil geçişli hâle dönüştürülünce, -mak/-mek isim-fiilinin yerine, -ma/-me isim-fiili geçer:

Sevgililer *insanlar tarafından görülmemek* [*insanların görmemesi*] için silinmeyi tercih edeceklerdir. Bir ömr-i muhayyel / Hani gülbünler içinde / Bir dalgacığın ömrü kadar zail ü muğfel / Bir ömr-i muhayyel (Süreya, 1991, 27).

Emir eri tarafından sevilme [*Emir erinin sevmesi*] bir subay için büyük mazhariyet ve bahtıyarlıktır (Tarancı, 1988, 139)

3.1.1.2. Sıfat-fiillerle: İT + SF(GSF-SFE). İsim + tarafından + sıfat-fiil (geçişsizleştirilmiş fiil + sıfat fiil eki) biçimindeki bu yapının -An, -AcAk, -mİş/-mUş, -DIk/-DUk sıfat-fiilleriyle kurulmuş örneklerini tespit ettik.

3.1.1.2.1. -An ile: İT + SF(GSF-An) = İİ + SF(GF-DİK/-DUK) + İYE: -an/-en sıfat-fiiliyle kurulan yapılarda, *tarafından* kaldırılıp, fiil geçişli hâle dönüştürülünce, -an/-en sıfat-fiilinin yerine, üzerine 3. teklik kişi iyelik eki almış -DİK/-DUK sıfat-fiili geçer. Fiil, asıl fiil olabileceği gibi yardımcı fiil de olabilir. Eğer yardımcı fiil *ol-* fiili ise, fiilin geçişli olabilmesi için *ol-* yerine *et-* yardımcı fiili geçer.

Ülkenin güneyinde *Hristiyanlar tarafından çıkarılan* [*Hristiyanların çıkardığı*] isyanlar, şimdi bir iç savaş görünümünde... (Sa., 3223, 10.04.1995, s. 25/4)

Alınan bilgiye göre bu dergileri inceleyen ABD Milli Kanser Enstitüsü yetkilileri, *KTÜ'lü bilim adamları tarafından ortaya konulan* [*KTÜ'lü bilim adamlarının ortaya koyduğu*] maddelerin, başta AIDS olmak üzere göğüs, akciğer, prostat gibi kanser türlerine karşı ilâç etken maddesi olup olmayacağını belirlemek üzere harekete geçtiler (C., 25402, 25.04.1995, s.18/1).

Çernobil faciasının 9. yıl dönümü nedeniyle *Ukrayna hükümeti tarafından yapılan* [*Ukrayna hükümetinin yaptığı*] açıklamada patlamanın direkt etkisi nedeniyle ölenlerin sayısı 125 bin olarak belirtildi (C., 25404, 27.04.1995, s. 1/1).

Bir başka deyişle, daha önce yine bugünkü Adalet Bakanı Mehmet Moğultay'ın inisiyatifiyle kurulan *komisyon tarafından hazırlanan* [*komisyonun hazırladığı*], Bakanlar Kurulundan geçip Adalet Komisyonunda da kabul edilen tasarı Genel Kurul'a getirilmeli ve o metin görüşülmelidir (Oktay Ekşi, H., 16905, 29.04.1995, s.19/8).

Bursa nüshasının *Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yayımlanan* [*Prof. İsmail Hikmet Ertaylan'ın yayımladığı*] tıpkıbasımı oldukça okunaksızdır (Canpolat-Erimer, 1981, 9).

Hem de örtülü ödenek gibi *kendileri tarafından kamuoyuna yansıtılan* [*kendilerinin kamuoyuna yansıttığı*] bir konunun TBMM tarafından soruşturulmasını, yani yasalara aykırı bir taraf varsa onun ortaya çıkartılmasını, kendi elleriyle engellediler (Oktay Ekşi, H., 17324, 22.06.1996, s. 19/7-8).

Piar-Gallup tarafından gerçekleştirilen [*Piar-Gallup'un gerçekleştirdiği*] bu araştırma hakkında ayrıntılı bilgilerin en kısa zamanda basın mensuplarına açıklanacağı da toplantıda verilen bilgiler arasında yer aldı (Sa., 3223, 10.04.1995, s.24/3-4).

İbrahim Bozyel ve Yavuz Akpınar tarafından çıkarılan [*İbrahim Bozyel ve Yavuz Akpınar'ın çıkardığı*] bu dergi doğrudan doğruya bu maksatla neşredilmekte ve çeşitli Türk lehçesinden metin ve aktarmaları içine almaktadır (Ahmet B. Ercilasun, "Lehçeler Arası Aktarmalar" Türk Dili, S. 520, Nisan 1995, s.339).

Çünkü bunun sübutu Kur'ân ile değil, *Sünnetle Ebû-Dâvud, Hâkîm ve Müslim tarafından rivayet olunan* [*Sünnetle Ebû-Dâvud, Hâkîm ve Müslim'in rivayet ettiği.*] hadislerdir (Akseki 1965, s.150).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi tarafından hazırlanan [*Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin hazırladığı*] bu program, Türk Milli Eğitiminin temel niteliklerini saptar (Kongar 1994, 95).

3.1.1.2.2. -AcAk ile: : İT + SF(GSF-AcAk) = İİ + SF(GF-AcAk) + İYE

Yazar, Altay dillerinin akrabalığı konusunda ve Türkçe hakkında oldukça geniş bilgiye sahip olduğu için, bu konuda verdiği örnek kelimeler, *dilciler tarafından itiraz edilemeyecek* [*dilcilerin itiraz edemeyeceği*] nitelikte (Tuncer Gülensoy, "Altay Dil Ailesi ve Mayalar", TD, S. 521, Mayıs 1995, s. 501).

Altın Kitaplar Yayınevi tarafından yayınlanacak [*Altın Kitaplar Yayınevinin yayınlayacağı*] kitabı için Memiş, astronomik bir telif ücreti almış (H., 16891, 15.04.1995, s. 13/4).

Amerikan CBS televizyon kanalı muhabiri kılığındaki ajanlar, *Metin Selvi tarafından gerçekleştirilecek* [*Metin Selvi'nin gerçekleştireceği*] nükleer madde kaçakçılığını Litvanya'daki CIA istasyonu üzerinden Washington'daki genel merkezlerine bildirdiler (Metin Dalman, C., 25422, 15.05.1995, s. 17/4).

Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından düzenlenecek [*Tarım ve Köyşleri Bakanlığının düzenleyeceği*] Gıda Sicili'ne kayıt olmadan ve izin işlemlerini yaptırmadan üretime geçen gerçek ve tüzel kişiler ise 20 milyon lira para cezasına çarptırılacak (C., 25604, 13.11.1995, s. 7/1).

3.1.1.2.3. -mİş/-mUş ile: -mİş/-mUş sıfat-fiiliyle kurulan yapılarda, *tarafından* kaldırılıp fiil geçişli hâle dönüştürülünce, -mİş/-mUş sıfat-fiilinin yerine, üzerine 3. teklik kişi eki almış -Dİk/-DUk sıfat-fiili veya -mİş/-mUş olduğu kullanılır.

Batı Avrupa ülkelerindeki Türkler arasında yapılan değişik araştırmalardan birisi de Türkçenin Hollandaca ile alış veriş üzerine olup bu kitap, *Ad Backus tarafından kaleme alınmış* [*Ad Backus'un kaleme aldığı / almış olduğu*] , orijinal bir çalışmadır (Nevzat Gözaydın, "Ad Backus, Patterns of Language Mixing - a Study in Turkish- Dutch Bilingualism"ın tanıtımı, TD, S. 528, Aralık 1995, s. 1350).

Buna iyi bir örnek olarak, Evangelinos Misialidis'in Seyreyle Dünyayı (Temaşa-i Dünya Cefakâr ü Cefakeş) adlı eserinin *Robert Anhegger ve Vedat Günyol tarafından hazırlanmış* [*Robert Anhegger'in ve Vedat Günyol'un hazırladığı / hazırlamış olduğu*] ikinci baskısını gösterebilirim (Ahmet Yüksel, Necip Asım'ın Yazık Edilen "Kitab"ı, Kebikeç, Yıl: 1, S. 1, 1995, s. 86).

Bu adam hakkında devletin en üst denetim kurumları *tarafından hazırlanmış* [*kurumlarının hazırladığı / hazırlamış olduğu*] raporlar var (Emin Çölaşan, H., 27177, 27.01.1996, s.5/7-8).

3. c. evvel 923/24 Mayıs 1517 tarihli olan vakfiyede câbi olarak geçen Haydar, daha önce *Mükrim Hatun tarafından âzad edilmiş* [*Mükrim Hatun'un âzad ettiği / etmiş olduğu*] Rus asıllı bir köledir (Çetin 1994, 101)

3.1.1.2.4. -Dİk/-DUk ile: -Dİk/-DUk sıfat-fiili genel olarak üzerine iyelik eki aldığı için *tarafından* kaldırıldıktan sonra, ismin ilgi durumuna geçirilmesi ve fiilin geçişli hâle dönüştürülmesi yeterli olmaktadır.

Üstelik *Batı ve özellikle ABD tarafından desteklendikleri* [*Batının ve özellikle ABD'nin desteklediği*] öne sürülüyor (Sa., 10.04.1995, s.25/4).

Bunun, o sırada Edirne'deki Tarım Açık Cezaevi'nde bulunması gerekirken aynı otelde yatıp kalkan iki kâtil tarafından yapıldığını [aynı otelde yatıp kalkan iki kâtilin yaptığını] da... (Oktay Ekşi, H., 18045, 13.06.1998, 21/8).

Alman Polisi tarafından aranan Alman terör örgütü Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) üyesi Andrea Wolf'un, Türkiye'de Türk Güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü [Türk Güvenlik güçlerinin öldürdüğü] öne sürüldü (H, 18192, 07.11.1998, 19/1).

3.1.1.3. Zarf-fiillerle: İT + ZF(GSF-ZFE). İsim + tarafından + zarf-fiil (geçişsizleştirilmiş fiil + zarf-fiil eki) biçimindeki bu yapıda -Ip/-Up ve -IncA/-UncA'lı örnekler tespit ettik.

3.1.1.3.1. -Ip/-Up ile: İT + ZF(GSF-İp/-Up) = İİ + SF(GF-DİĞİ/-DUĞU): Bu yapı fazla kullanılmaz. Aşağıdaki "Allah tarafından" ifadesin "min tarafı'llâh"tan geldiği anlaşıyor (Timurtaş, 1962, 235).

Müslümanlık'ta din, "Allah tarafından kurulup [Allah'ın kurduğu] mensup olanları dünya ve ahirette kurtuluşa, esenliğe götüren (itikat ve ameller)den ibaret bir kurumdur" diye tanımlanır (Armaner 1998, 79).

Anton Tıngır ve K. Sinapyan tarafından hazırlanıp [Anton Tıngır ve K. Sinapyan'ın hazırladığı] 1891-1892'de basılmış olan Fransızcadan Türkçeye iki ciltlik İstilahat Lûgatı da önemli bir eser olarak kayda değer (Levent, 1972, 243).

3.1.1.3.2. -IncA/-UncA ile: İT + ZF(GSF-IncA/-UncA) = Öcik(İ) + ZF(GF-IncA/-UncA): Bu yapıda, zarf-fiil kendisini koruduğu için, tarafından kalkınca, gizli öznecik durumundaki "o" nesneye, isim unsuru da öznecığe dönüşür:

Bir gece kulübü sahibi tarafından keşfedilince [Bir gece kulübünü sahibi keşfedince], şansı değişmişti (Mümtaz Arıkan, C, 26646, 20.09.1998, 13/5).

3.1.1.4. Hem zarf-fiil hem sıfat-fiille: İT + Öcik + ZF (GSF-ZFE) + SF(GSF-SFE) = İİ + Öcik + ZF(GF-ZFE) + SF (GF-SFE) + İYE

Başka bir grubun da bir süre önce meclis tarafından güvensizlik oyu verilerek düşürülen eski İçişleri Bakanı Abdullah Nuri'ye saldırıldığı [Başka bir grubun da bir süre önce meclisin güvensizlik oyu vererek düşürdüğü eski İçişleri Bakanı Abdullah Nuri'ye saldırıldığı] belirtildi (C., 26632, 06.09.1998, 9/4).

3.1.2. İT + FS(GSF-İFE/SFE) + OL- + İFE/SFE = İİ + FS(GF-İFE/SFE) + OL- + İFE/SFE + İYE:

3.1.2.1. İsim-fiil + ol-:

3.1.2.1. İT + İF(GSF-mAktA) + olan = İİ + İF(GF-mAktA) + olduğu:

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından yürütülmekte olan [Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfının yürütmekte olduğu] bu önemli projeye elinizdeki belgelerle, fotoğraflarla ve anılarla yapacağınız katkı, 110 yıllık geçmişimizin daha iyi anlaşılmasına ve aktarılmasına yardımcı olacaktır (C., 26689, 02.11.1998, 16/2).

3.1.2.2. Sıfat-fiil ol-

3.1.2.2.1.: İT + SF(GSF-mİş/-mUş) + olmaktan = İİ + SF(GF-mİş/-mUş) + olmasından:

Rusya, Batılı devletler tarafından tecrit edilmiş olmaktan [Batılı devletlerin tecrit etmiş olmasından] kurtulmak için yakın komşuları ile dostluk münasebeti içinde bulunmak ve Almanya'nın İngiltere ve Fransa'ya yakınlaşmasını önlemek istiyordu (İnönü, 1998, 137).

3.1.2.2.2. İT + SF(GSF-AcAk) + olan = İİ + SF(GF-AcAk) + olduğu:

Bu tür anlatımlarda, *tarafından* düşürüldükten ve fiil geçişli hâle getirildikten sonra, *tarafından*'dan önce gelen isimle "-acak/-ecek olduğu" biçiminde belirtili bir isim tamlaması kurulabileceği gibi, "olan"ın düşürülmesiyle, *-acağı/-eceği* biçiminde bir isim tamlaması da kurulabilir.

Kahire'de BM Sekretaryası tarafından düzenlenecek olan [Kahire'de BM Sekretaryasının düzenleyecek olduğu / Kahire'de BM Sekretaryasının düzenleyeceği] ve çok uluslu suç örgütleri, kara paranın aklanması, mali suçlar dahil diğer benzeri konuların ele alınacağı konferans, 8 mayısa kadar sürecek (C., 25406, s. 1/4).

İznik Gölü'nün su toplama havzasında 194 bgn metrekaare üzerine ABD Cargill firması tarafından yapılacak olan [ABD Cargill firmasının yapacak olduğu] nişasta fabrikasına tepkiler büyüyor (Levent Gencelli, C., 26541, 07.06.1998, s. 15/4).

Milliyet tarafından okurlarına verilen ve TDK ile birlikte hazırlanmış olan [Milliyet'in okurlarına verdiği ve TDK ile birlikte hazırlamış olduğu / Milliyet'in okurlarına verdiği ve TDK ile birlikte hazırladığı] iki ciltlik ve 1992 tarihli Türkçe Sözlük'te kelimelerin etimolojisi ve çekimde değişikliğe uğrayan kelimelerin durumu belirtilmiş, hecelerin uzunluğu ve kısalığı gösterilmiştir (Aziz Yakın, Türk Dilinin Hâli, TD, S. 520, Nisan 1995, s. 410).

3.1.2.2.3. İT + SF(GSF-mİş/-mUş) + olan = İİ + SF(GF-mİş/-mUş) + olduğu:

Bu yapıda *tarafından* kaldırılıp fiil geçişli hâle getirilince, ol-'dan sonra gelen *-an/-en* sıfat-fiili yerine, 3. teklik kişi iyelik eki almış *-DİK/-DUK* sıfat-fiili gelir. Sıfat-fiil, isimle birlikte belirtili isim tamlaması kurar.

Ahmet Muhtar Bey tarafından verilmiş olan [Ahmet Muhtar Bey'in vermiş olduğu] takdîrin süreti (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 191).

Asıl nüshada olmayıp da W. Bang tarafından ilâve edilmiş olan [W. Bang'in ilâve etmiş olduğu / ilâve ettiği] bazı sesler ayrıca italik harflerle gösterildi (Çagatay 1977, s. 112).

Sonuç olarak Prof.Dr. Faruk Huyugüzel tarafından hazırlanmış olan [Prof.Dr. Faruk Huyugüzel'in hazırlamış olduğu] bu eser, pazar günü hariç her gün 9.00-12.00 ve 13.00 ve 17.00 arasında okuyucularına hizmet veren İzmir Milli Kütüphanesi hakkında ayrıntılı bilgi edinmeye imkân vermektedir (Nahide Şimşir, TK, S. 423, Temmuz 1998, s. 448).

Türk Tarih Kurumu tarafından Türkiye'de ve dünyada yayımlanan [Türkiye'de ve dünyada, Türk Tarih Kurumu'nun yayımladığı] en kapsamlı eser (H., 18390, 24.05.1999, 28).

Oluşturulma süreci başlayan üçlü koalisyonda bakanlık dağılımında ciddi sorunlar çıkması beklenirken pazarlık sürecinde DSP ve MHP tarafından paylaşılamayan [DSP ve MHP'nin paylaşamadığı] bakanlıkların ANAP'a bırakılabileceği ifade edildi (C 26 892, 24.05.1999, 4/2).

3.1.2.2.4. $\dot{I}T + SF(GSF-m\dot{I}\dot{s}/-mU\dot{s}) + oldu\dot{g}undan = \ddot{I}\dot{I} + SF(GF-m\dot{I}\dot{s}/-mU\dot{s}) + oldu\dot{g}undan$:

Halbuki kâffe-i ahalinin matlûbâtı nakden ya havâleten tesviye olunarak gerek Haleb gerek Adana eyaletlerince hiçbir ilişigimiz kalmamış idi ve *ahâli tarafından hizmet-i müftehîre olarak pek çok hayvan verilmiş olduğundan* [*ahâli hizmet-i müftehîre olarak pek çok hayvan vermiş olduğundan*] Dersaâdet'e avdette Fırka-i islâhiye'de semer ve sâir takımları mükemmel olarak iki bin kadar mükârî bırakılmış idi (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 196).

3.1.2.2.5. $\dot{I}T + SF(GSF-m\dot{I}\dot{s}/-mU\dot{s}) + olsa = \ddot{O}c\dot{I}k + SF(GF-m\dot{I}\dot{s}/-mU\dot{s}) + olsa$: *Yazılının nerede ve ne zaman çıktığı* [*Yazılarının nerede ve ne zaman çıktığını*], *daha hayatta iken kendisi tarafından tespit edilmiş olsa* [*kendisi tespit etmiş olsa*], sonraki nesillerin bu kadar zahmet ve eziyet çekmesine gerek kalmazdı (Ahmet Temir, Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri Hayatı-İlmî Kişiliği-Eserleri, Ankara 1991, Türk Dil Kurumu Yayınları: 552, s. X).

3.1.3. $\dot{I}T + \ddot{O}c\dot{I}k/ZT/DT + FSE(GSF-FSE)$:

Bu bölümde inceleyeceğimiz fiilimsiler $\dot{I}T + FS(GSF-FSE)$ yapısındaki fiilimsilerden farkı, öznecik, zarf tümleci veya dolaylı tümleç almalarıdır.

3.1.3.1. Öznecik alan fiilimsiler: $\dot{I}T + \ddot{O}c\dot{I}k(\dot{I}) + FS(GSF-FSE) = \ddot{I}\dot{I} + \ddot{O}c\dot{I}k(\dot{I}) + FS(GF-FSE)$:

Halid Ziya Uşaklıgil tarafından dili sadeleştirilmiş ve naşir tarafından notlar ilâve edilmiş [*Halid Ziya Uşaklıgil'in dilini sadeleştirdiği ve naşirin notlar ilâve ettiği*] yeni baskı (Uşaklıgil, 1962, s. 1).

Kitaplara *bakanlık tarafından hologram* yapıştırılmasının [*bakanlığın hologram yapıştırılmasının*] gündeme gelmesinin ardından açıklamalar yapıldı, basın toplantıları düzenlendi, gruplar kuruldu, imzalar toplandı, istifalar istendi (Gül Erçetin, C., 26554, 20.06.1998, s. 11/1).

Jüri tarafından tezi reddedilen [*Jürinin tezini reddettiği*] öğrencilerin, (...) kayıtlı oldukları programla ilişigi kesilir (Lisansüstü, 1997, 10/11).

Ama, gerek Selçuklu Devleti'nin, gerekse Tuğrul Bey'in geleceği açısından asıl önemli olan olay ise, Abbasi halifesi *Kaimbiemrillah* tarafından, *Şiîlerin Bağdat'a hakim olacakları* bildirilerek kendisinden yardım istenmesi ve Bağdat'a çağırılmasıdır [*Abbasi halifesi Kaimbiemrillah'ın, Şiîlerin Bağdat'a hakim olacaklarını bildirerek kendisinden yardım istemesi ve Bağdat'a çağırmasıdır*] (Ceyhun, 1995, 37).

3.1.3.2. Zarf tümleci alan fiilimsiler: $\dot{I}T + ZT + FS(GSF-FSE)$:

Karar, 1918 yılında Kars'ın Subatan köyünde *Ermeniler tarafından toplu halde öldürülen* [*Ermenilerin toplu halde öldürdüğü*] Müslüman Türklerin toplu mezarı önünde yapılan törenle de kınandı (C., S. 26541, 07.06.1998, s. 3/1).

Yazılışı bakımından istenirse bir 'dilbilim' kılavuzu olarak kullanılabilecek bu kitap, öte yandan, *geniş halk toplulukları tarafından da rahatlıkla okunacak* [*geniş halk topluluklarının da rahatlıkla okuyacağı*] bir öykü biçiminde düzenlenmiştir (Başkan 1988, s. 9)

Uşak'a ilk kez 1944'te *İngilizler tarafından İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılmak üzere yapılan [İngilizler'in İkinci Dünya Savaşı'nda kullanmak üzere yaptığı]* askeri havaalanı, aradan geçen 54 yıl sonra sivil hava alanı olarak hizmete açıldı (H., 18053, 21.06.1998, s. 24/2).

Kim bilir hangi genime, kimler tarafından ne zaman yazıldığını [kimlerin ne zaman yazdığını] bilmediğim o süvari, o zabıt, bir heyecan dalgası hâlinde boğazımdan yukarılara doğru eyleme geçer (Ertuğrul Özkök, H., 18053, 21.06.1998, s. 25/2).

Türkiye'nin yaşadığı 'rezaletler zinciri', adına 'liberallik' denilen ve Türkiye'ye 'sistem' tarafından 'ideolojik olarak dayatıldığı' ['sistem'in 'ideolojik olarak dayattığı'] 'Özelleştirme ve Silahlı Kuvvetler' adlı çalışmayla, 'Cihet-i Askeriye'ce de belirtilen; 'Serbest Piyasa Ekonomisi'nin -hemen her ülkede sebep olduğu- ekonomik ve ahlâki çöküntünün tabii neticesidir (Attila İlhan, C., 26689, 02.11.1998, s. 16/5).

"Final maçı Federasyon tarafından daha sonra belirlenecek [Federasyon'un daha sonra belirleyeceği] tarafsız bir sahada oynanacak" dedi (S., 20.07.1999, 4779, s. 31/1).

3.1.3.3. Dolaylı tümleç alan fiilimsiler: İT + DT + FS(GSF-FSE):

Böylece, hem tek kitap düzenine geri dönmüş oluyor, hem de kitaplar *siyasal iktidar tarafından kendilerine* güvenilir. [siyasal iktidarın kendilerine güvendiği] kişilere yazdırılmış oluyor (Kongar, 1994, 95).

(...) *Gerek anlar ve gerek mûmâ-ileyhimâ Hamza Bey ve Mustafa Bey ammi-zâdeleri tarafından kendilerine tahsis olunan* [Gerek anların ve gerek mûmâ-ileyhimâ Hamza Bey ve Mustafa Bey'in ammi-zâdelerinin kendilerine tahsis ettiği] nân-pâre ile te'ayyüş etmekte idiler (Cevdet Paşa, 1963, 109).

Bu bölümde Almanca ve Got harfleri kullanıldığından, *Alman misyonerleri tarafından Kumanca'ya tercüme ettirilmiş* [Alman misyonerlerinin Kumanca'ya tercüme ettirdiği] hristiyan ilâhileri oldukları tahmin edilmekte ve Almanca adı verilmektedir (Çağatay 1977, 111).

Böylece, hem Giresun Süt Fabrikası'nın satışı yoluyla yaklaşık 109 milyar liralık rant elde edilmiş hem de *vakıf tarafından Özelleştirme İdaresine ödenmesi* [vakfın Özelleştirme İdaresine ödemesi] gereken vade faizi ödenmemiş oldu (Nihat Tıgılı, C., 26547, 13.06.1998, s. 7/3).

General Electric USA tarafından İstanbul'da düzenlenen [General Electric USA'nın İstanbul'da düzenlediği] "GE Satın Alım Fuarı" 10-11 Nisan tarihlerinde ziyaretçilere açılacak (Sa., 3223, 10.04.1995, s.11/8).

TBMM Anayasa Komisyonu gündeminde *ANAP, CHP ve DTP tarafından aynı konuda verilmiş* [ANAP, CHP ve DTP'nin aynı konuda verdiği] üç ayrı yasa önerisi bulunuyor (Sedat Ergin, H., 18053, 21.06.1998, s. 24/8).

Kuzey Irak'ın ABD tarafından Saddam'a yasaklanmasından [Kuzey Irak'ı ABD'nin Saddam'a yasaklamasından] bu yana bölgede bir otorite boşluğu var (C., 25426, 19.05.1995, s. 10/7).

ÖSYM tarafından kapalı ve mühürlü kamyonlara yükletilen [ÖSYM'nin kapalı ve mühürlü kamyonlara yüklettiği] sınav evrakı, sınav merkezlerine, özel kuryeler eliyle ve Emniyet Görevlilerinin koruyuculuğu altında gönderilir (Anadolu Üniv. 1995, 18).

3.1.3.4. Birden çok öge alan fiilimsiler:

Bir fiilimside öznecik, zarf tümleci veya dolaylı tümleçlerden ikisi veya üçü bir arada da bulunabilir.

Kültür Bakanlığı tarafından kitaplara bandrol zorunluluğu getirilmesi [Kültür Bakanlığının kitaplara bandrol zorunluluğu getirmesi]nin ardından alevlenen tartışmalara, son noktayı Kültür Bakanı İstemihan Talay koyacak (H., 18045, 13.06.1998, s. 17/1).

"Bir gönderici tarafından, öte yandaki bir alıcı üzerinde belli bir etki yaratmak amacı ile, adına 'gösterge' denilen, anlam yüklü birimlerden yararlanarak, karşı tarafa belirli bir 'bildiri' ulaştırılması [Bir göndericinin, öte yandaki bir alıcı üzerinde belli bir etki yaratmak amacı ile, adına 'gösterge' denilen, anlam yüklü birimlerden yararlanarak, karşı tarafa belirli bir 'bildiri' ulaştırması] eylemi." (Başkan, 1988, 17).

HBB tarafından yeniden filme alınıp [HBB'nin yeniden filme alıp/aldığı] TRT ile HBB arasında hukuksal tartışmalara neden olan [olduğu] dizinin yayımlanması kesilenince bu kez de TRT telaşa kapılıp acele olarak yakılan dizinin kurtarılmış bir kopyasını bulup yayına koydu (C., 25426, 19.05.1995, s. 17/3).

Ubt Yayıncılık tarafından her ay piyasaya verilecek [Ubt Yayıncılığın her ay piyasaya vereceği] İnşaat Magazine'in inşaat sektörüne hizmet veren tüm sanayici, yatırımcı, müteahhit, mimar ve mühendislerin, sektöre emek veren herkesin okuyacağı ve yararlanacağı bir dergi olduğu belirtildi (Sa., 3223, 10.04.1995, s. 11/7).

149. maddeye göre, *padişahlar tarafından fermanla, hattı hümayunla, sadrazam tezkereleriyle gayrimüslimlere verilmiş [padişahların fermanla, hattı hümayunla, sadrazam tezkereleriyle gayrimüslimlere verdikleri/ vermiş oldukları] bütün imtiyazlar geçerli olacaktır (Akyol, 1998, 134).*

3.1.3.5. İ T + Öcik / TUM + SF(GSF-SFE) + OL-

Sıfat-fiil üzerine *ol-* yardımcı fiili geldikten sonra, *ol-*'un üzerine fiilimsi eki de fiil çekim eki de gelebilir. *Ol-* üzerine fiilimsinin gelmesi ikinci bir fiilimsi grubunun oluşmasını sağlarken, fiil çekim ekinin gelmesi, fiili yüklemleştirerek cümlelerin oluşması sonucunu doğurur:

3.1.3.5.1. İT + Öcik + SF(GSF-AcAk) + olan = N(İYÜ) + SF(GF-AcAk) + olduğu:

İngiltere'de *TLB tarafından dağıtımı yapılacak olan [TLB'nin dağıtımını yapacak olduğu]* kitap, İngiltere'de yaşayan Türk şairi Gülay Yurdal-Michaels ve ülkemizde de tanınan İngilizli şair Richard McKane'in ortak çalışmasıyla İngilizceye kazandırıldı (C. Kitap, S.274, 18.05.1995, s. 20/3).

3.1.3.5.2. İT + DT + SF(GSF-mİş/-mUş) + olan = İİ + DT + SF(GF-mİş/-mUş) + olduğu:

"Encümen-i Dâniş" hakkında Reşit Paşa'nın emri ile Ahmet Cevdet Paşa tarafından "Meclis-i Umumî-i Maarif" adına kaleme alınmış olan [Ahmet Cevdet Paşa'nın "Meclis-i Umumî-i Maarif" adına kaleme almış olduğu] tutanaktan şu satırları alıyoruz (Levent, 1972, 81).

3.1.4. İİ + İT + FS(GSF- İFE/FSE) + İYE:

Böyle bir söz diziminde, *ilgi durumunda isim + isim + tarafından + geçişsizleştirilmiş fiil + fiilimsi + 3. teklik kişi iyelik eki* sırası söz konusudur. *Tarafından* kaldırılıp fiiller geçişli hâle dönüştürülünce, ilgi durumundaki isim, yükleme durumuna, *tarafından*'ın yanında bulunan ikinci isim ise, ilgi durumuna geçer. İçerisinde *tarafından* bulunan ve isim-fiil veya sıfat-fiille kurulan fiilimsi grubu, söz dizimi içerisinde, bir cümlemin ögesi olabileceği gibi, bir kelime grubunun bir yanını da oluşturabilir. Bu tür kullanımlar, diğerlerine göre daha yaygın olarak kullanılmaktadır. İyelik ekleri, isim-fiil ve sıfat-fiillerin üzerine geldiği, zarf-fiillerin üzerine gelmediği için böyle bir kullanım biçimi tek başına zarf-fiiller için düşünülemez. Zarf-fiiller, ancak, sıfat-fiillerle birlikte ve sıfat-fiillerin üzerine gelerek kullanılabilirler. Ayrıca sıfat-fiiller üzerine *ol-* fiili de gelebilmektedir.

3.1.4.1. İİ + İT + İF (GSF- İFE) + İYE = N(İYÜ) + İİ + İF(GF- İFE) + İYE:

Bu yapıda belirleyebildiğimiz isim-fiiller, *-İş/-Uş'*lü bir örnek dışında, *-ma/-me*'li isim-fiillerden oluşmaktadır.

3.1.4.1.1. -mA isim-fiili ile:

Fakat küçük çocukların bakımının her zaman babaları tarafından yapılmaması [bakımını her zaman babalarının yapmaması] belli bir yaşa kadar onların gayrimüslim annelerinin yanında bırakılması mecburiyetini getirmiştir (Çetin, 1994, 92)

Senatonun Ermeni soykırımı ile ilgili tasarımı ekim ayında ele alacağını yazan gazete, tasarının burada da onaylanmasının başta askeri alanda olmak üzere *ön anlaşması yapılmış milyarlarca franklık anlaşmanın Türkiye tarafından iptal edilmesine* [*ön anlaşması yapılmış milyarlarca franklık anlaşmayı Türkiye'nin iptal etmesine*] neden olacağını belirtti (H., 18045, 13.06.1998, s. 1/4).

Seyahat acentaları uzun süredir *uçak biletlelerinin Maliye tarafından alınması uygulamasından* [*uçak biletlelerini Maliye'nin alması uygulamasından*] şikâyetçiydi (H., 16896, 20.04.1995, s. 7/4).

Bu üssün onlar tarafından kontrol edilmesini [*Bu üssü onların kontrol etmesini*] istemiyoruz (Hasan Hasanov, C., 25413, 06.05.1995, s. 8/6).

Ayrıca, *cevap kâğıtlarınızın diğer öğrenciler tarafından görülmemesi* [*cevap kâğıtlarınızı diğer öğrencilerin görmemesi*] sizin için son derece önemlidir (Anadolu Üniv. 1995, 34).

28 mart tarihli yazımda, *Medeni Berk İlköğretim Okulu ana sınıfı öğrencilerinden birinin, görevliler tarafından dövülmesini* [*Medeni Berk İlköğretim Okulu ana sınıfı öğrencilerinden birini, görevlilerin dövmesini*] tenkit etmiştim (Ahmet Vardar, Sa., 3223, 10.04.1995, s. 6/8).

Bu sorunun AGİT tarafından çözülmesinden [*Bu sorunu AGİT'in çözmesinden*] yanayız (H., 16891, 15.04.1995, s. 12/8).

Başrahip, Girolamo Grillo önce bu "mucize" karşısında dikkatli olmaları gerektiğini savunur ve *heykelciğin bilim adamları tarafından analiz edilmesini [heykelciği bilim adamlarının analiz etmesini]* öngörür (Reha Erus, H., 16906, 30.04.1995, s. 15/1).

3.1.4.1.2. -İş/-Uş isim-fiili ile:

Önce şu hususun altını çizelim: Hükümetin somut olarak gerçekleştirdikleri ile *icraat hacminin kamuoyu tarafından algılanışı [icraat hacmini kamuoyunun algılayışı]* arasında büyük bir uçurumun varlığı inkâr edilemez (Sedat Ergin, H., 18067, 05.07.1998, s. 24/8).

$$3.1.4.2. \text{İİ} + \text{İT} + \text{SF (GSF- SFE)} + \text{İYE} = \text{N(İYÜ)} + \text{İİ} + \text{SF(GF- SFE)} + \text{İYE}$$

3.1.4.2.1. -AcAk sıfat-fiili ile:

Petlas'ın satışa çıkarılmadan önce danışman firma tarafından yeniden değerlendirmesinin yapılacağı, *mali tablolarının da bağımsız denetim şirketleri tarafından denetleneyeceği [mali tablolarını da bağımsız denetim şirketlerinin denetleyeceği]* bildirildi (C., 25408, 01.05.1995, s. 7/1).

Eğer Yunanlı yazarların korkusunu günlük dile çevirirsek; senaryoları *ablukadaki adayı kurtarmaya çalışan Yunan savaş gemilerinin Türk uçakları tarafından batırılacağını [ablukadaki adayı kurtarmaya çalışan Yunan savaş gemilerini Türk uçaklarının batıracağını]* öngörüyor (Enis Berberoğlu, H., 8045, 13.06.1998, s. 12/2).

Ayrıca tasarıda, *Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetleneyeceği [Kuran kurslarını Milli Eğitim Bakanlığının denetleyeceği / denetlemesi]* yeni bir şeymiş gibi bildiriliyor.

3.1.4.2.2. -Dik/-DUk sıfat-fiili ile:

Bu yapıda, sıfat-fiiller içerisinde en çok, *-Dik/ -DUk* sıfat-fiili kullanılmaktadır:

Zidane ise suçlamalar karşısında, *maç boyunca kendisine atılan tekmelerin hakem tarafından görülmediğini [maç boyunca kendisine atılan tekmeleri hakemin görmediğini]* ve kendisinin ilk sert müdahalesinde oyundan atıldığını söyledi (Mişel Perlman, C., 20.06.1998, s. 14/3).

Kayseri Surp Krikor Lusaroviç Ermeni Kilisesi Yönetim Kurulu Başkanı Atik Erkuyumcu, *sözde Ermeni yasa tasarısının, Ermeni cemaati tarafından tasvip edilmediğini [sözde Ermeni yasa tasarısını, Ermeni cemaatinin tasvip etmediğini]* ve böyle bir yasa tasarısının hazırlanmasının asıl amacının küçük oy hesapları olduğunu kaydetti (C., 26541, 07.06.1998, s. 3/1).

Devletin, "Biz türbana karşı değiliz, sadece devlet dairelerinde siyasi amaç için kullanılmasına karşıyız." propogandasının zayıf kaldığı, *bu durumun irticai unsurlar tarafından bilindiği [bu durumu irticai unsurların bildiği]* anlaşılmıştır (C., 26545, 11.06.1998, s. 15/5).

Şekayık Tercümesinde *İkinci Murad'ın Edirne'de bina ettiği cami*in 830/1426 tarihli vakfiyesinin *Kadıasker Mevlâna Velîyüddin tarafından yazıldığı [İkinci Murad'ın Edirne'de bina ettiği cami*in 830/1426 tarihli vakfiyesini *Kadıasker Mevlâna Velîyüddin'in yazdığı]* tasrih olunmuştur (Ali Nihat Tarlan, Ahmet Paşa Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, 11. s.).

Güvenlik Konseyi'nin 30 Haziran'da aldığı iki karar, *Türk tarafının bu yılın başından beri izlemeye başladığı yeni Kıbrıs politikasının BM tarafından kabul edildiğini* [*Türk tarafının bu yılın başından beri izlemeye başladığı yeni Kıbrıs politikasını BM'in kabul ettiğini*] gösterdi (Ergun Balci, C., 26599, 05.07.1998, s. 9).

Dışişleri Bakanı İsmail Cem, *KKTC'nin bu girişiminin Türkiye tarafından da desteklendiğini* [*KKTC'nin bu girişimini Türkiye'nin de desteklediğini*] söyledi (C., 26627, 01.09.1998, 1/1).

Bağımsız yargı tartışmaları, savcı-yargıç güvencesi, *mahkeme kararlarının idare tarafından uygulanmaması* [*mahkeme kararlarını idarenin uygulamaması*] ve çalışanların özlük haklarına ilişkin sorunlarla birlikte yargı yılı her zamanki gibi sancılı başlıyor (C., 26633, 07.09.1998, 1/1).

Sharman, *heyetin uçak biletlerinin Savunma Bakanlığı tarafından ödendiğini, seyahat programlarının da gene bakanlık tarafından hazırlandığını* [*heyetin uçak biletlerini Savunma Bakanlığının ödediğini, seyahat programlarını da gene bakanlığın hazırladığını*] ifade etti (C., 26689, 02.11.1998, 9/4-59).

Gençlik yıllarımda *bu adın Fuat Köprülü tarafından icat edildiğini* [*bu adı Fuat Köprülü'nün icat ettiğini*] ileri sürenleri dinlemiştim (Selim İleri, C. 26557, 23.06.1998, 10/8).

3.1.4.3. $\ddot{I} + \dot{I}T + SF(GSF-m\dot{I}ş/-mUş) + olduğu = \dot{I}Y\ddot{U} + \ddot{I} + SF(GF-m\dot{I}ş/-mUş) + olduğu$: Bu yapı, " $\ddot{I} + \dot{I}T + FS(GSF-SFE)$ " üzerine "olduğu" getirilerek kurulmaktadır. İyelik, $-m\dot{I}ş/-mUş$ üzerine değil $-DUK/-DUK$ üzerine gelmektedir.

Fatih Sultan Mehmed'in Uzun Hasan'a karşı muvaffakiyetle neticelenen seferinden sonra, muhtelif memleketlere gönderilen zafernâmeler arasında, *her hâlde Orta Asya devletlerine gönderilmek üzere, uygur ve arap harfleri ile, 3.VIII. 1473 tarihinde yazılan yarlığın da Şeyh-zâde Abdürrezzak Bahşı tarafından kaleme alınmış olduğu* [*uygur ve arap harfleri ile, 3.VIII. 1473 tarihinde yazılan yarlığı da Şeyh-zâde Abdürrezzak Bahşı'nın kaleme almış olduğu*] anlaşılıyor (Reşit Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig I Metin, İkinci Baskı, TDK Yayınları: 458, Ankara 1979, s. XXXV-XXXVI).

3.1.5. " $\ddot{I} + \dot{I}T + FS(GSF-\dot{I}FE/SFE) + \dot{I}YE$ " yapısı, tümleç de alabilmektedir. Tümleçler, *tarafından*'dan önce veya sonra gelebileceği gibi, tümleç sayısı birden fazla da olabilmektedir. Yapı iyelikli olduğu için, ancak, isim-fiil ve sıfat-fiillerle kurulabilmektedir.

3.1.5.1. $\ddot{I} + T\ddot{U}M + \dot{I}T + FS(GSF-\dot{I}FE/SFE) + \dot{I}YE$:

3.1.5.1.1. $\ddot{I} + T\ddot{U}M + \dot{I}T + \dot{I}F(GSF-mA) + \dot{I}YE = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + T\ddot{U}M + \ddot{I} + \dot{I}F(GF-mA) + \dot{I}YE$:

Ses sanatçısı Muazzez Ersoy'un Edirne'de bir otelde, iki mahkum tarafından kurşunlanması [*Ses sanatçısı Muazzez Ersoy'u Edirne'de bir otelde, iki mahkumun kurşunlaması*] olayını duymayan kalmadı (Oktay Ekşi, H., 18045, 13.06.1998, 2/8).

3.1.5.1.2. $\ddot{I} + T\ddot{U}M + \dot{I}T + SF(GSF-AcAk) + \dot{I}YE = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + T\ddot{U}M + \ddot{I} + FS(GF-AcAk) + \dot{I}YE$: Bu yapıdaki fiilimsi gruplarında, fiilimsiye bağlı bir veya bir kaç öge bulunabilmektedir.

Futbol Şubesi Sorumlusu Ali Yıldırım, *Tayfun'un, Almanya'da Prof.Dr. Faruk Durbin tarafından tedavi edileceğini* [Tayfun'u, Almanya'da Prof.Dr. Faruk Durbin'in tedavi edeceğini] söyledi (H, 18147, 23.09.1998, 30/3).

3.1.5.2. İİ + İT + TÛM + FS(GSF-İFE/SFE) + İYE: Bu yapıda, *tarafından tümleçten önce gelmektedir.*

3.1.5.2.1. İİ + İT + TÛM + İF(GSF-İFE) + İYE = İYÜ + İİ + TÛM + İF(GF-İFE) + İYE:

3.1.5.2.1.1. İİ + İT + TÛM + İF(GSF-mA) + İYE = İYÜ + İİ + TÛM + İF(GF-mA) + İYE

Kurallara uygun bir sınav yapabilmek için *bu yönergenin tüm görevliler tarafından dikkatle okunması ve uygulanması* [bu yönergeyi tüm görevlilerin dikkatle okuması ve uygulaması] gerekmektedir (Anadolu Üniv., 1995, s.1)

Ayrıca *Metaş'ın 1994 yılı temettüsünden yüzde 42.55 oranında hisseye tekabül eden 60 milyar liranın da alıcı tarafından, sözleşme tarihinde peşin bedele ilâve olarak Özelleştirme İdaresi'ne ödenmesi* [Metaş'ın 1994 yılı temettüsünden yüzde 42.55 oranında hisseye tekabül eden 60 milyar lirayı da alıcının, sözleşme tarihinde peşin bedele ilâve olarak Özelleştirme İdaresi'ne ödemesi] de karara bağlandı (H., 16892, 16.04.1995, s. 8/7).

3.1.5.2.1.2. İİ + İT + TÛM + İF(GSF-İş/-Uş) + İYE = İYÜ + İİ + TÛM + İF(GF-İş/-Uş) + İYE

Yapıtın gizliden gizliye ardında olduğu bir başka izlek de, *dünya yüzünde kadına duyulan zaafın kadınlar tarafından oldukça can alıcı biçimde erkeklere karşı kullanılışının* [dünya yüzünde kadına duyulan zaafı kadınların oldukça can alıcı biçimde erkeklere karşı kullanılışının] betimi doğrultusunda seyretmektedir (Melih Nasır, C. Kitap, S. 274, 18.5.1995, s. 3/3).

3.1.5.2.2. İİ + İT + TÛM + SF(GSF-SFE) + İYE = İYÜ + İİ + TÛM + SF(GF-SFE) + İYE:

3.1.5.2.2.1. İİ + İT + TÛM + SF(GSF-Dİk/-DUk) + İYE = İYÜ + İİ + TÛM + SF(-Dİk/-DUk) + İYE: Bu yapıda tespit edebildiğimiz kadarıyla asıl olarak *-Dİk/ -DUk* sıfat-fiili kullanılmaktadır.

Eski cemiyetlerde, rüyaya mânevi bir mahiyet verildiğini, *onun tanrılar tarafından insanlara bir bildirme vasıtası sayıldığını*, [onu tanrılarının insanlara bir bildirme vasıtası sayıldığını] görüyoruz (Kocatürk, 1964, 193).

Tüm siyasi parti gruplarının imzasını taşıyan bildiride, *Fransız Parlamentosunda kabul edilen teklifin Türk Parlamentosu tarafından tamamen geçersiz sayıldığı ve Fransa'nın kınandığı* [Fransız Parlamentosunda kabul edilen teklifi Türk Parlamentosunun tamamen geçersiz saydığı ve Fransa'yı kınadığı] vurgulandı (M., 18157, 03.06.1998, s. 17/4).

Çek ve Alman kaynakları bu konularda görüş birliği içinde değilse de örneğin bir aşamada *2 bine yakın Alman sivilin Çekler tarafından sistemli biçimde öldürüldüğü* [2 bine yakın

Alman sivil Çekler'in sistemli biçimde öldürdüğü] biliniyor (Edip Emil Öymen, C., 25426, 19.05.1995, s. 10/5).

TÜRSAB Genel Sekreteri Süha Uyar, *havayolu şirketlerinin Turkcell'e indirim uygulamasının, seyahat acentaları tarafından bardağı taşıran son damla olarak algulandığını* [*havayolu şirketlerinin Turkcell'e indirim uygulamasını, seyahat acentalarının bardağı taşıran son damla olarak alguladığını*] söyledi (H., 18896, 20.04.1995, s. 7/3).

Neyse ki bir görevli "*Köpeğin*" Özer Çiller tarafından bahçede gezdirildiğini, ["*Köpeği*" Özer Çiller'in bahçede gezdirdiğini] bunların ise köpekbalığı olmadığını açıkladı (Bekir Coşkun, H., 16913, 07.05.1995, s.11/8)...

İkinci olarak *Özbek edebiyatından bazı romanların Ahsen Batur tarafından Türkiye Türkçesine aktarıldığını* [*Özbek edebiyatından bazı romanları Ahsen Batur'un Türkiye Türkçesine aktardığını*] görüyoruz (Ahmet B. Ercilasun, "Lehçeler Arası Aktarma" TD, S. 520, Nisan 1995, s. 338).

3.1.5.2.2.2. $\text{İİ} + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{SF}(\text{GSF-AcAk}) + \text{İYE} = \text{İYÜ} + \text{İİ} + \text{TÜM} + \text{SF}(-\text{AcAk}) + \text{İYE}$:

Notada, "*yapılan davranışın Türkiye hükümeti ile devleti tarafından asla kabul edilemeyeceği*" [*yapılan davranışı Türkiye hükümeti ile devletin asla kabul etmeyeceği*] vurgulandı (C., 26638, 12.09.1998, 1/4).

3.1.5.3. $\text{İİ} + \text{TÜM} + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{FS}(\text{GSF-İFE/SFE}) + \text{İYE} = \text{İYÜ} + \text{TÜM} + \text{İİ} + \text{TÜM} + \text{FS}(\text{GF-İFE/SFE}) + \text{İYE}$:

Bütün itinalı araştırmalara rağmen, *bu önemli eserin, kim için, kim tarafından ve hangi sebeple toplandığı* [*bu önemli eseri, kim için, kimin ve hangi sebeple topladığı*], esas itibarıyla Türkçe olan eserin neden iki dilde karşılığı bulunduğu ve nerede meydana getirildiği henüz kesin olarak belli değildir (Çagatay, 1977, 11).

TRT'nin busezon 2. lig maçlarını da naklen yayımlayacağını kaydeden Yılmaz, 2. ligden 1. lige çıkan kulüplerin sahalılarının destek amacıyla Devlet Bakanlığı tarafından yeniden düzenleneceğini [2. ligden 1. lige çıkan kulüplerin sahalılarının destek amacıyla Devlet Bakanlığının yeniden düzenleyeceğini] söyledi (C., 26569, 05.07.1998, 14/8).

3.1.5.4. $\text{İİ} + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GSF-İp/-Up}) + \text{SF}(\text{GSF-Dİk/-DUk}) + \text{İYE} = \text{İYÜ} + \text{İİ} + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GF-İp/-Up}) + \text{SF}(\text{GF-Dİk/-DUk}) + \text{İYE}$

Tarihçi Albet Sorel, *Kaynarca Andlaşması'nın söz konusu hükümlerinin Rusya tarafından Osmanlı'nın iç işlerine müdahale hakkı olarak anlaşılıp uygulandığını* [*Kaynarca Andlaşması'nın söz konusu hükümlerini Rusya'nın, Osmanlı'nın iç işlerine müdahale hakkı olarak anlaşılıp uyguladığını*] belirterek diyor ki: (Akyol, 1998, 100).

3.1.5.5. $\text{İİ} + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GSF-İp/-Up}) + \text{TÜM} + \text{SF}(\text{GSF-Dİk/-DUk}) + \text{İYE} = \text{İYÜ} + \text{İİ} + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GF-İp/-Up}) + \text{TÜM} + \text{SF}(\text{GF-Dİk/-DUk}) + \text{İYE} =$

Fazlur Rahman, Kur'an'da *tek-karılı evlenmeyle ilgili ayetin ulema tarafından "hukukî" bir kural gibi değil "ahlakî" bir tavsiye gibi algılanıp kocanın takdirine bırakıldığına* [*tek-*

karılı evlenmeyle ilgili ayeti ulemanın "hukukî" bir kural gibi değil "ahlakî" bir tavsiye gibi algılayıp kocanın takdirine bıraktığına] dikkat çekiyor (Akyol, 1998, 86).

3.1.5.5. $\ddot{I} + T\ddot{U}M + \ddot{I}T + SF(GSF-m\ddot{I}\ddot{S}/-mU\ddot{S}) + oldu\ddot{g}u = N(\ddot{I}Y\ddot{U}) + T\ddot{U}M + \ddot{I} + SF(GF-m\ddot{I}\ddot{S}/-mU\ddot{S}) + oldu\ddot{g}u$: Bu yapının 3.1.5.3.1.'den farkı, tümleç almasıdır.

Metinde geçen "Türk Bilge Kagan iline bitittim, ben bilge Tonyukuk." cümlesi anıtın veya yazısının, *ölümünden önce, bizzat Tonyukuk tarafından hazırlanmış olduğunu* [anıtı veya yazısını, *ölümünden önce, bizzat Tonyukuk'un hazırlanmış olduğunu*] gösteriyor (Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınları, Ankara 1964, s.11).

Gerçi, Osmanlı Beyliği'nin XIII. yüzyıl sonlarında, *Söğüt kasabasında ve Osman Bey tarafından kurulmuş olduğu* [Osmanlı Beyliği'ni XIII. yüzyıl sonlarında, *Söğüt kasabasında ve Osman Bey'in kurmuş olduğu*] konusunda tarihçilerin herhangi bir kuşkusu yoktur (Ceyhun, 1995, s. 57).

3.1.6. $\ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + \ddot{I}T + FS(GSF-FSE) = N(\ddot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + FS(GF-FSE)$:

3.1.6.1. $\ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + \ddot{I}T + \ddot{I}F(GSF-\ddot{I}FE) = N(\ddot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + \ddot{I}F(GF-\ddot{I}FE)$: İsim-fiillerle olan kullanımlarda, belirleyebildiğimiz örnekler, -mAk, -mAktA isim-fiilleridir.

Gençlerimiz, bazı siyasi partiler tarafından kullanılmak istenmekte [Gençlerimizi, bazı siyasi partiler kullanmak istenmekte]dir (Mesut Yılmaz, C., S. 22632, 06.09.1998).

Uçak, sol sandalyede oturan mesul kaptanlık hat eğitiminde olan Halil Cura tarafından kullanılmakta [Uçağı, sol sandalyede oturan mesul kaptanlık hat eğitiminde olan Halil Cura kullanmakta]ydı (Ateş Yalazan, H., 18038, 06.06.1998, 1/3)

Bunun üzerine tüm masrafları kullanıcı firmalar tarafından karşılanmak [tüm masraflarını kullanıcı firmalar karşılamak] üzere 700 metrekairelik alana cami yapımına başlandı (Ali Şen, H., 16926, 20.05.1995, 7/2).

3.1.6.2. $\ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + \ddot{I}T + SF(GSF-SFE) = N(\ddot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{O}c\ddot{I}k(\ddot{I}) + SF(GF-SFE)$: Belirleyebildiğimiz örnekler -An ve -mİş/-mUş sıfat-fiilleri ile kurulmuştur. Tarafından kaldırılınca, -an/-en'in yerine üzerine 3.teklik kişi iyelikli -Dİk/-DUK sıfat-fiili gelir. -an/-en'le kurulanlar daha yaygın olarak kullanılmaktadır:

Düzeltilmiş tezi jüri tarafından kabul edilmeyen [jürinin, düzeltilmiş tezini kabul etmediği] öğrencilerin, (...) kayıtlı oldukları programla ilişkisi kesilir (Lisansüstü, 1997, 11).

Üç kişinin ölümüne neden olan eylem, kim tarafından yapılmış [Üç kişinin ölümüne neden olan eylemi, kim yapmış] olursa olsun, tasvip edilmesi mümkün değildir (Emin Çölaşan, H., 16912, 06.05.1995, 5).

Primlerinin yüzde 90'ı devlet tarafından karşılanan [Primlerinin yüzde 90'ını devletin karşıladığı] yoksul yurttaşlar için en alt sınırdan sigorta güvencesi getirilen, yüksek prim yatıran sigortalılar daha fazla sağlık hizmetinden yararlanabilecek (C., 26547, 13.06.1998, s. 1/1)

Ailesine bağlılığı herkes tarafından bilinen [Ailesine bağlılığını herkesin bildiği] sporcu, özellikle annesini çok seviyor (H., 16896, 20.04.1995, s. 32/7-8).

Tüm eğitim programları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan [Tüm eğitim programlarını Milli Eğitim Bakanlığının onayladığı] ve Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği IATA'nın Türkiye eğitim merkezi olan Deulcom, İsviçre'den uluslararası havayolları sertifikası da veriyor (Sa., 3223, 10.04.1995, s. 5/3)

3.1.6.3. $\text{Öcik}(\text{İ}) + \text{İT} + \text{ZF}(\text{GSF-ZFE}) = \text{N}(\text{İYÜ}) + \text{Öcik}(\text{İ}) + \text{ZF}(\text{GF-ZFE})$

3.1.6.3.1. -İp/-UP ile: *Daha önce Gümlülcine'de nüfuzunu arttırmış olan Kaltocu oğulları Hasan, Ali, Velioğlu Manav, Ahmet, Akbıyıkoglu Hasan İbiş adlı kimseler Çimen mutasarrıfı Celâl Paşa tarafından idam edilip [Daha önce Gümlülcine'de nüfuzunu arttırmış olan Kaltocu oğulları Hasan, Ali, Velioğlu Manav, Ahmet, Akbıyıkoglu Hasan İbiş adlı kimseleri, Çimen mutasarrıfı Celâl Paşa idam edip] kesik başları[başlarını] zilhicce ortasında İstanbul'a gönderildi[gönderdi] (Tarih-i Cevdet'ten, Küçük, 1984, 167).*

3.1.6.3.2. -ArAk ile: *Bu dernek İngiliz ve Fransızlar tarafından beslenerek [Bu derneği İngiliz ve Fransızlar besleyerek] nasıl Musul sorunu çıktığı zaman Şeyh Said isyanını Türkiye'nin başına sarmışlarsa, Hatay davasında da Hoybu Derneği doğudaki bütün isyanlarda rol oynamıştır (Cahit Tanyol, Türkler İle Kürtler, Era Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 70).*

3.1.6.3.3. -İncA/-UncA ile: *Tümgeneral Yöney'in bu sözleri yabancı ajanslar tarafından da verilince [Tümgeneral Yöney'in bu sözlerini yabancı ajanslar da verince], State Department görüşme metotları arasında bu açıklamayı da ekliyor ve kriz çözülüyor (Ertuğrul Özkök, H., 16896, 20.04.1995, 27/4)*

Erzurum'a gezmek için gelen Gürcü Nana, ablası tarafından fuhuşa zorlanınca [Erzurum'a gezmek için gelen Gürcü Nana'ya, ablası fuhuşa zorlayınca] gözyaşları içinde polise sığındı (H., 16920, 14.05.1995, s. 3/1).

3.1.7. $\text{Öcik}(\text{İ}) + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{FS}(\text{GSF-FSE})$:

3.1.7.1. $\text{Öcik}(\text{İ}) + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{İF}(\text{GSF-İFE}) = \text{N}(\text{İYÜ}) + \text{Öcik}(\text{İ}) + \text{TÜM} + \text{İF}(\text{GF-İFE})$:

Ol esnada Kozan'ın kur'a-i askeriyyesi hitâm bularak Kozanlılardan bir çok gönüllüler zuhûr ile askere kayd oldukları Kurt İsmail Paşa tarafından, bâ-telgraf bildirilmekle[askere kayd olduklarını Kurt İsmail Paşa, bâ-telgraf bildirmekle] Bâbiâli'ye arz u beyân edilmiştir (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 191).

Bu nakliyatların bazıları, Suriye Devlet Başkanı'nın kardeşi Rifat Esad tarafından uyuşturucu ve terörist ekipman kaçakçılığı için kullanılan "üçra bir Ege adası" kanalıyla transit olarak yapılmakta [Bu nakliyatların bazılarını, Suriye Devlet Başkanı'nın kardeşi Rifat Esad uyuşturucu ve terörist ekipman kaçakçılığı için kullanılan "üçra bir Ege adası" kanalıyla transit olarak yapmakta]dır (C., 26563, 29.06.1998, s. 8/8).

Gerçekten de, özel olarak hazırlanmış olan mürekkepler, daha önce ABD'de eğitim görmüş olan kimyagerler tarafından Tahran ulusal darphanesinin laboratuvarında karıştırılmakta[özel olarak hazırlanmış olan mürekkepleri, daha önce ABD'de eğitim görmüş olan kimyagerler Tahran ulusal darphanesinin laboratuvarında karıştırmakta]dır (C., 26563, 29.06.1998, s. 8/5).

3.1.7.2. $\text{Öcik}(\text{İ}) + \text{İT} + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GSF-ZFE}) = \text{N}(\text{İYÜ}) + \text{Öcik}(\text{İ}) + \text{TÜM} + \text{ZF}(\text{GF-ZFE})$:

Oğullarıyla birlikte gözaltına alınan Fevzi Albayrak, arkadan gelen otomobilin sürücüsü tarafından farla sürekli ikaz edilince [Oğullarıyla birlikte gözaltına alınan Fevzi Albayrak'ı, arkadan gelen otomobilin sürücüsü farla sürekli ikaz edince] durduğunu, ancak hakarete uğrayınca kavga çıktığını öne sürdü (H., 16896, 20.04.1995, s. 26/2).

Bu dönemin ürünleri olan "Hell Chicks" "The Sexecutive" ve Raped in the Grass" Londra'daki küçük bir yayınevi (Gorse Press) tarafından yeniden basılırken [Bu dönemin ürünleri olan "Hell Chicks" "The Sexecutive" ve Raped in the Grass" ı Londra'daki küçük bir yayınevi (Gorse Press) yeniden basarken] Wood'un çoktan unutulmuş filmleri de önümüzdeki aydan itibaren İngiltere'de video-kaset olarak satışa sunulacak (C., 25421, 14.05.1995, s. 13/4)

Tek müşterisi Tekel olan işletmenin yabancı ortağa devri, Mehmet Akbay tarafından, "yeni pazarlara açılma ve teknoloji yenilenmesi" şeklinde açıklanırken, [Tek müşterisi Tekel olan işletmenin yabancı ortağa devrini, Mehmet Akbay, "yeni pazarlara açılma ve teknoloji yenilenmesi" şeklinde açıklarken] Tek Gıda-İş Sendikası yetkilileri ise, Tekel'in ürünlerini piyasaya sunmada, olmazsa olmaz koşulunda üretim yapan fabrikanın yönetsel haklarının devredilmesini anlayamadıklarını belirtiyorlar (Ahmet Çelik, C., 25422, 15.05.1995, s. 6/4)

Dökme Uygur harfleri ile yayımlanan Altun Yaruk metni, W. Radloff tarafından Almancaya 466 sayfada tercüme edilerek yayımlanmıştır [Dökme Uygur harfleri ile yayımlanan Altun Yaruk metnini, W. Radloff Almancaya 466 sayfada tercüme ederek yayımlamıştır] (Kaya 1994, 7, Osman Fikri Sertkaya'nın Sunuş yazısından)

Geçen maçların golcüsü Bierhoff, Stimac tarafından adam adama marke edilince [Geçen maçların golcüsü Bierhoff'u, Stimac adam adama marke edince] onun yapacağı fazla birşey kalmadı (Turgay Şeren, H., 8067, 05.07.1998, s. 27/7).

Haber hem MIS hem de Sinn Fein tarafından yalanlanırken, [Haberi hem MIS hem de Sinn Fein yalanlarken] Observer; yeterli kanıtı sahip olduğunu bildirdi (Sa., 3223, 10.04.1995, s. 12/5).

İttihat ve Terakki yıkılıp liderleri İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edilince [İttihat ve Terakki yıkılıp liderlerini İngilizler Malta'ya sürgün edince], iktidara gelen Hürriyet ve İtilaf Partisi aksi görüştedir (Akyol, 1998, 90).

3.1.8. $\text{İT} + \text{İİ} + \text{İF}(\text{GSF-İFE}) + \text{İYE} = \text{İİ} + \text{N}(\text{İYÜ}) + \text{FS}(\text{GF-İFE}) + \text{İYE}$:Devlet tarafından yer adlarının değiştirilmesiyle [Devletin yer adlarını değiştirmesiyle] bırakılan eski çağları, Osmanlıdan bugüne adların izlenmesi bile içinden çıkılmaz hâle gelmiştir (Kudret Emiroğlu, Kebikeç, "Türkiye'deki Tarihsel Adlar", Yıl: 1, S. 1, 1995, 97/b).

Bundan amaç, 'bakın ıslahat yaptık' diyerek, Avrupalılar tarafından Osmanlı devletinin "temamiyet-i mülkiyesinin" onaylanmasını [Avrupalıların Osmanlı devletinin "temamiyet-i mülkiyesini" onaylamasını], "Osmanlı devletinin Avrupa kamu hukukundan istifadesini ve Avrupa devletler topluluğuna dahil olmasını" sağlamak ve bu sebeplerle "Osmanlı'nın iç işlerine hiçbir şekilde müdahale edilmemesi" için taahhüt almak (Akyol, 1998, 102).

3.1.9. İT + TÛM + İİ + SF(GSF-SFE) + İYE = İİ + N(İYÜ) + SF(GF-SFE) + İYE:

3.1.9.1. İT + TÛM + İİ + SF(GSF-AcAk) + İYE = İİ + N(İYÜ) + SF(GF-AcAk) + İYE:

HAK'a çok-karılığa bir sınırlama olmak üzere, nikah sırasında *kadın tarafından kocasına tek karılık şartının koşulabileceği* [*kadının kocasına tek karılık şartını koşabileceği*] hükmünün getirilmiş olması çok önemlidir (Akyol 1998, 72).

Petlas'ın satışa çıkarılmadan önce *danışman firma tarafından yeniden değerlendirmesinin yapılacağı* [*danışman firmanın yeniden değerlendirmesini yapacağı*], mali tablolarının da bağımsız denetim şirketleri tarafından denetleneceği bildirildi (C., 25408, 01.05.1995, s. 7/1).

3.1.9.2. İT + TÛM + İİ + SF(GSF-DİK/-DUK) + İYE = İİ + TÛM + N(İYÜ) + SF(GF-DİK/-DUK) + İYE:

Karaköy'deki Merkez Panayia Kilisesinde dün basın toplantısı düzenleyen Erenerol, 1991 yılında *Fener Rum Patrikhanesi tarafından Arnavutluk Kilisesi Başpiskoposluğuna Anastos Yanullatos'un atandığını* [*Fener Rum Patrikhanesinin Arnavutluk Kilisesi Başpiskoposluğuna Anastos Yanullatos'u atadığını*] hatırlatarak, bu atama ile bu ülkenin iç işlerine karışıldığını, bu konuda yetkililerin mutlaka kısa zamanda önlem alması gerektiğini bildirdi (H., 18045, 13.06.1998, s.22/1).

3.1.10. Öcık(İ) + İT + Öcık(İ) + İT + OLMAK ÜZERE = Öcık(İ) + İİ + Öcık(İ) + İİ + OLMAK ÜZERE:

Bu cümlede, *tarafından* doğrudan doğruya, tamlayan durumu eki yerine kullanılmıştır. Cümlede kullanılan iki *tarafından* da, anlamından çok, işleviyle görev görmekte ve eklendikleri unsurları, *ol-* eylemine bağlamaktadır. Türk söz diziminde tamlayan ekiyle kurulan ilgi, onun yerine kullanılan *tarafından* aracılığı ile kurulmaktadır. Bu cümle, *tarafından* kaldırıldığı zaman, kendi kuruluş yapısı içinde, başka biçimlerde de kurulabilir; ancak, biz, *tarafından*'lı anlatıma en uygun olanı vermek yolunu seçtik.

Ak Şemseddin hakkında *biri Emîr Hüseyin-i Enîsî tarafından diğeri de Eyüplü Müezzinzâde Abdurrezzak tarafından olmak üzere* iki menâkıb yazılmıştır [*biri Emîr Hüseyin-i Enîsî'nin diğeri de Eyüplü Müezzinzâde Abdurrezzak'ın olmak üzere*] iki menâkıb yazılmıştır (Kemal Eraslan, "Akşemseddin'in Dinî Tasavvufî Şiirleri", TDAY- Belleten 1984, TDK Yayınları:533, Ankara 1987, s. 12).

3.1.11. *Tarafından*'ın ilgi durumu eki yerine kullanılması:

Fiilimsilerle olan kullanımlarda *tarafından*'ın ilgi durumu eki işleviyle kullanıldığını, fiilimsinin *tarafından*'sız biçime dönüştürülmesi sırasında ortaya çıktığını biliyoruz; ancak, bazı durumlarda, *tarafından*'ın doğrudan doğruya ilgi eki görevinde kullanıldığıda görmekteyiz.

3.1.11.1. İT = İİ: Sabaha karşı, o zamanki Polis Müdürü Dilâver beni uykudan uyandırdı ve *Erkâniharbiye Reisi bulunan İsmet Bey (Paşa) tarafından* [*Erkâniharbiye Reisi bulunan İsmet Bey'in (Paşa'nın)*] Hintli hakkındaki idam hükmünü infaz keyfiyetinin Gazi ile yapacağı görüşme neticesine kadar *tehirini istediğini* söyledi (Kılıç Ali, 1997, 30).

Görüleceği gibi, *Saussure tarafından* [*Saussure'ün*], dil çalışmalarında XIX. yüzyıl tarihsel dilbilimsel görüşlerin fazla egemen olup da, nesnel incelemeleri kösteklemeye başlaması üzerine, *dikey ve yatay zaman boyutlarını ayrı ayrı uygulama önerisi*, dönüp dolaşıp bambaşka bir oluğa girmiştir (Başkan, 1988, 354).

Ak Şemseddin hakkında *biri Emîr Hüseyin-i Enîsî tarafından diğeri de Eyüplü Müezzinzâde Abdurrezzak tarafından olmak üzere* iki menâkıb yazılmıştır [*biri Emîr Hüseyin-i Enîsî'nin diğeri de Eyüplü Müezzinzâde Abdurrezzak'ın olmak üzere*] iki menâkıb yazılmıştır (Kemal Eraslan, "Akşemseddin'in Dinî Tasavvufî Şiirleri", TDAY- Belleten 1984, TDK Yayınları:533, Ankara 1987, s. 12).

3.1.11.2. $\dot{I}T + \dot{I} = \ddot{I} + \dot{I} + \dot{I}YE$: Burada *tarafından* ilgi durumu eki yerine kullanılmış, ancak, *tarafından* isim tamlaması kurmadığı için, kendisinden sonra gelen unsurlar, iyelik eki almamıştır. *Tarafından*'ın yerine ilgi durumu eki geçince, *tarafından*'dan sonra gelen isim unsuru iyelik eki almaktadır.

Kozanoğlu tarafından bir zabıt [*Kozanoğlu'nun bir zabiti*] burada icra-yı hükümet eder (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 117).

Kenya'nın başkenti Nairobi'deki elektrik kesintisi *Dünya Kupasını izlemek isteyen Nairobi Üniversitesi öğrencileri tarafından tepkiye* [*Dünya Kupasını izlemek isteyen Nairobi Üniversitesi öğrencilerinin tepkisine*] yol açtı (C., 26554, 20.06.1998, 14/5).

3.1.11.3. $\dot{I}T + \dot{I}F(GSF-mAk) = \ddot{I} + \dot{I}F(GF-mA) + \dot{I}YE$:

Herhalde, geride bıraktığımız yıllarda ona devlet adına "tanıtma" ve "meşruiyet" bahşeden devlet büyükleri, *kendisi tarafından "kutsanmak"* [*kendisinin "kutsaması" / kendilerini kutsatmak*] için sıraya giren siyaset adamları ve bir grup aydın da tanımıştır (Sedat Ergin, H., 20.06.1999, 18/8).

3.1.11.4. $\dot{I}T = \dot{I}DAn$: Aşağıda vereceğimiz örneklerde, *tarafından*'ın eklendiği ismin sonunda bulunan iyelikte, *tarafından*'da bulunan iyelik birleşmekte ve iyeliğin üzerine +dan çıkma durumu eki gelmektedir.

Öneri, tek kelimeyle saçmadır! O yüzden hiçbir akademisyen, bu arada *hiçbir fıkıh alimi tarafından* [*hiçbir fıkıh aliminden*] itibar görmemiştir (Akyol, 1998, 184).

Ailesi tarafından [*Ailesinden*] ilgi görmeyen [*Ailesinin ilgi göstermediği*], okuldaki arkadaşlarının hep hor gördüğü Spencer, yalnızları oynayan bir çocuktur (H. Magazin, 17-23 Temmuz 1999, s. 15).

3.1.11.5. $\ddot{I}T + SF(GSF-DİK/-DÜK) + \dot{I}YE = \ddot{I} + SF(GF-DİK/-DÜK) + \dot{I}YE$:

Kimin tarafından çevrildiği [*Kimin çevirdiği*] bilinmeyen Maazoğlu Yahya'nın Münâcât'larından (Levent, 1972, 19).

3.1.12. Bir *tarafından*'ın birden fazla fiilimsiyi etkilemesi:

Tarafından'lı bir yapıda, iki veya daha fazla geçişsizleştirilmiş fiil kullanılabilir. Bu tür kullanımlarda, bir "tarafından", birden çok fiili etkilemektedir. Bu geçişsizleştirilmiş fiillerin tümü, fiilimsi alabileceği gibi, fiillerden biri fiilimsiyi, diğeri yüklemi oluşturabilmektedir. Burada sadece fiilimsilerle olan kullanımlar üzeri de duracağız. Ayrıca bu fiilimsiler, ayrı

ayrı olabileceği gibi, birbirlerine bağlı da olabilmektedir. Bu durum, *tarafından*'lı fiilimsi öbeklerinin her türlü için geçerli olabilir; ancak, kullanım sıklığı fazla değildir. Fiilimsiler aynı cinsten olabilecekleri gibi, farklı cinsten de olabilmektedirler.

Memlekette sözü dinlenir, itibar olunur insanlar tarafından böyle bir mühim hadise üzerinde tereddüt meydana getirecek bir beyanat verilmeden önce onun hakkıyla değerlendirilmesi [Memlekette sözü dinlenir, itibar olunur insanların böyle mühim hadise üzerinde tereddüt meydana getirecek bir beyanat vermeden önce onu hakkıyla değerlendirmesi], lâzımdır (İnönü, 1998, 43).

Mahmut, Hemingway'in İhtiyar Balıkçısı'ndaki balığın daha canlı *balıklar tarafından kemirilerek bitirilmesi* [Hemingway'in İhtiyar Balıkçısı'ndaki balığı daha canlı balıkların kemirerek bitirmesi] yerine bazı parçaların kopması riskini bilinçle alabiliyor (Küçük 1984, 171/173).

Cinayet, *Eminönü Belediyesi tarafından bir süre önce yıkılmak istenince* [Eminönü Belediyesi bir süre önce yıkmak isteyince] olaylar çıkan Kumkapı'daki balıkçı lokantalarında işlendi (H., 16899, 23.04.1995, s. 3/3).

Başka bir grubun da bir süre önce meclis *tarafından* güvensizlik oyu verilerek *düşürülen* eski İçişleri Bakanı Abdullah Nuri'ye saldırıldığı [Başka bir grubun da bir süre önce meclisin güvensizlik oyu vererek düşürdüğü eski İçişleri Bakanı Abdullah Nuri'ye saldırdığı] belirtildi (C., 26632, 06.09.1998, s. 9/4).

Üniversite kayıtlarında, "başörtüsüz fotoğraf" kullanılacağına açıklanması üzerine *şeriatçı kesim tarafından tirmandırılmak istenen* [şeriatçı kesimin tirmandırmak istediği] "türban bunalımı" üzerine Başbakanlık'ta toplantı düzenlendi (C., 26629, 03.09.1998).

Cardiff'te ayrıca mart başında AB Komisyonu *tarafından* hazırlanıp Bakanlar Konseyine *sunulan* [AB Komisyonunun hazırlayıp Bakanlar Konseyine sunduğu] "Türkiye İçin Avrupa Statejisi" başlıklı önerilerin Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmesi de olumlu bir gelişme idi (Ergun Balci, C., 26569, 05.07.1998, s. 9).

Sunday Telegraph gazetesi, *Şili'nin eski diktatörünün İngiltere Savunma Bakanlığı tarafından davet edildiğini* ve gözaltına alınmayacağı garantisini *verildiğini* [Şili'nin eski diktatörünü İngiltere Savunma Bakanlığının davet ettiğini ve gözaltına alınmayacağı garantisini *verdiğini*] yazdı (C., 26689, 02.11.1998, s. 9/6).

Yukarıda aktarma yapılan bu kitabın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ısmarlama yazdırıldığı, *devlet tarafından bastırıldığı* ve lise ikinci sınıflarda ders kitabı olarak *okutulduğu* [devletin bastırıldığı ve lise ikinci sınıflarda ders kitabı olarak okuttuğu] anlaşılmaktadır (Kongar, 1994, 96).

3.1.13. Bir cümle içerisinde birden fazla fiilimside *tarafından* kullanımı:

Tarafından'lı ifadelerin yerleşmesine ve kullanım sıklığına bağlı olarak, bir cümlede iki veya üç *tarafından*'lı fiilimsinin kullanıldığını görebilmekteyiz; ancak bu sayı tespit edebildiğimiz kadarıyla üçü geçmemekte, üç de seyrek olarak bulunmaktadır.

Ceval Kaya tarafından hazırlanan **metin de RADLOFF-MALOV tarafından dökme Uygur harfleri ile yapılan** [*Ceval Kaya'nın hazırladığı* **metin de RADLOFF-MALOV'un dökme Uygur harfleri ile yaptığı**] yayının transkripsiyonudur (Kaya, 1994, 7, Osman Fikri Sertkaya'nın Sunuş yazısından).

Halid Ziya Uşaklıgil tarafından dili sadeleştirilmiş ve naşir tarafından notlar ilâve edilmiş [*Halid Ziya Uşaklıgil'in dilini sadeleştirdiği ve naşirin notlar ilâve ettiği*] yeni baskı (Uşaklıgil, 1962, 1).

Hem de örtülü ödenek gibi *kendileri tarafından kamuoyuna yansıtılan bir konunun TBMM tarafından soruşturulmasını* [*kendilerinin kamuoyuna yansıttığı bir konuyu TBMM'nin soruşturmasını*], yani yasalara aykırı bir taraf varsa onun ortaya çıkartılmasını, kendi elleriyle engellediler (Oktay Ekşi, H., 17324, 22.06.1996, s. 19/8).

Petlas'ın satışa çıkarılmadan önce danışman firma tarafından yeniden değerlendirme- sinin yapılacağı [*Petlas satışa çıkarılmadan önce danışman firmanın yeniden değer- lendirmesini yapacağı*], mali tablolarının da bağımsız denetim şirketleri tarafından *denetleneyeceği* [*mali tablolarını da bağımsız denetim şirketlerinin denetleyeceği*] bildirildi (C., 25408, 01.05.1995, s. 7/1).

Cardiff'te ayrıca mart başında *AB Komisyonu tarafından hazırlanıp Bakanlar Konseyine sunulan "Türkiye İçin Avrupa Statejisi" başlıklı önerilerin Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmesi* [*AB Komisyonunun hazırlayıp Bakanlar Konseyine sunduğu "Türkiye İçin Avrupa Statejisi" başlıklı önerileri Bakanlar Konseyinin kabul etmesi*] de olumlu bir gelişme idi (Ergun Balci, C., 26569, 05.07.1998, s. 9).

Yeterlik sınavları, enstitü anabilim dalı başkanlığı tarafından önerilen ve Enstitü Yönetim Kurulu tarafından onaylanan ve sürekli görev yapan beş kişilik Doktora Yeterlik Komitesi tarafından düzenlenir ve yürütülür [*Yeterlik sınavlarını, enstitü anabilim dalı başkanlığının önerdiği ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun onayladığı ve sürekli görev yapan beş kişilik Doktora Yeterlik Komitesi düzenler ve yürütür*] (Lisansüstü, 1997, 18)

Akay Gelinlik tarafından düzenlenen [*Akay Gelinlik'in düzenlediği*] *Neşe Erberk tarafından organiza edilen* [*Neşe Erberk'in organiza ettiği*] Türkiye'nin ilk gelinlik yarışması davetlilerin nefeslerini kesti (Serdar Benli, M., 18256, 10.09.1998).

Sharman, heyetin uçak biletlerinin Savunma Bakanlığı tarafından ödendiğini, seyahat programlarının da gene bakanlık tarafından hazırlandığını [*heyetin uçak biletlerini Savunma Bakanlığının ödediğini, seyahat programlarını da gene bakanlığın hazırladığını*] ifade etti (C., 26689, 02.11.1998, s. 9/4-59).

Yukarıda aktarma yapılan bu kitabın Milliği Eğitim Bakanlığı tarafından ısmarlama yazdırıldığı, devlet tarafından bastırıldığı ve lise ikinci sınıflarda ders kitabı olarak okutulduğu [*Yukarıda aktarma yapılan bu kitabı Milli Eğitim Bakanlığının ısmarlama yazdırdığı, devletin bastırdığı ve lise ikinci sınıflarda ders kitabı olarak okuttuğu*] anlaşılmaktadır (Kongar, 1994, 96).

1314 yılındaki büyük yangından sonra, *Cenevizliler tarafından inşa edilip Ceneviz Ticaret Sarayı olarak kullanılan* [*Cenevizliler'in inşa edip Ceneviz Ticaret Sarayı olarak*

kullandığı], son 10 yıldır da kaderine terk edilen bina, aslına uygun olarak restore edilmek üzere, *İstanbul Defterdarlığı tarafından Galata Derneğine dün törenle teslim edildi* [*İstanbul Defterdarlığı, Galata Derneğine dün törenle teslim etti*] (H., 18227, 12.12.1998, 5/1).

3.2. Tarafımdan, Tarafımızdan, Tarafınızdan'lı Kullanımlar

Bu tür ifadeler, genellikle saygı ve tevazua bağlı olarak *ben, sen, siz* dememek için kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz metinlerde "tarafımdan, tarafımızdan, tarafınızdan" örnekleri bulunmakla birlikte, "tarafıma" biçiminin olduğunu da biliyoruz. Fiilimsi grubundaki "tarafımdan, tarafımızdan, tarafınızdan" kaldırıldıktan sonra, tıpkı *tarafından*'lı kullanımlarda olduğu gibi, fiilimsi olmuş fiil geçişli hâle dönüştürülür ve fiili hangi kişinin yaptığı, zamir veya iyelik eki aracılığı ile belirtilir.

3.2.1. Tarafımdan:

4/12/1989 tarih ve B/1989-119 sayılı yazınızla hocamız Prof.Dr. Muharrem Ergin için çıkaracağınız dergi için *tarafımdan istemek* [*benden istemek*] lütfunda bulunduğunuz yazım, "Şair Kanûnî Sultan Süleyman" ilişkisinde tensip ve emirlerinize arz olunmuştur (Âmil Çelebioğlu, "Şair Kanûnî Sultan Süleyman", Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl XXVIII/1-2 1990, Ankara 1992, s. 39).

Tarafımdan eklenmiş [*Eklemiş olduğum / benim eklediğim*] tek satır yoktur kitapta (İnci Enginün, "Cengiz Dağcı", TD, 519, Mart 1995, s.233).

Bu sebeple, ortaya çıkabilecek başka segir-nâme metinlerini göz önüne alarak, *Türk edebiyatındaki segir-nâmelerin tarafımdan topluca değerlendirilmesi işinin ilerideki bir yazıya bırakılmasını* [*Türk edebiyatındaki segir-nâmelerin topluca değerlendirilmesi işini ilerideki bir yazıya bırakmayı*] daha uygun gördüğümü de belirtmek yerinde olacaktır (Halil Ersoylu, "Segir-nâme", TDAY-Belleten 1985, Ankara 1989, s. 28).

Tarafımdan bu konu ile ilgili yapılmış olan [*bu konu ile ilgili olarak yapmış olduğum*] araştırmada, ilginç sonuçlar elde edilmiştir (Selma Akıl Karallı, C., 25420, 13.05.1995, s. 2/3).

Bu divana Hayretî'nin daha önce *tarafımdan yayınlanmış olan* [*yayınlanmış olduğum*] şehrengizlerini almadık, bibliyografyada göstermekle yetindik (Mehmet Çavuşoğlu, Hayretî Divanı, Hazırlayanlar: Mehmet Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2868, İstanbul 1981, X).

3.2.2. Tarafımızdan

Öğrencilere, Cevap Kâğıdında *tarafımızdan basılmış bulunan* [*basılmış bulunduğumuz / bastığımız*] Soru Kitapçığı numarasına uygun Soru Kitapçığının verilmiş olması gerekir (Anadolu Üniv., 1995, 25).

3.2.3. Tarafınızdan:

Banknot olarak taşınması riskli olabilecek tutarda bulunan söz konusu *paranın, tarafınızdan nakit olarak Şube'ye tevdi olunmasının* [*parayı, nakit olarak Şube'ye tevdi etmenizin*] nedeni nedir? (Emin Çölaşan, H., 18228, 13.12.1998)

Ortağımızın uyarılması için, deyim yerindeyse, *tarafınızdan kulağının çekilmesi [kulağını çekmeniz]* gerek (Uluç Gürkan, C, s. 26944, 15.07.1999, s. 5/2).

Sayın Telci, göndermiş olduğunuz ve *tarafınızdan kaleme alınan [kaleme aldığınız / almış bulunduğunuz]* "Ben Gülçin" isimli kitabınızı aldım ([Çevik Bir] Gülçin Telci, H. 18326, 21.03.1999, s. 12/1).

3.3. +CA Eşitlik Ekli Kullanımlar

Bu yapı içerisinde en yaygın biçimiyle sıfat-fiiller, sıfat-fiiller içerisinde de en çok *-an/-en* sıfat-fiili kullanılmaktadır.

3.3.1. İCA + SF(GSF-SFE):

3.3.1.1. -An ile: İCA + SF(GSF-An) = İİ + SF(GF-DİK/-DUK) + İYE:

Tercüme işini, *Adliye Vekâletince kurulan [Adliye Vekâletinin kurduğu]* bir ihtisas komiyonu yaptı (İnönü, 1998, 101).

Hükümetçe ve kolordu kumandanlığınca alınan [Hükümetin ve kolordu kumandanlığının aldığı] bütün tertibata rağmen camiden Meclis'e kadar gitmek mesele olmuştur (Yunus Nadi, 1998, 34).

Daha sonraları, XVIII. yüzyıldan itibaren, çeşitli Avrupa kültür ve üniversite merkezlerinde, kurulmuş olan Türk dil ve kültürünü araştırma enstitülerince, *ele alınan [XVIII. yüzyıldan itibaren, çeşitli Avrupa kültür ve üniversite merkezlerinde kurulmuş olan Türk dil ve kültürünü araştırma enstitülerinin ele aldığı]* çeşitli Osmanlı sözlükleri ise, kısa bir zaman sonra, âdeta müstakil bir ilim dalı hâline getirilmiştir (A. Caferoğlu-Özden Taner'inç, "Yeni Çağ Türk Dili Lûgatleri", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, cild: XVI, Temmuz 1966, İstanbul 1966, 12).

Ankara'nın yanı başında Mali köyü civarında bir gün zabıta tarafından bir Hintli Müslüman yakalandı ve *zabıtaca yapılan [zabitanın yaptığı]* tahkikatla ahvali şüpheli görülerek kendisi İstiklâl Mahkemesine tevdi edildi (Kılıç Ali, 1997, 29).

Bu çalışma *TDK'ca yayımlanan [TDK'nin yayımladığı]* Gülistan Tercümesinin başına eklenmiştir (Zeynep Korkmaz, bk. Karamanlioğlu 1994, XII).

Dankoff'ça yapılan [Dankoff'un yaptığı] bu İngilizce çevirinin harfi harfine yapılan bir çeviri olmayıp metnin aslında yapılan kimi değişiklik ve düzelteleri de içerdiğini, Rusça çevirininse manzum olduğunu özellikle belirtelim (Mehmet Ölmez, "Çağdaş Türk Dillerinde Kutadgu Bilig Çevirileri", Kebikeç, 1995, Yıl:1, S.: 1, s. 44a).

Gerçi Gagavuzlar hakkındaki bilgilerimizin, XX. yüzyılın ilk yarısından sonra arttığını ve kimi batı dillerinden çevirilen, kimi de *yerli araştırmacılarca yazılan [yerli araştırmacıların yazdığı]* yazıların, son elli-altmış yılın ürünleri olduğu bir gerçektir (Oğuz Karakartal, "Osmanlı Basınında Gagavuz Türklerine Dair Bir Yazı: [Teodor Kasap-"Gagavuz" (1876)]", TD, S.: 542, Şubat 1997).

Herkesçe kabul edilen [Herkesin kabul ettiği] bir gerçektir ki, başarılı çalışan bir demokratik sistemin bazı icapları vardır (Akyol, 1998, 198).

Vedat Nedim Tör'ün yönetiminde *Matbuat Umum Müdürlüğü'nce Almanya'da bastırılan* [*Matbuat Umum Müdürlüğü'nün Almanya'da bastırıldığı*] albümdeki fotoğrafları 1926 yılında Türkiye'ye yerleşen bir Avusturyalı, Othmar Pferschy çekmiş (Deniz Som, C., 26569, 05.07.1998, 13/3)

Yap işlet devret modeliyle ihaleye çıkarılan, ancak sözleşmedeki olumsuzluklar yüzünden *belediye meclisince iptal edilen* [*belediye meclisinin iptal ettiği*] ihalenin ne olacağını kimse bilmiyor (Merih Ak, C., 25402, 25.04.1995, 18/2).

Son zamanlarda *Türk Dil Kurumunca yayımlanan* [*Türk Dil Kurumunun yayımladığı*] Saha Türkleri (Dr. Fatih Kirişcioğlu) ve Yeni Uygur Türkçesi Grameri (Dr. Rıdvan Öztürk) adlı eserlerde de bu lehçelere ait metinlerden örnekler ve Türkiye Türkçesine aktarmaları yer almaktadır (Ahmet B. Ercilasun, "Lehçeler Arası Aktarma", TD: 520, Nisan 1995, 339).

Atatürk'ün müdahalesi ve açıktan vaziyet almasıyla, İstanbul'dan giden gazeteciler *mahkemece bir cezaya çarptırılmadan* [*mahkeme bir cezaya çarptırmadan*] tahliye edilmişler ve umumî hayata dönmüşlerdir (İnönü, 1998, 85).

3.3.1.2. -AcAk ile: İCA + SF(GSF-AcAk) = İİ + SF(GF-AcAk) + İYE

İstiklâl Mahakimi Kanunu 31 Temmuz 1922

Madde 1) *İcra Vekilleri Hey'etince gösterilecek* [*İcra Vekilleri Hey'etinin göstereceği*] lüzum ve Büyük Millet Meclisi'nce ekseriyet-i mutlaka ile verilecek karar üzerine icap eden mahallerde İstiklâl Mahkemeleri teşkil olunur (Aybars, 1975, 181)

Bütün bunlar karşısında *Türkiye'ce takınılabilecek* [*Türkiye'nin takınabileceği*] en akıllıca tutumun ne olabileceği kendiliğinden ortaya çıkıyor (Mümtaz Soysal, H, 18207, 22.11.1998, 13/1).

3.3.1.3. -mİş/-mUş ile: İCA + SF(GSF-mİş/-mUş) = İİ + SF(GF-mİş/-mUş)

ABD Kongresi'nde tanıklık yapan 2 Çinli kadın, *Pekin yönetimince yasaklanmış* [*Pekin yönetiminin yasaklamış*] olmasına karşın ülkede zorunlu kürtaj ve kısırlaştırma uygulamalarının insanlık dışı boyutlarda sürdüğünü gözyaşları içinde anlatırlar (C., 26546, 12.06.1998, 16/3).

3.3.1.4. -DİK/-DUK ile: İCA + SF(GSF-DİK/-DUK) = Öcik(İ) + SF(GF-DİK/-DUK)

Karar Ali Bey'e tebliğ edilerek: "Şu ve şu sebeplerden idamına ve fakat kendisi ıslahı hal eden takımından olduğuna *heyeti hâkimece kanaat edinildiğinden* [*heyeti hâkime kanaat getirdiğinden*] idam cezasının mücbbed küreğe tahvil edildiğine..." diye kararı okuyunca başta kumandanlar olduğu hâlde hazırın (bulunanlar) mahkemenin kararını alkışlamış ve bu karar mahkûm kadar biz hâkimlerde de vicdanî bir rahatlık uyandırmıştı (Kılıç Ali, 1997, 21).

3.3.2. İCA + TÛM + FS(GSF-FSE): Bu yapı, İCA + FS(GSF-FSE) yapısının tümleş almış biçimidir.

3.3.2.1. İsim-fiillerle: İCA + TÛM + İF(GSF-mA) = İİ + TÛM + İF(GF-mA) + İYE: Aşağıda vereceğimiz örnek cümlede, +CA eki geçişsizleştirilmiş fiilimside, doğrudan doğruya ilgi durumu eki görevinde kullanılmıştır.

Dolayısıyla, "Elimizde bulunan kişinin terörü durdurmasını istiyorsanız, şunu şunu yapın ve sorunu şöyle çözün!" gibi isteklerin bu kez Avrupa'ca ya da onun adına İtalya'ca Türkiye'ye yöneltilmesi [Avrupa'nın ya da onun adına İtalya'nın Türkiye'ye yöneltilmesi] beklenebilir (Mümtaz Soysal, H, 18207, 22.11.1998, s. 13/1).

3.3.2.2. Sıfat-fiillerle:

3.3.2.2.1. İCA + TÛM + SF(GSF-An) = İİ + TÛM + SF(GF-DİK/-DÜK) + İYE

Bilginler, toplumlara yol gösteren, onların geleceğine ışık olan önderler olduklarından yalnız kendi uluslarınca değil, tüm dünya uluslarınca da saygıyla anılan [yalnız kendi uluslarının değil, tüm dünya uluslarının da saygıyla andığı] kişilerdir (Ahmet Z. Özdemir, "Dilimizi Bozanlar", Çağdaş Türk Dili, S.:94, Aralık 1995, 7).

Düvel-i İtilafiyece (İtilaf devletlerince) Türkiye ve Türklüğün varlığına hatime (son) çekmek üzere teşebbüs olunan [*Düvel-i İtilafiyenin* (İtilaf devletlerinin) Türkiye ve Türklüğün varlığına hatime (son) çekmek üzere teşebbüs ettiği] feci İstanbul işgalinden sonra düşmanlarımızın bekledikleri akibete milletimizin mebhut (suskun) ve perişan dağılıp gideceğinden ibaretti (Yunus Nadi, 1998, 50).

Öğrenciler, genel not ortalamalarını yükseltmek amacıyla başarılı oldukları dersleri tekrarlayabilir veya bu derslere danışmanınca eşdeğer kabul edilen [bu derslere danışmanınca eşdeğer kabul ettiği / danışmanınca bu derslere eşdeğer kabul ettiği] dersleri alabilir (Lisansüstü, 1997, 10).

3.3.2.2.2. İCA + TÛM + SF(GSF-AcAk) = İİ + TÛM + SF(GF-AcAk) + İYE

Madde 1) İcra Vekilleri Hey'etince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisi'nce ekseriyet-i mutlaka ile verilecek [Büyük Millet Meclisi'ne ekseriyet-i mutlaka ile vereceği] karar üzerine icap eden mahallerde İstiklâl Mahkemeleri teşkil olunur (Aybars, 1975, 181)

3.3.2.3. Zarf-fiillerle:

İCA + TÛM + ZF(GSF-mAdAn) = Öcik(İ) + TÛM + ZF(GF-mAdAn)

Atatürk'ün müdahalesi ve açıktan vaziyet almasıyla, İstanbul'dan giden gazeteciler mahkemece bir cezaya çarptırılmadan [mahkemece bir cezaya çarptırmadan] tahliye edilmişler ve umumî hayata dönmüşlerdir (İnönü, 1998, 85).

3.3.3. İİ + İCA + İF/SF(GSF-İFE/SFE) + İYE

3.3.3.1. İsim-fiillerle: İİ + İCA + İF(GSF-İFE) + İYE = N(İYÜ) + İİ + İF(GF-İFE) + İYE:

Cumhuriyet Kitap'a verdiğim birkaç satırlık konuşmada, 1940'lı yıllar Doğu-Batı klasiklerinin devletçe yayımlanması [Doğu-Batı klasiklerini devletin yayımlaması] olayını düşünsel bir eylem olarak nitelemiştim (Şükran Kurdakul, C., 26563, 29.06.1998, 11/8).

"İkinci Sicil Yasası" adıyla bilinen ve gemilerin diğer ülkenin bayrağını kabul edip o ülkenin yasalarına göre çalışmasını öngören "Türk Uluslararası Gemi Sicil Kanun Tasarısı'nın hükümetçe desteklenmesi [Kanun Tasarısı'nı hükümetin desteklemesi] sendikalacılarla armatörler arasında tartışma yarattı (C. 26689, 02.11.1998, 7/2).

3.3.3.2. Sıfat-fiillerle: $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + SF(GSF-SFE) = \ddot{I}\ddot{I} + SF(GF-SFE) + \dot{I}YE$

3.3.3.2.1. $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + SF(GSF-An) = \ddot{I}\ddot{I} + SF(GF-DİK/-DÜK) + \dot{I}YE$:

Birçok yazar ve çevirmen, yıllarca, *kitaplarının yayınevlerince yapılan [kitaplarının, yayınevlerinin yaptığı] baskı sayısını kontrol edememenin sıkıntısını duydu* (Ataol Behramoğlu, C., 26554, 20.06.1998, s. 11/3).

3.3.3.2.2. $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + SF(GSF-AcAk) + \dot{I}YE = N(\dot{I}YÜ) + \ddot{I}\ddot{I} + SF(GSF-AcAk) + \dot{I}YE$:

Bu toplantıya katılan yazarlarla yayıncıların ve Kültür Bakanlığı temsilcilerinin buluştukları ortak bir nokta da, *bandrol uygulamasının bakanlıkça değil, birliklerce yapılabileceği* [bandrol uygulamasını bakanlığın değil, birliklerin yapabileceği] (Ataol Behramoğlu, C. 26554, 20.06.1998, 11/5).

3.3.3.2.3. $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + SF(GSF-DİK/-DÜK) + \dot{I}YE = N(\dot{I}YÜ) + \ddot{I}\ddot{I} + SF(GF-DİK/-DÜK) + \dot{I}YE$

Doğrusu Selçuklu Sultanlarının, neredeyse *devletin Halifece tanındığı* [*devleti Halifenin tanındığı*] andan itibaren, göçebe Türk Boylarına karşı takınmaya başladıkları tavırlara bakılacak olursa, Malazgirt savaşıyla ilgili resmi tarihlerimizde yazılanlardan da kuşku duymamak olanaksızdır bizce (Ceyhun, 1995, 40).

Fatih'teki Hatice Sultan Mahallesinde muhtarlığa ait "bildirim formları"nın RP'lilerce kullanıldığının [*Fatih'teki Hatice Sultan Mahallesinde muhtarlığa ait "bildirim formları"nın RP'lilerin kullandığının*] anlaşılması üzerine mahalle muhtarı İsmail Altıntoprak, kaymakamlığa başvurdu (Mehmet Demirkaya, C. 25403, s. 1/7).

Bosch'ta *gece vardiyası çıkışı notere gitmek isteyen işçilerin önünün silahlı kişilerce kesildiği* [*gece vardiyası çıkışı notere gitmek isteyen işçilerin önünü silahlı kişilerin kestiği*] ve Türk Metal Sendikası'nın tuttuğu bazı kişilerin işçileri istifa etmemeleri yönünde tehdit ettikleri öne sürüldü (C, 26648, 22.09.1998, 3/3-4).

Lutfullah Kayalar, *seçimli olağanüstü kongre talebinin sık sık yapılan gayri resmî toplantılarda partililerce dile getirildiğini* [*seçimli olağanüstü kongre talebini sık sık yapılan gayri resmî toplantılarda partililerin dile getirdiğini*] belirtti (C., 26892, 24.05.1999, 4/2).

3.3.4. $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + T\ddot{U}M + \dot{I}F/SF(GSF-\dot{I}FE/SFE) + \dot{I}YE = N(\dot{I}YÜ) + \ddot{I}\ddot{I} + T\ddot{U}M + \dot{I}F/SF(GF-\dot{I}FE/SFE) + \dot{I}YE$

3.3.4.1. İsim-fiillerle: $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + T\ddot{U}M + \dot{I}F(GSF-mA) + \dot{I}YE = N(\dot{I}YÜ) + \ddot{I}\ddot{I} + T\ddot{U}M + \dot{I}F(GF-mA) + \dot{I}YE$

CHP Kocaeli Milletvekili Bekir Yurdağül, Gölcük'te *SEKA'ya ait 1600 dönümlük arazinin Bakanlar Kurulu'nca "Bedeli Hazine'ce karşılanmak üzere" Ford-Otosan'a devredilmesine* [*SEKA'ya ait 1600 dönümlük araziye Bakanlar Kurulu'nun "Bedeli Hazine'ce karşılanmak üzere" Ford-Otosan'a devretmesine*] hem hukuksal hem de siyasal açıdan karşı çıkıyor (C., 26563, 29.06.1998, 13/2).

3.3.4.2. Sıfat-fiillerle: $\ddot{I}\ddot{I} + \dot{I}CA + T\ddot{U}M + SF(GSF-D\dot{I}K/-D\dot{U}K) + \dot{I}YE = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{I}\ddot{I} + T\ddot{U}M + SF(GF-D\dot{I}K/-D\dot{U}K) + \dot{I}YE$:

Hele aynı erin mahkemece iki, üç, hatta beş defa birliğine gönderildiği [aynı eri mahkemenin iki, üç, hatta beş defa birliğine gönderdiği] ve bu gibilerin oldukça büyük sayı tuttuğu göz önüne alınırsa bu konuda kesin, hatta yaklaşık bir sayı verebilmenin güçlüğü anlaşılır (Aybars, 1975, 201).

Çıkar çatışmaları ve rastlantısal olaylar sonucu ortaya çıkan skandalların bazı duyarlı görevliler ve yurttaşlarca önceden yetkililere bildirildiği [Çıkar çatışmaları ve rastlantısal olaylar sonucu ortaya çıkan skandalları bazı duyarlı görevliler ve yurttaşların önceden yetkililere bildirdiği], ancak bir işlem yapılmadığı belirlendi (C., S. 26555, 21.06.1998, 3/1).

3.3.5. Öcik(İ) + İCA + FS(GSF-İFE/SFE):

3.3.5.1. İsim-fiillerle: $\ddot{O}cik(\dot{I}) + \dot{I}CA + \dot{I}F(GSF-mAk) = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{O}cik(\dot{I}) + \dot{I}F(GF-mAk)$:

CHP Kocaeli Milletvekili Bekir Yurdağül, Gölcük'te SEKA'ya ait 1600 dönümlük arazinin Bakanlar Kurulu'nca "Bedeli Hazine'ce karşılanmak [Bedelini Hazine karşılamak] üzere" Ford-Otosan'a devredilmesine hem hukuksal hem de siyasal açıdan karşı çıkıyor (C., 26563, 29.06.1998, s. 13/2).

3.3.5.2. Sıfat-fiillerle: $\ddot{O}cik(\dot{I}) + \dot{I}CA + SF(GSF-D\dot{I}K/-D\dot{U}K) = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + \ddot{O}cik(\dot{I}) + SF(GF-D\dot{I}K/-D\dot{U}K)$:

Alevilik-Bektaşilik, Sünnilik yandaşlarınca dışlandığından [Aleviliği-Bektaşiliği, Sünnilik yandaşları dışladığından] Papalık için çekici görülmeyebilir (Eyüboğlu, 1998, 39).

Bu örgütün üyeleri, vurucuları, kimlerdi bilemeyiz, ancak hepsi Nakşibendilikle ilgili, yine Fatih'te "Yakup Ağa" Camii'nde çöreklediği söylenen kişilerce beslendiği [hepsini Nakşibendilikle ilgili, yine Fatih'te "Yakup Ağa" Camii'nde çöreklediği söylenen kişilerin beslediği] biliniyordu (Eyüboğlu, 1998, 93).

3.3.6. $\ddot{O}cik(\dot{I}) + T\ddot{U}M + \dot{I}CA + FS(GSF-FSE) = N(\dot{I}Y\ddot{U}) + T\ddot{U}M + \ddot{O}cik(\dot{I}) + FS(GF-FSE)$: Bu cümle tipi, $\ddot{O}cik(\dot{I}) + \dot{I}CA + FS(GSF-FSE)$ cümle tipinin tümleç almış biçimidir.

Bunların faaliyeti henüz yasalarca düzenlenmemiş durumda [Bunların faaliyetini henüz yasalar düzenlememiş durumda] (C., 26936, 10.07.1999, s. 7/7).

3.3.7. Bir İCA'nın birden fazla fiilimsiye bağlanması:

Almanya'nın birçok ilini gezdik, Türk işçilerinin durumunu yakından gördük, daha ilk bakışta Avrupa toplumunca dışlandıkları, sevilmedikleri [Avrupa toplumunun dışladığı, sevmediği] Avrupa uygarlığıyla uyum sağlayamadıkları anlaşılıyordu (Eyüboğlu, 1998, 41).

İtilaf devletleri, kapitülasyonların kaldırılmasıyla, yabancılara Türkiye'de tâbi olacağı hukuk rejiminin Avrupalılarca belirlenip denetlenmesi [yabancıların Türkiye'de tâbi olacağı hukuk rejimini Avrupalıların belirleyip denetlemesi] için ısrar etmişlerdi (Akyol, 1998, 157).

İstihbarat birimlerince hazırlanarak Başbakan Takip Kurulu'na (BTK) gönderilen [İstihbarat birimlerinin hazırlayarak Başbakan Takip Kurulu'na (BTK) gönderdiği] raporlarda irticai faaliyetlerin polisten gördüğü destek sıralandı (Sertaç Eş, C., 16.07.1999, 4/2).

3.3.8. Birden fazla İCA veya İCA ile *tarafından*'ın birlikte kullanılması: Bir cümle içerisinde birden fazla İCA kullanılabildiği gibi, İCA ile *tarafından* birlikte de kullanılabilmektedir.

3.3.9.1. Birden Fazla İCA

3.3.9.1.1. Bir fiilimside birden fazla İCA'nın bulunması:

Hükümetçe ve kolordu kumandanlığınca alınan [Hükümetin ve kolordu kumandanlığının aldığı] bütün tertibata rağmen camiden Meclis'e kadar gitmek mesele olmuştur (YunusNadi, 1998, 34).

Bilginler, toplumlara yol gösteren, onların geleceğine ışık olan önderler olduklarından yalnız kendi *uluslarınca* değil, tüm dünya *uluslarınca* da saygıyla anılan [yalnız kendi *uluslarının* değil, tüm dünya *uluslarının* da saygıyla andığı] kişilerdir (Ahmet Z. Özdemir, "Dilimizi Bozanlar", Çağdaş Türk Dili, S.:94, Aralık 1995, 7).

3.3.9.1.2. Bir cümlede birden fazla fiilimside İCA'nın bulunması:

Ansiklopedide sözcüğün tanımı şöyle: 1) Paket üzerine ya da şişe ağzına, daha önceden açılmalarını önlemek amacıyla, *firmalarca konan [firmaların koyduğu]* etiket, 2) Bazı eşya ve TEKEL maddelerinden *devletçe belirli bir vergi kesildiğini [devletin belirli bir vergi kestiğini]* gösteren etiket (Ataol Behramoğlu, C. 26554, 20.06.1998, s. 11/2).

İstiklâl Mahakimi Kanunu 31 Temmuz 1922

Madde 1) *İcra Vekilleri Hey'etince gösterilecek [İcra Vekilleri Hey'etinin göstereceği]* lüzum ve *Büyük Millet Meclisi'nce ekseriyet-i mutlaka ile verilecek [Büyük millet Meclisi'nin ekseriyet-i mutlaka ile vereceği]* karar üzerine icap eden mahallerde İstiklâl Mahkemeleri teşkil olunur (Aybars, 1975, 181)

CHP Kocaeli Milletvekili Bekir Yurdağül, *Gölcük'te SEKA'ya ait 1600 dönümlük arazinin Bakanlar Kurulu'nca "Bedeli Hazine'ce karşılanmak üzere" Ford-Otosan'a devredilmesine [Gölcük'te SEKA'ya ait 1600 dönümlük araziye Bakanlar Kurulunca "Bedelini Hazine karşılamak üzere" Ford-Otosan'a devretmesine]* hem hukuksal hem de siyasal açıdan karşı çıkıyor (C., 26563, 29.06.1998, 13/2).

3.3.9.2. Bir cümlede İCA ve *tarafından*'ın birlikte kullanılması:

3.3.9.2.1. Bir fiilimside İCA'nın ve *tarafından*'ın aynı fiilimside bulunması: Bu tür kullanımda, İCA'sız ve *tarafından*'sız kullanımlara dönüşümler yukarıda söz konusu ettiğimiz biçimlerde olmakla birlikte, anlatım düzgünlüğü için değişik tasarruflarda bulunmak gerekebilmektedir.

İlginç olan, *Meclis-i Tanzimat tarafından, içinde Mecelle yazarı Cevdet Paşa'nın da bulunduğu bir heyetçe hazırlanmış olan [Meclis-i Tanzimat'ın, içinde Mecelle yazarı Cevdet Paşa'nın da bulunduğu bir heyete hazırlatmış olduğu]* bu kanunun, 1810 tarihli

Fransız Ceza Kanunu ile yerli hükümlerin bir araya getirilmesinden oluşmasıdır (Akyol, 1998, 30).

3.3.9.2.2. Bir cümlede *İCA* ve *tarafından*'ın ayrı ayrı fiilimsilerde bulunması:

Türkiye'nin yaşadığı 'rezaletler zinciri', adını 'liberallik' denilen; ve Türkiye'ye '*sistem*' *tarafından* 'ideolojik olarak dayatıldığı' ['*sistem*'in 'ideolojik olarak dayattığı'] 'Özelleştirme ve Silahlı Kuvvetler' adlı çalışmayla, '*Cihet-i Askeriye*'ce de belirtilen [*Cihet-i Askeriye*'nin de belirttiği]; 'Serbest Piyasa Ekonomisi'nin -hemen her ülkede sebep olduğu- ekonomik ve ahlâki çöküntünün tabii neticesidir (Attila İlhan, C. 26689, 02.11.1998, s. 16/5).

Patrikhane heyetinin Paris Konferansı'ndan istekleri özetle:

(...) *İstanbul'un İtilaf devletlerince tayin edilecek bir vali tarafından yönetilmesine* [*İstanbul'u İtilaf devletlerinin tayin edeceği bir valinin yönetmesine*] de razı olabiliriz (Akyol, 1998, 114).

3.3.10. *Tarafınızca*: Burada da kişiyi iyelik belirlemektedir. *Tarafınızdan*'da olduğu gibi, daha çok nezaket icabı kullanılır.

29 Eylül 1994 tarihinde Sn. Nafiz Kurt adına açılmış hesaba ait özlük bilgileri daha sonra 12 Ekim 1994 tarihinde *tarafınızca Türkiye'den verilen* [*Türkiye'den verdiğiniz*] talimatlarla neden değiştirilmek istenmiştir? (Emin Çölaşan, H., 18228, 13.12.1998, s. 5/7).

New York şubesinde yapılan tetkiklerde, 29 Eylül 1994 tarihinde 50 bin Amerikan doları tutarındaki bir *paranın nakit olarak bizzat tarafınızca Şube'ye getirilerek Devlet Bakanı Nafiz Kurt adına bir yıl vadeli bir mevduat hesabı açılmasının istendiği hesapla ilgili gerekli formların hazırlandığı...* [*parayı nakit olarak bizzat Şube'ye getirerek Devlet Bakanı Nafiz Kurt adına bir yıl vadeli bir mevduat hesabı açılmasını istediğiniz hesapla ilgili gerekli formları hazırladığınız...*] (Emin Çölaşan, H., 18228, 13.12.1998, s. 5/7).

3.4. ARAPÇA MASTARLARLA:

Tarafından'ın anlatımlara, fiilimsilerde olduğu gibi, Arapça mastarlarda da rastlıyoruz. 1830'lu yıllardan sonra fiilimsilerle birlikte ve yanyana yaygın olarak kullanılmıştır. *Tarafından*, mücerred sülâsi mastarlar veya kıyasî mastarlarla veyahut kıyasî mastarların mef'ulleri ile kullanılabilir. *Tarafından*'dan ile mastarların ilişkisi, Türkçe fiilimsilerden farklı değildir. Tıpkı, Türkçe mastarlarda olduğu gibi, yapı, *bir isim unsuru*, *tarafından* ve ondan sonra gelen bir *mastardan* oluşabileceği gibi, değişik tümleçler de alabilmektedir. Mastarlarla ilgili kullanımda dikkat çeken bir husus ise, Tanzimat'tan günümüze, Türkçe'nin sadeleşme evreleri içinde, Arapça mastarların kullanımının azalması ve buna bağlı olarak mastarlarla kurulan *tarafından*'lı yapıların da gittikçe azalmasıdır. Tıpkı fiilimsilerde olduğu gibi, Arapça mastarlar da, *tarafından* yanında +CA eki ile de kullanılabilir; ancak, *İCA*'nın *tarafından*'a oranla daha az kullanıldığını görüyoruz.

3.4.1. Doğrudan doğruya mastarlarla:

3.4.1.1. *Tarafından* ile

3.4.1.1.1. *İT + Ma.*: Bu yapıda *tarafından* doğrudan doğruya, Arapçadan alıntı mastara bağlanır. Bu kullanımlarıyla, Arapça mastarlar, Türkçe fiilimsilerin karşılığı durumundadırlar.

3.4.1.1.1.1. İT + işgal = İİ + işgal + İYE: Burada, bağlandığı kelime, iyelik eki almamakla birlikte, *tarafından* bir bakıma ilgi durumu eki görevinde kullanılmıştır. Kelime grubundaki *tarafından*, kaldırılıp, kelime grubu isim tamlamasına dönüşünce, *tarafından*'ın yerine ilgi durumu eki gelmekte, bağlandığı unsur ise iyelik eki almaktadır.

Milli Mücadelenin ilk ve ümitsiz günlerinde *Fransızlar tarafından işgal* [*Fransızlar'ın işgali*] altındayken, Maraş'ta ilk milli teşkilatı kuran, bu uğurda maddi ve manevi büyük fedakârlıklar yapan Çuhadarzade Mehmet Efendi isminde bir vatanperver vardı (Kılıç Ali, 1997, 26).

3.4.1.1.1.2. İT + müntehab = İİ + intihap ettiği: *Müntehab* ism-i mef'ul olduğu, *tarafından* da geçişsizleştirilmiş çatılara geldiği için, *tarafından* kaldırılınca, *müntehab*, *intihab*'a dönmekte ve *intihap ettiği* olmaktadır:

Bu şekilde kuvvei icraiye reisi *hükümet tarafından müntehap* [*hükümetin intihap ettiği*] ve kuvvei teşriyenin itimat ve muvafakatine müstenit bir kuvvettir ki intihap ettiği heyeti teşriye ile muvazeneti hükümet riyaseti makamının teşkil ettiği noktai vahdetde bulunur (Yunus Nadi, 1998, 40).

3.4.1.1.1.3. İT + mansûb = İİ + nasb ettiği: İsm-i mef'ul mücerret mastara dönüşmekte.

Şöyleki, Kadı Şureyh *ikinci halife olan Ömer radiya'llahu 'anh efendimiz tarafından mansûb* [*ikinci halife olan Ömer radiya'llahu 'anh efendimizin nasb ettiği*] bir kadıdır (Cevdet Paşa, 1991, 62).

3.4.1.1.2. İT + TÛM + taciz = İİ + taciz + İYE: Aşağıda vereceğimiz her iki örnek cümlede de, *tarafından* ilgi durumu eki görevinde kullanılmıştır. *Tarafından*'ın kalkmasından sonra, *tarafından*'dan önceki unsur ile taciz kelimesi belirtili isim tamlaması oluşturmaktadır.

ABD Silahlı Kuvvetleri'nde görevli 50 yaşından genç kadın subayların hemen hemen hepsinin *erkek meslektaşları tarafından cinsel tacize* [*erkek meslektaşlarının cinsel tacizine*] uğradıkları bildirildi (C., 25435, 28.05.1995, s. 10/7).

Yazdıkları kitap piyasaya çıktığında, bir öfke seli oluştu ve ülkenin her yerinden küçükken *bir rahip tarafından tacize* [*bir rahibin tacizine*] uğradığını anlatan kişilerin mektupları yağmaya başladı (H. 16891, 15.04.1995, 5/1).

3.4.1.1.3. tenbih: İT + TÛM + tenbihli idi = Öcik(İ) + TÛM + tenbih et-:

İdareye bakanlar tarafından böyle şeylere pek dikkat etmesi için tenbihli idi [*İdareye bakanlar, böyle şeylere pek dikkat etmesi için tenbih etmişti*] (Fali Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1980, 527).

3.4.1.1.4. İİ + İT + Ma. + İYE:

3.4.1.1.4.1. İİ + İT + işgal + İYE = N(İYÜ) + İİ + işgal + İYE:

İbnülemin Mahmut Kemal Bey o cinsten muharrirlerdendir ki, Mütareke gibi felaketli bir devir birkaç satırda, *baba evinin Fransızlar tarafından işgali* [*baba evini Fransızlar'ın işgali*] hadisesine istihale eder (Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, M.B.E. Devlet Kitapları, İstanbul 1969, 435).

İzmir vilaytinin, Antalya'nın Adana'nın Ayıntap ve Maraş ve Urfa havalisinin düşmanlar tarafından işgali [İzmir vilayetini, Antalya'yı Adana'yı Ayıntap ve Maraş ve Urfa havalisini düşmanların işgali] üzerine silahına sarılan milletdaş ve dindaşlarınızı yine siz mahvettirmek için padişah ve halifeye isyan sözünü ortaya atıyorlar (Yunus Nadi, 1998, 57).

Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgali [Bursa'yı Yunanlılar'ın işgali / Yunanlılar'ın Bursa'yı işgali] ve yapılan zulüm T.B.M.M.ni çok etkiledi (Aybars, 1975, 57).

$$3.4.1.1.4.2. \text{İİ} + \text{İT} + \text{muhasara} + \text{İYE} = \text{N(İYÜ)} + \text{İİ} + \text{muhasara} + \text{İYE}$$

Fakat bu kuvvetlerin Hendek üzerinden bu kadar süratle Düzce'ye gelebileceklerini de hiç hesaba katmamış olduklarından hiç beklemedikleri bir zamanda *Düzce'nin Kuvayı Milliye tarafından muhasarası [Düzce'yi Kuvayı Milliye'nin muhasarası]* cümlesinin şaşkınlıklarını mucip olmuştur (Yunus Nadi, 1998, 79).

$$3.4.1.1.4.3. \text{İİ} + \text{İT} + \text{katil ve ifnâ} + \text{İYE} = \text{N(İYÜ)} + \text{İİ} + \text{katil ve ifnâ} + \text{İYE}$$

Anzavur'un ilk hareketi Biga'da *silah kaçıran Hamdi Bey ismindeki mert ve fedakâr bir Kuvayı Milliye'ci'nin işgal olunmuş cahil bir takım ahali tarafından katil ve ifnası [silah kaçıran Hamdi Bey ismindeki mert ve fedakâr bir Kuvayı Milliye'ci'yi işgal olunmuş cahil bir takım ahalinin katil ve ifnası]* (yok edilmesi) hadisesiyle birlikte başlar (Yunus Nadi, 1998, 23).

$$3.4.1.1.5. \text{İİ} + \text{TÜM} + \text{İT} + \text{işgal} + \text{İYE} = \text{N(İYÜ)} + \text{TÜM} + \text{İİ} + \text{işgal} + \text{İYE}$$

Efendiler, padişahımız da dahil olduğu halde umumumuz *beş yüz senelik bâkir payitahtımızın ilk defa düşmanlar tarafından işgali faciasını [beş yüz senelik bâkir payitahtımızı, ilk defa düşmanların işgali faciasını]* görmek bedbahtlığına uğramış felaketzedelerdeniz (Yunus Nadi, 1998, 61).

3.4.1.2. Masterların İCA ile kullanımı:

3.4.1.2.1. İCA + Ma.

İCA + müselleme = İİ + teslim ettiği: *müselleme, teslim'in ism-i mef'ulü, ism-i mef'ul de geçişsiz olduğu için, +CA kalkınca, müselleme, geçişli olan teslim'e dönüşmektedir.*

Nev'-i beşerce müselleme [Nev'-i beşerin teslim ettiği] bir kaziyyedir ki (...) (Şinasi 1960, 12). Böyle bir eser-i hüneri erbabına tebşir ve bu vesile-i celile ile Millet-i islâmiye-yi osmaniye'nin kemâlât-ı insaniyece müselleme olan [kemâlât-ı insaniyenin teslim ettiği] şanını bir kat daha i'lâ ve tevkîr için (...) (Şinasi, Terceman-ı Ahval'den 1860, bkz: Kaplan, 1988, 14).

3.4.1.2.2. İİ + İCA + Ma. + İYE

$$3.4.1.2.2.1. \text{İİ} + \text{İCA} + \text{red ve takbih} + \text{İYE} = \text{N(İYÜ)} + \text{İİ} + \text{red ve takbih} + \text{İYE}$$

İngilizlerin istediği *kuvayı milliyenin hükümetçe red ve takbihi [kuvayı milliyeyi hükümetin red ve takbihi]* idi (Yunus Nadi, 1998, 63).

$$3.4.1.2.2.2. \text{İİ} + \text{İCA} + \text{kabul ve tasdik} + \text{İYE} = \text{İYÜ} + \text{İİ} + \text{kabul ve tasdik} + \text{İYE}$$

Lozan Muahedenamesi ile buna bağlı beş on mukavelename ve senedin Meclis'çe kabul ve tasdikine dair bir kanun tasarısı hazırladık [Lozan Muahedenamesi ile buna bağlı beş on mukavelename ve senedi Meclis'in kabul ve tasdikine dair bir kanun tasarısı hazırladık] (İnönü, 1998, 15).

3.4.1.2.3. İİ + TÛM + İCA + tasdik + İYE = N(İYÜ) + TÛM + İİ + tasdik + İYE:

Lozan Muahedesi'nin bir an evvel Meclis'çe tasdiki [*Lozan Muahedesi'ni bir an evvel Meclis'in tasdiki / Meclis'in Lozan Muahedesini bir an evvel tasdiki*], zihnimi en ziyade meşgul eden mesele (İnönü, 1998, 14).

3.4.2. Mastarın yardımcı fiillerle kullanımı

3.4.2.1. Tarafından ile

Mastarların yardımcı fiillerle birlikte kullanımı, tek başlarına kullanımlarından daha farklıdır. Tek kullanılan mastarlar, edilgen çatılı veya mef'ul durumunda olan mastarlardır. Birleşik fiiller, asıl olarak geçişli çatılı mastarlarla kurulur; ancak, mef'ul durumunda bulunan mastarların da "müsellem" "müsellem olan" örneğinde olduğu gibi, *olmak* yardımcı fiilini aldığını görebiliyoruz. Mastarlarla kurulan birleşik fiil yapısındaki kullanımlarda, *tarafından* doğrudan doğruya birleşik fiile bağlanılabileceği gibi, yardımcı fiil aracılığı ile de bağlanabilmektedir. Bazı özel kullanımlar dışında *ol-/olun-* yardımcı fiiliyle kurulan bu birleşik fiillerde, *tarafından* kaldırıldığı zaman, yardımcı fiil *et-* yardımcı fiiline dönüşmektedir. Tespit ettiğimiz birleşik fiillerde mastarlar, *ol-, olun-, edil-, bul-* yardımcı fiilleri ile kullanılmıştır.

3.4.2.1.1. İT + Ma. + OL-:

İT + vâki' olan müdahale = İİ + vâki' müdahalesi:

Kudüsdeki makamâtı mükaddesenin tesahüb ve ziyaretleri hakkında Ortodoks ve Lâtin papasları arasında zuhûr eden ihtilâf ve *Rusya ve Fransa İmparatorları tarafından vaki olan müdahale* [*Rusya ve Fransa İmparatorlarının vaki müdahalesi*], siyasî ve mühim bir mesele şekline girüb Ali Paşanın sadareti hengâmında iştidad ve muahharen Kırım Muharebesini intac eyledi (İnal, 1982, 9).

3.4.2.1.2. İT + Ma. + OLUN-:

İT + istiskal olun- = Öcik(İ) + istiskal et-:

(...) Padişah müteneffir olub hususiyle Mazlûm Paşanın "mehdi Ulyayı saltanat efendimiz, şöyle böyle ferman buyurdular" yolunda Babıaliye tezkirelerin ardı arası kesilmemesiyle *vükelâ tarafından dahi istiskal olunmağla* [*vükelâ dahi istiskal etmeğle*] Mehmet Ali Paşa azli nabehenkâm ile yalısında ikamete ve Mazlûm Paşa da meclisi valâ azalığına memur oldu (İnal, 1982, 71).

3.4.2.1.3. İT + Ma. + GÖR-:

İT + kabul gör- = N(İİ + kabulünü) + gör- // N(İYÜ) + Öcik(İ) + kabul et-: Bu örnekte, *tarafından*'ın asıl olarak *kabul*'a bağlı olduğu, *kabul gör-* deymi oluşunca, deyme bağlandığı anlaşılıyor.

TRT Genel Müdürlüğü teklifini siz mi kabul etmediniz, yoksa *birileri tarafından kabul mu görmedi* [*birilerinin kabulünü mü görmedi // birileri kabul mü etmedi*] ? (Fatih Gülapoğlu-Beril Akkutay, H., 16914, 08.05.1995, 13/4).

3.4.2.1.4. İT + TÛM + Ma. + OLUN-:

3.4.2.1.4.1. İT + TÛM + beyan olun- = Öcik(İ) + TÛM + beyan et-

(...) Rusya ile zuhûre gelen bürudet üzerine bir de Avusturya ile bozuşulmasını zihinler almayub usuli adiyeye üzere evvelce teftiş ve tedkik meseleye sefir, vakit bırakmadığından çaresiz müşarünileyhin azline gidilmesi pazartesi gecesi sahilhanei acizide akdolunan meclisi mahsusda *huzzar tarafından müttehiden beyan olunub* [*huzzar müttehiden beyan edip*] bu sırada müşarünileyhin Cezayiri Bahri Sefid valiliğine ve orada bulunan İsmail Paşanın İzmirde becayişi memuriyetlerini istihsal olursa (...) (İnal, 1982, 11).

3.4.2.1.4.2. İT + TÛM + tahsis olunan = İİ + TÛM + tahsis ettiği

Topal Ağa'nın küçük oğlu Hâsıl Ağa'nın Ali Bey namında bir oğlu ve anın dahi Mehmet Bey ve Ali Bey ve Hacı Bey ve Halil Bey ve Osman Bey namında beş oğlu olup bunlar dahi yeğen ta'bir olunur beylere karışmışlar idi ve gerek anlar ve gerek mûmâ-ileyhimâ Hamza Bey ile Mustafa Bey *ammi-zâdeleri tarafından kendilerine tahsîs olunan* [*ammi-zâdelerinin kendilerine tahsîs ettiği*] nân-pâre ile te'ayyüş etmekte idi (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 109).

3.4.2.1.5. İT + İT + İT + TÛM + Ma. + OLUN-:

İT + İT + İT + TÛM + takdîm olun- = Öcik(İ)+Öcik(İ)+Öcik(İ) + TÛM + takdîm et-:

Fırka-i islahiye'nin ahmâl ü eskaalini nakl için mukaddemce Antakya cihetinden tertib edilmiş olan iki yüz beş re's hayvanın yüz re'si vücut ve mu'teberân-ı ahâlî tarafından hizmet-i müftechire olmak üzere terk ü teberrü' olunduğu gibi bu kerre *nefs-i Belen kasabası ahâlîsi tarafından otuz ve Reyhâniye aşîreti tarafından elli ve Hacılar nâhiyesi ahâlîsi tarafından yirmi beş re's hayvan kezâlik hizmet-i müftechire olmak üzere takdîm olundu* [*nefs-i Belen kasabası ahâlîsi otuz ve Reyhâniye aşîreti elli ve Hacılar nâhiyesi ahâlîsi yirmi beş re's hayvan kezâlik hizmet-i müftechire olmak üzere takdîm etti*] (age., 141).

3.4.2.1.6. İT + TÛM + Ma. + BUL-

İT + TÛM + tasallut vuku' bul-: İİ + TÛM + tasallut et-/tasallutta bulun-

(...) Hiç kimse hakkında hafî ve celî idam ve tesmîm muamelesi câiz olmamak ve *hiç kimse tarafından diğerinin ırz ve namusuna tasallut vuku' bulmamak* [*Hiç kimse diğerinin ırz ve namusuna tasallut etmemek / tasallutta bulunmamak*] (Tanzimat Fermanı, Kaplan, 1988, 2).

3.4.2.1.7. İİ + İT + TÛM + M + EDİL-

İİ +İT+TÛM + techiz edil-: İYÜ + İİ + TÛM + techiz et-:

Şöyle ki, Anzavur döküntüleri tekrar baş kaldırarak bütün İzmit havalisiyle Adapazarı ovasında dolaşmaya başladıkları gibi *bunların kuvayı inzibatiye ve İngilizler tarafından ehemmiyetli silahlarla techiz edilmekte* [*bunları kuvayı inzibatiye ve İngilizlerin ehemmiyetli silahlarla techiz etmekte*] oldukları da haber alınmıştı (Yunus Nadi, 1998, 15).

3.4.2.1.8. İ + İT + Ma. + OLUN-:

3.4.2.1.8.1. Öcik(İ) + İT + terk ü teberrü' olun- = N(İYÜ) + Öcik(İ) + TÛM + terk ü tenerrü' et-:

Fırka-i islahiye'nin ahmâl ü eskaalini nakl için mukaddemce Antakya cihetinden tertib edilmiş olan iki yüz beş re's hayvanın yüz re'si vücut ve mu'teberân-ı ahâlî tarafından hizmet-i müftechire olmak üzere terk ü teberrü' olunduğu [*Fırka-i islahiye'nin ahmâl ü eskaalini nakl için mukaddemce Antakya cihetinden tertib edilmiş olan iki yüz beş re's hayvanın yüz re'sini*]

vücuḥ ve mu'teberân-ı ahâlî hizmet-i müftehire olmak üzere terk ü teberrü' ettiği] gibi bu kerre nefis-i Belen kasabası ahâlîsi tarafından otuz ve Reyhâniye aşîreti tarafından elli ve Hacılar nâhiyesi ahâlîsi tarafından yirmi beş re's hayvan kezâlik hizmet-i müftehire olmak üzere takdîm olundu (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 141).

3.4.2.1.8.2. Öcik(İ) + İT + teslim ve istihzan olun- = N(İYÜ) + Öcik(İ) + et-

İşte lehülhamd mevsim ve sırası gelip şer'-i şerif ve nizama asla dokunur yeri olmadığından maada *mülkçe pek çok menafii olacağı cümle tarafından teslim ve istihzan olunmuş* [*mülkçe pek çok menafii olacağını cümle teslim ve istihzan etmiş*], bu surette takririnde beyan olunduğu üzere bu hususa nezaret için Esad Efendi nazır, Sarım Efendi ile Sait Bey dahi ol vechile memur ve tayin kılınsın (II. Mahmut'un fermanından, Küçük, 1984, 237).

3.4.2.2. İCA ile:

İCA'nın yardımcı fiil alan mastarlarla kullanımı *tarafından*'dan farklı değildir.

3.4.2.2.1. İCA + Ma. + OLAN: İCA + müsellemler olan = İİ + teslim ettiği

Nev'-i beşerce müsellemler [Nev'-i beşerin teslim ettiği] bir kazıyedir ki (...) (Şinasi, 1960, 12).

Böyle bir eser-i hüneri erbabına tebşir ve bu vesile-i celile ile Millet-i islâmiye-yi osmaniye'nin *kemâlât-ı insaniyece müsellemler olan* [*kemâlât-ı insaniyenin teslim ettiği*] şanını bir kat daha i'lâ ve tevkır için (...) (Şinasi, Terceman-ı Ahval'den 1860, bkz: Kaplan, 1988, 14).

3.4.2.2.2. İCA + Ma. + OLUN-:

İCA + hareket + olun- = Öcik(İ) + hareket + et- / Öcik + harekette bulun- / İİ + hareket + iye + ol-:

Andan sonra Kozan üzerine *devletçe bir hareket olunmamıştır* [*devlet hareket etmemiştir / devlet harekette bulunmamıştır / devletin bir hareketi olmamıştır*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 111).

4. TARAFINDAN'IN VE +CA'NIN CÜMLEDEKİ KULLANIMLARI

Cümlede de, fiilimsi öbeklerinde olduğu gibi, *tarafından* ve onun Türkçeleştirilmiş karşılığı olan İCA yan yana kullanılmaktadır. *Tarafından* ile İCA'nın kullanımları paralel durumdadır. Fiilimsi gruplarında olduğu gibi, *tarafından* yanında çok seyrek olarak, *tarafından* ve *tarafımızdan*'lı kullanımlara rastlanmaktadır.

4.1. TARAFINDAN'LI KULLANIMLAR

Tarafından'lı cümle, yüklemi oluşturan fiili geçişsizleştirilmiş cümleye, cümlelerin yüklemi geçişli fiil iken bulunan öznesinin, kendisinden sonra *tarafından* getirilerek cümleye sokulmasıyla oluşturulan cümle tipidir. *Tarafından*'lı cümlelerin tümünde, *isim + tarafından* kalıbı cümle ögesi olarak zarf tümlecisi durumundadır. *Tarafından*'lı cümlelerde, *tarafından* kaldırılıp yüklemi oluşturan fiil geçişli hâle getirilince, *tarafından* ile isim tamlaması

oluşturan, +dan'ın eklenmesiyle zarf tümlecinin bir parçasını oluşturan isim unsuru özne, *tarafından*'lı cümlede özne olan öge de nesne olur.

Tarafından'lı cümleler, *özne + zarf tümleci(tarafından) + geçişsizleştirilmiş fiilli yüklem* veya *zarf tümleci(tarafından) + geçişsizleştirilmiş fiilli yüklem* olmak üzere, iki temel cümle tipine dayanmaktadır. Diğer biçimler bu iki ana cümle tipinin değişkenleri durumundadır. Her iki cümle tipi tümleç alabilir. Tümleçler, zarf tümleci veya dolaylı tümleçtir. Tümleç sayısı birden fazla olabilir ve tümleçler kendi aralarında yer değiştirebilirler. *Tarafından*'lı cümlelerde, cümle tipinin yapısı gereği nesne bulunmaz. $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF+\ddot{C})$ tipi cümlede tümleçler, $ZT(\ddot{I}T)$ 'ten önce veya sonra gelebilir. $ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C})$ yapısında ise, cümle, geçişli yüklemlî hâle dönüştürülünce, $ZT(\ddot{I}T)$ 'deki isim unsuru, özneye dönüşür. En çok kullanılan *tarafından*'lı cümle biçimi, $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C})$ ile bunun tümleç almış hâli olan $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + T\ddot{U}M + Y(GSF-\ddot{C})$ 'dir.

4.1.1. $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + Y(GF-\ddot{C})$

Tarafından'lı cümle, *tarafından*'sız cümleye dönüştürülürken, *tarafından*'lı cümlelerin yüklemine oluşturan fiil geçişli hâle dönüştürülür. Yüklem geçişli hâle dönüşünce, cümlelerin öznesi nesne, *tarafından*'la birlikte kullanılan isim unsuru ise özne olur. Tümleçlerde herhangi bir değişiklik olmaz.

"(...) Zeytun mes'elesi meydana çıktı." deyu *ba'zı erbâb-ı vukuf tarafından ihtar olunmuş idi* [*ba'zı erbâb-ı vukuf, ihtar etmişti*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991).

Küçük Ali-oğlu Halil Paşa burasını terk ettikten sonra *hâlî ve harâb olduğu ihtiyar âdemler tarafından haber verildi* [*hâlî ve harâb olduğunu ihtiyar âdemler haber verdi*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 139).

Filmin, doğal afet sahneleri, 'King Kong'un özel efektlerini yapan ekip tarafından gerçekleştirilmiştir' [Filmin, doğal afet sahnelerini, 'King Kong'un özel efektlerini yapan ekip gerçekleştirmiştir] (C. 25424, 17.05.1995, 15/3-8)

Şimdi *Civitavecchia* ve diğer bölgelerde bu tür kan ağlamalar, inananlar tarafından *körükleniyor* [*Şimdi Civitavecchia ve diğer bölgelerde bu tür kan ağlamaları, inananlar körüklüyor*], bunlara özellikle yaşlılar ve gençler alet oluyor (Reha Erus, H. 16906, 30.04.1995, 15/2).

Bunun üzerine İbrahim'in evi ağır silahlarla donanmış askerler tarafından kuşatıldı [*Bunun üzerine İbrahim'in evini, ağır silahlarla donanmış askerler, kuşattı*] (H. 18147, 23.09.1998, 32/1).

İlim âleminde Altun Yaruk'un Leningrad Yazması şeklinde tanınan bu nüsha üzerindeki ilk çalışma Wilhelm Radloff ve S.E. Malov tarafından yapılmıştır [*İlim âleminde Altun Yaruk'un Leningrad Yazması şeklinde tanınan bu nüsha üzerindeki ilk çalışmayı Wilhelm Radloff ve S.E. Malov yapmıştır.*] (Kaya, 1994, 7, Osman Fikri Sertkaya'nın Sunuş yazısından).

Siyasi partilerin milletvekili ve belediye başkanı adayları ister lider tarafından, isterse delegeler tarafından belirlensin [*Siyasi partilerin milletvekili ve belediye başkanı adaylarını ister lider, isterse delegeler belirlesin*], hepsi "yağmacı kültürün" temsilcisi olduklarından,

Meclis ve belediyelere yansıyan "irade" "yağmacı bir arabesk kültür" olmaktadır (Emre Kongar, C. 26647, 21.09.1998, 3/8).

Mültecilere insani yardım ise Sırplar tarafından engelleniyor [Mültecilere insani yardımı ise Sırplar engelliyor] (Ergun Balcı, C. 26644, 18.09.1998).

Bu romanlar binlerce kişi tarafından okundu, okunuyor ve eminim ki okunacak [Bu romanları binlerce kişi okudu, okuyor ve eminim ki okuyacak] (İnci Enginün, "Cengiz Dağcı", TD, S.: 519, Mart 1995, 234).

Divan'daki, manzum parçalar üzerine en son ve en ayrıntılı araştırma Sovyet Türkologlarından İ.V. Stebleva tarafından yapılmıştır [Divan'daki, manzum parçalar üzerine en son ve en ayrıntılı araştırmayı Sovyet Türkologlarından İ.V. Stebleva yapmıştır] (Tekin, 1989, VI).

Birinci defter aynı el ile yazıldığı hâlde, ikincisi muhtelif şahıslar tarafından kaleme alınmıştır [Birinci defter aynı el ile yazıldığı hâlde, ikincisini muhtelif şahıslar kaleme almıştır] (Karamanlıoğlu, 1994, XXI).

Bu örgüte karşı sürdürülen mücadelenin neredeyse 11 yıldan beri devam ettiği CHP'liler tarafından bilinmiyor mu [Bu örgüte karşı sürdürülen mücadelenin neredeyse 11 yıldan beri devam ettiğini CHP'liler bilmiyor mu] (Oktay Ekşi, H. S.: 16905, 29.04.1995, 19/8)?

Bu ilk küşat (açılış) celsesinde mazbataların tetkiki için encümenler teşkil olunması Mustafa Kemal tarafından teklif edildi [Bu ilk küşat (açılış) celsesinde mazbataların tetkiki için encümenler teşkil olunmasını Mustafa Kemal teklif etti] (Yunus Nadi, 1998, 30).

Sözüm ona, Farsça yazılan bu manâkıp, Farsçayı hiç bilmeyen, fakat "kerd, küned" diyebilen bu adam tarafından uydurulmuştur [Sözüm ona, Farsça yazılan bu manâkıbı, Farsçayı hiç bilmeyen, fakat "kerd, küned" diyebilen bu adam uydurmuştur] (Abdülbâki Gölpınarlı, Fuzûlî Divânı, İkinci Basım, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1961, VII).

Kronbonlar kontrol ediliyor yardımcı hakem tarafından [Kronbonları kontrol ediyor yardımcı hakem] (TRT 1, 21.06.1997, Saat: 16.45).

Bu kitap Şeyh Abdülkâdir Geylânî Tarikatinden Süleyman Dede tarafından okunmuştur [Bu kitabı, Şeyh Abdülkâdir Geylânî Tarikatinden Süleyman Dede okumuştur] (Tekin, 1993, 243).

$$4.1.2. \text{Ö} + \text{ZT}(\text{İT}) + \text{TÜM} + \text{Y}(\text{GSF-Ç}) = \text{N} + \text{Ö}(\text{İ}+0) + \text{TÜM} + \text{Y}(\text{GF-Ç})$$

Bu cümle tipinin $\text{Ö} + \text{ZT}(\text{İT}) + \text{Y}(\text{GSF-Ç})$ 'den tek farkı içerisinde tümleç bulunmasıdır. Bu tümleç, zarf tümleci, dolaylı tümleç veya ikisi bir arada olabilmektedir; ancak, zarf tümleci olan cümleler tespit edebildiğimiz kadarıyla daha fazla kullanılmaktadır.

$$4.1.2.1. \text{Ö} + \text{ZT}(\text{İT}) + \text{ZT} + \text{Y}(\text{GSF-Ç}) = \text{N} + \text{Ö}(\text{İ}+0) + \text{ZT} + \text{Y}(\text{GF-Ç}):$$

Eserin haşiyeleri de Veled Çelebi İzbudak tarafından "El-İdrak Haşiyesi" adı ile yayımlanmıştır [Eserin haşiyelerini de Veled Çelebi İzbudak "El-İdrak Haşiyesi" adı ile yayımlamıştır] (Karamanlıoğlu, 1994, XIII).

İkinci olarak, tarih ve tabiat varlıklarımızın hem Türkiye'nin hem de tüm insanlığın kültür mirası olarak korunması, Ufuk Esin gibi, Nevzat İlhan gibi, Oktay Ekinci gibi bilim insanları tarafından ayrıntılı olarak işlendi [ikinci olarak, tarih ve tabiat varlıklarımızın hem

Türkiye'nin hem de tüm insanlığın kültür mirası olarak korunmasını, Ufuk Esin gibi, Nevzat İlhan gibi, Oktay Ekinci gibi bilim insanları ayrıntılı olarak işledi] (Emre Kongar, C. 26689, 02.11.1998, s.3/8).

1991 yılında Körfez Savaşı'ndan sonra Bağdat'tan ayrılan Irak Kürtleri, Türkiye'nin güneyinde üslenen Batılı hava gücü tarafından muhtemel bir Irak saldırısına karşı korunuyor [1991 yılında Körfez Savaşı'ndan sonra Bağdat'tan ayrılan Irak Kürtlerini, Türkiye'nin güneyinde üslenen Batılı hava gücü muhtemel bir Irak saldırısına karşı koruyor] (S. 3223, 10.04.1995, 22/6).

İsrail'in, Kudüs'ün sınırlarını genişleterek kentteki Yahudi nüfusunu arttırmaya yönelik tasarısı ABD ve Filistinliler tarafından tepkiyle karşılandı [İsrail'in, Kudüs'ün sınırlarını genişleterek kentteki Yahudi nüfusunu arttırmaya yönelik tasarısını ABD ve Filistinliler tepkiyle karşıladı] (C. 26555, 21.06.1998, s.1/2)

Başka bir deyişle, Türk tarafının Kıbrıs'ta iki toplumlu, federal çözüm yerine, iki ayrı ve egemen devlete dayalı çözüm formülü, Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi tarafından oybirliği ile reddedildi [Türk tarafının Kıbrıs'ta iki toplumlu, federal çözüm yerine, iki ayrı ve egemen devlete dayalı çözüm formülünü, Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi oybirliği ile reddetti] (Ergun Balci, C. 26569, 05.07.1998, 9).

Makam arabasını dün kaymakamlık binasında satışa çıkaran Oktay'ın bu davranışı, Niğdeliler tarafından takdirle karşılandı [Makam arabasını dün kaymakamlık binasında satışa çıkaran Oktay'ın bu davranışını, Niğdeliler, takdirle karşıladı] (H., 16.07.1999, 18 443, 1/3).

4.1.2.2. $\ddot{O} + ZT (\ddot{I}T) + DT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + \ddot{O} (\ddot{I}+0) + DT + Y(GSF-\ddot{C})$:

Yalta nüshası: 1928'de, Yakup Kemal tarafından Kırım'da Yalta Doğu Müzesinde bulunmuştur [Yakup Kemal Kırım'da Yalta Doğu Müzesinde bulunmuştur] (Canpolat-Erimer, 1981, 299).

Ermenistan haber ajansı Armenpress'in haberine göre mesaj, ABD'nin BDT ülkelerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Storbe Talbott tarafından Ermeni yönetimine bildirildi [mesajı, ABD'nin BDT ülkelerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Storbe Talbott, Ermeni yönetimine bildirdi] (C. 16689, 02.11.1998, 8/1).

BND'nin gizli raporunda elde edilen verilere göre Metin Selvi ve nükleer kaçakçılık konusundaki bilgiler, Avrupa'ya gelen M. Peterson tarafından Alman, İsviçre ve Avusturya makamlarına aktarıldı [Metin Selvi ve nükleer kaçakçılık konusundaki bilgileri, Avrupa'ya gelen M.Peterson, Alman, İsviçre ve Avusturya makamlarına aktardı] (Metin Dalman, C. 25422, 15.05.1995, s.17/5)

Dört yavrunun barındığı şahin yuvası, Sultansazlığı Tabiatı Koruma Vakfı ve jandarma ekipleri tarafından koruma altına alındı [Dört yavrunun barındığı şahin yuvasını, Sultansazlığı Tabiatı Koruma Vakfı ve jandarma ekipleri koruma altına aldı] (C. 25435, 28.05.1998, 20/1).

Büyükada'da 1878 yılında otel olarak inşa edilen mülk, Turing tarafından kültür evine dönüştürüldü [Büyükada'da 1878 yılında otel olarak inşa edilen mülkü, Turing kültür evine dönüştürdü] (C. 26545, 11.06.1998).

4.1.2.3. $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + DT + ZT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + DT + ZT + Y(GF-\ddot{C})$: Bu tip cümlelerde, dolaylı tümleç veya zarf tümleci birbirlerinden önce veya sonra gelebilirler:

Eser, Fuat köprülünün ön sözü ile Kilisli Rifat Bilge tarafından İstanbul'da, Türkiyat Enstitüsü yayınları arasında, 1928 yılında neşredilmiştir [Eseri, Fuat Köprülünün ön sözü ile Kilisli Rifat Bilge, İstanbul'da, Türkiyat Enstitüsü yayınları arasında, 1928 yılında neşretmiştir] (Karamanlıoğlu, 1994, XXV).

Türkoloji dünyasında kısaca Altun Yaruk "Altın Işık" adı ile tanınan Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi isimli eser, Sergey Efimoviç MALOV tarafından 1910 yılında Çin'in Gansu vilâyetinin Su-cou şehri yakınlarındaki Wun-şi-go köyünün civarlarında mağara şeklindeki budist tapınaklarında yapraklar hâlinde ele geçirilmiştir [Türkoloji dünyasında kısaca Altun Yaruk "Altın Işık" adı ile tanınan Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi isimli eseri, Sergey Efimoviç MALOV 1910 yılında Çin'in Gansu vilâyetinin Su-cou şehri yakınlarındaki Wun-şi-go köyünün civarlarında mağara şeklindeki budist tapınaklarında yapraklar hâlinde ele geçirmiştir] (Kaya, 1994, 7, Osman F. Sertkaya'nın sunuş yazısından).

Hızla yere çakılan ve ağır yaralanan Altınkapak polisler tarafından hemen Haseki Hastanesi'ne kaldırıldı [Hızla yere çakılan ve ağır yaralanan Altınkapak'ı polisler hemen Haseki Hastanesi'ne kaldırdı] (H. 16891, 15.04.1995).

Devletin bir kuruluşu olan Etibank'ı ihya ettiğini savunan genel müdür bir gün içinde apar topar şutlanırken, bir başka devlet kuruluşunu batma aşamasına getiren ve yolsuzlukları belgelenen "genel müdür" aynı devletin yetkilileri tarafından ısrarla orada tutuluyordu [bir başka devlet kuruluşunu batma aşamasına getiren ve yolsuzlukları belgelenen "genel müdür"ü, aynı devletin yetkilileri ısrarla orada tutuyordu] (Emin Çölaşan, H. 17177, 27.01.1996, 5/7-8).

4.1.3. $\ddot{O} + T\ddot{U}M + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + T\ddot{U}M + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + Y(GF-\ddot{C})$: Burada ele alacağımız cümlelerde bulunan tümleçler, $\ddot{O} + ZT(\ddot{I}T) + T\ddot{U}M + Y(GSF-\ddot{C})$ 'den farklı olarak, $ZT(\ddot{I}T)$ 'ten önce gelmektedir. Tümleçler tek olabilecekleri gibi birden fazla da olabilmekte, ayrıca birbirlerinden önce veya sonra da gelebilmektedirler:

4.1.3.1. $\ddot{O} + ZT + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + Y(GF-\ddot{C})$:

Nihayet Kuvayı Milliye ile telgraf başında konuşarak vaziyetlerini anlamaya lüzum görmüşler ve muharebe bizzat Çerkes Abdülvahap tarafından idare edilmiştir [muharebeyi, bizzat Çerkes Abdülvahap idare etmiştir] (Yunus Nadi, 1998, 78).

Dîvân'daki bazı manzum parçaların "halk şiiri" örnekleri sayılamayacağı ilk kez tarihçi Barthold tarafından ileri sürülmüştür [Dîvân'daki bazı manzum parçaların "halk şiiri" örnekleri sayılamayacağını, ilk kez tarihçi Barthold ileri sürmüştür] (Tekin, 1989, VIII).

Dahası var, sanat dergileri öteden beri genellikle şairler tarafından çıkarılır Türkiye'de [sanat dergilerini, öteden beri genellikle şairler çıkarır Türkiye'de]; bunun sonucu olarak her derginin çevresinde hemeninden şiir grubu, bir şiirle uğraşanlar grubu halkalanır (Süreya, 1991, 136).

Kamuoyunun dikkatini Rusya'nın Çeçenistan'ı işgaline çekmek için ölüm orucunda bulunan Çeçen Bakan Said Emin İbragimov, dün sanatçılar tarafından ziyaret edildi [Kamuoyunun dikkatini Rusya'nın Çeçenistan'ı işgaline çekmek için ölüm orucunda bulunan Çeçen Bakan Said Emin İbragimov'u, dün sanatçılar ziyaret etti] (H. 16912, 06.05.1995, 16/3).

Sıradan bir gardiyan içeri girmeden önce hem jandarma hem de bir başka gardiyan tarafından aranır [Sıradan bir gardiyanı, içeri girmeden önce hem jandarma hem de bir başka gardiyan arar] (Şükrü Polatel, H. 16899, 23.04.1995, s.27/2).

4.1.3.2. $\ddot{O} + DT + ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + DT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + Y(GF-\ddot{C})$:

Bu Türkiye'de askeri bürokrasi tarafından yapılıyor [Bunu, Türkiye'de askeri bürokrasi yapıyor] (Leyla Tavşanoğlu, C. 26541, 07.06.1998, s.6/3).

Akdeniz mutfağına ait çeşitli ülkelerden, zeytinyağlı yemek tarifleri, önümüzdeki sıcak günlerde, meraklıları tarafından uygulanabilir [Akdeniz mutfağına ait çeşitli ülkelerden, zeytinyağlı yemek tariflerini, önümüzdeki sıcak günlerde, meraklıları uygulayabilir] (H. Pazar eki, 16906, 30.04.1995, s.5/2).

4.1.3.3. $\ddot{O} + ZT+ZT+ ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + ZT + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0)+Y(GF-\ddot{C})$:

Fransa Senatosunun gündeme almadığı tasarı Ermeni lobisinin yoğun gayretleri sonucunda daha önce bazı ülkeler tarafından kabul edilmişti [Fransa Senatosunun gündeme almadığı tasarımı Ermeni lobisinin yoğun gayretleri sonucunda daha önce bazı ülkeler kabul etmişti] (C. 26546, 12.06.1998, s.1/4).

Toplumda "yargısız infaz" olarak kabul edilen bu ve benzeri uygulamaların yaygınlığı, dün doğrudan doğruya Adalet Bakanı Mehmet Moğultay tarafından da "itiraf" edildi [Toplumda "yargısız infaz" olarak kabul edilen bu ve benzeri uygulamaların yaygınlığını, dün doğrudan doğruya Adalet Bakanı Mehmet Moğultay da "itiraf" etti] (C. 25402, 25.04.1995, s.17/8).

4.1.3.4. $\ddot{O} + ZT+DT+ ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + ZT + DT + \ddot{O}(\ddot{I}+0)+Y(GF-\ddot{C})$:

Şu sözler geçen hafta TBMM'de, bir Amerikalı tarafından söylendi [Şu sözleri, geçen hafta TBMM'de, bir Amerikalı söyledi] (Ahmet Taner Kışlalı, C. 25405, 28.04.1995, s.3/8).

4.1.3.5. $\ddot{O} + DT+ZT+ ZT(\ddot{I}T) + Y(GSF-\ddot{C}) = N + DT + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0)+Y(GF-\ddot{C})$:

Diyarbakır'a gitmekte olan 4 TIR kamyonu sabaha karşı Kahveci mevkiinde, bir grup terörist tarafından durduruldu [Diyarbakır'a gitmekte olan 4 TIR kamyonunu, sabaha karşı, Kahveci mevkiinde, bir grup terörist durdurdu] (S. 3223, 10.04.1995, 21/8).

4.1.4. $\ddot{O} + T\ddot{U}M + ZT(\ddot{I}T) + T\ddot{U}M + Y(GSF-\ddot{C})$:

Bu tür cümlelerde, isim + tarafından'ın her iki yanında da zarf tümleci veya dolaylı tümleç bulunmakta, bu tümleçlerin biri, diğerinden önce veya sonra gelebilmekte veya tümleçler birden fazla olabilmektedirler:

4.1.4.1. $\ddot{O} + ZT + ZT(\ddot{I}T) + ZT + Y(GSF-\ddot{C})=N + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0)+ ZT +Y(GF-\ddot{C})$:

RADLOFF'un bu metin tercümesi ölümünden sonra S.E.MALOV tarafından bir ön sözle birlikte 1930 yılında yayımlanmıştır [RADLOFF'un bu metin tercümesini, ölümünden sonra S.E.MALOV, bir ön sözle birlikte 1930 yılında yayımlamıştır] (Kaya 1994, 7, Osman Fikri Sertkaya'nın yazdığı sunuş).

O tarihte çıkarılan anayasa düzeni hakkındaki kanun uyarınca; Anayasa'da bulunmayan konular, olayın niteliğine göre, Milli Güvenlik Konseyi tarafından yasal düzenlemeler ile Anayasa'ya ithaf edilecekti [Anayasa'da bulunmayan konuları, olayın niteliğine göre, Milli Güvenlik Konseyi, yasal düzenlemeler ile Anayasa'ya ithal edecekti] (Muzaffer Başkaynak, H. 19334, 28.05.1995, s.21/8).

Pozisyonları yakından takip eden Toro, Molnar'a çıkardığı karttaki tavrı ile futbol severler tarafından "yürekli hakem" olarak gösterildi [Pozisyonları yakından takip eden Toro'yu, Molnar'a çıkardığı karttaki tavrı ile, futbol severler, "yürekli hakem" olarak gösterdi] (C. 26554, 20.06.1998, s. 14/6).

O, daha doçentken, çalışmalarını takdir eden tanınmış İngiliz Türkoloğu Prof. P. Wittek'in tavsiyesiyle, Amerika'nın dünyaca ünlü Colombia Üniversitesi tarafından, Profesör unvanı ile, ve bir yıl süreyle, dersler vermek üzere davet edilmiştir [Onu, daha doçentken, çalışmalarını takdir eden tanınmış İngiliz Türkoloğu Prof. P. Wittek'in tavsiyesiyle, Amerika'nın dünyaca ünlü Colombia Üniversitesi, Profesör unvanı ile, ve bir yıl süreyle, dersler vermek üzere davet etmiştir] (Feda Şamil Arık, "Hocam Prof.Dr. Mehmet Altan Köymen", TK, S.: 382, Şubat 1995, 383).

4.1.4.2. $\ddot{O} + DT + ZT(\ddot{I}T) + DT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + DT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + DT + Y(GF-\ddot{C})$:

Sarin gazı, 1995 yılında Tokyo'da bir tarikat tarafından metroda kullanılmıştı [Sarin gazını, 1995 yılında Tokyo'da bir tarikat, metroda kullanmıştı] (Fuat Kozluklu, C. 26543, 09.06.1998, s.8/6).

4.1.4.3. $\ddot{O} + DT + ZT(\ddot{I}T) + ZT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + DT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + ZT + Y(GF-\ddot{C})$:

1980'de, Gülistan Tercümesi, Kazan'da Hatib Usmanov ile Zaynab Maksudova tarafından eski harflerle iki ciltlik metin hâlinde yayımlanmıştır [1980'de, Gülistan Tercümesini, Kazan'da Hatib Usmanov ile Zaynab Maksudova eski harflerle iki ciltlik metin hâlinde yayımlamıştır] (Karamanlioğlu, 1994, XII, Zeynep Korkmaz'ın Sunuş yazısı).

4.1.4.4. $\ddot{O} + ZT + ZT(\ddot{I}T) + DT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + DT + Y(GF-\ddot{C})$:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Yeni Foça'da inceleme yaparken, plajda güneşlenen bir genç kız tarafından video kameraya alındı [CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ı, Yeni Foça'da inceleme yaparken, plajda güneşlenen bir genç kız, video kameraya aldı] (H. 18066, 04.07.1998, s. 25/3).

4.1.4.5. $\ddot{O} + ZT + ZT(\ddot{I}T) + ZT + DT + Y(GSF-\ddot{C}) = N + ZT + \ddot{O}(\ddot{I}+0) + ZT + DT + Y(GF-\ddot{C})$:

Codex Cumanicus, ilk önce G. Kuun tarafından 1880'de Budapest'te Lâtin dilinde yayımlanmıştı [Codex Cumanicus'u, ilk önce G. Kuun, 1880'de Budapest'te Lâtin dilinde yayımlamıştı] (Çağatay, 1977, 112)

4.1.5. ZT(İT) + Y(GSF-Ç) = Ö(İ+0) + Y(GF-Ç)

Bu cümle tipi *tarafından*'lı zarf tümleci ile yüklemi geçişsizleştirilmiş eylemden oluşur. Bu cümle tipi, Ö + ZT(İT) + Y(GSF-Ç) cümle tipinin gizli özneli biçimidir. Aralarındaki fark, öznenin birinde belli, diğerinde gizli olmasıdır. Özne söylenmiş olsa, cümle, Ö + ZT(İT) + Y(GSF-Ç) biçiminde olurdu. Cümle, *tarafından*'sız yapıya dönüştürülünce, gizli özne, gizli nesneye dönüşür; ancak, gizli nesne dikkat çekmez.

"Hurûfât-ı müteharrike ile kitab tab'ını 1460 senelerine doğru Gutenberg ihdas etmiş ve *şürekası olan (Fust) ve (Şofer) tarafından ikmal edilmiştir [şürekası olan (Fust) ve (Şofer), ikmal etmiştir]* (Necip Asım, Kitab, Matbaa-i Safâ ve Enver, Kostantiniyye 1311, 183'den alıntı: Ahmet Yüksel, Necip Asım'ın Yazık Edilen "Kitab"ı, Kebikeç, Yıl: 1, S.: 1, 1995, 88/a).

Bundan başka, *alevî meşrebli ve caferî mezhebli bir şair tarafından yazılmıştır [alevî meşrebli ve caferî mezhebli bir şair yazmıştır]* denilebilecek bir şiiri de yoktur (Mehmet Çavuşoğlu, Helâkî Divanı, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2979, İstanbul 1982, 2).

Devletin, o günkü yetkili siyasi makamları tarafından alınmamıştır [Devletin, o günkü yetkili siyasi makamları, almamıştır] (Mahmut Sadık Avundukoğlu, C. 25428, 21.05.1995, s. 6/2).

Resmi giysileriyle bir mihmandar tarafından karşılanıyor [Resmi giysileriyle bir mihmandar, karşılıyor] ve az sonra Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Sayın Vahan Papazyan'ın huzuruna çıkıyorum (Pars Tuğlacı, C. 25421, 14.05.1995, s. 11/1).

4.1.6. ZT(İT) + TÛM + Y(GSF-Ç) = Ö(İ+0) + TÛM + Y(GF-Ç)

Bu cümle tipi, ZT(İT) + Y(GSF-Ç) = Ö(İ+0) + Y(GF-Ç) ana cümle tipinin değişkeni, durumundadır. ZT(İT) ile Y(GSF-Ç)'in arasına değişik sırada ve sayıda tümleç girmesiyle oluşur.

4.1.6.1. ZT(İT) + DT + Y(GSF-Ç) = Ö(İ+0) + DT + Y(GF-Ç):

A Milli Takımımızın İsviçre ile oynayacağı maç için *İsviçre Futbol Federasyonu tarafından Türk futbolseverlere 3 bin kişilik kontenjan ayrıldı [İsviçre Futbol Federasyonu, Türk futbolseverlere 3 bin kişilik kontenjan ayırdı]* (H. 16896, 20.04.1995, s. 33/1).

Albümün, bez ciltlisi sayı ile 20 adet basılmış ve *Atatürk tarafından yabancı devlet adamlarına armağan edilmiş [Atatürk, yabancı devlet adamlarına armağan etmiş]* (Deniz Som, C. 26569, 05.07.1998, s. 13/3).

Daha geçen yıl, *babasına gelen 3 milyon liralık hacizi kaldırmak için başvurduğu G. Birliği Kulübü Başkanı İlhan Cavcav tarafından kapıdan kovuldu [babasına gelen 3 milyon liralık hacizi kaldırmak için başvurduğu G. Birliği Kulübü Başkanı İlhan Cavcav, kapıdan kovdu]* (H. 16896, 20.04.1995, 31/6).

Ahval-i Şahsiye (Şahsın Hukuku) Komisyonu, bu çalışmalar sonucunda HAK'a çok benzeyen bir tasarımı hazırlamış ve [bu tasarımı] 30 Aralık 1923'te Adliye Vekili Seyyid Bey tarafından Meclis'e sunulmuştur [Adliye Vekili Seyyid Bey Meclis'e sunmuştur] (Akyol, 1998, 154).

4.1.6.2. $ZT(\dot{I}T) + ZT + Y(GSF-\dot{C}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + ZT + Y(GF-\dot{C})$

610 yılında İslamın doğuşu ile birlikte bu dini kabul edenlere karşı, *kabul etmeyenler tarafından türlü yollarla eziyet ediliyordu [kabul etmeyenler, türlü yollarla eziyet ediyordu]* (Armaner, 1998, 79).

Bakanlık tarafından, haziran ayı sonunda öğretmen adayları için duyuru yapılacak [Bakanlık, haziran ayı sonunda öğretmen adayları için duyuru yapacak] (H. 16933, 27.05.1995, s.21/1).

Marmara'da posta gemisi olarak kullanılırken, 1915'te *İngiliz denizaltısı tarafından bir kez daha batırılmış [İngiliz denizaltısı, bir kez daha batırmış]* (Ahmet Tane Kışlalı, C. 25407, 30.04.1995, s. 3/8).

4.1.7. $ZT(\dot{I}T) + \dot{O} + Y(GSF-\dot{C}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + N + Y(GF-\dot{C})$: *Tarafından + özne + yüklem* biçiminde kurulan cümle tipinin ana yapısı, *tarafından*'lı zarf tümleci ile geçişsizleştirilmiş fiilden oluşan yüklem arasına öznenin girmesiyle oluşur. Cümle, *tarafından*'sız yapıya dönüştürülünce, özne nesneye dönüşür, $ZT(\dot{I}T)$ unsurundaki isim ise özne olur.

Ortaasya'da olduğu gibi Azerbaycan'da da *Türkler tarafından Arapça, bilhassa Farsça eserler meydana getirilmişti [Türkler, Arapça, bilhassa Farsça eserler meydana getirmişti]* (Kocatürk, 1964, 97).

Geçtiğimiz yıl Samsunspor-Trabzonspor maçında hakem Ergül Yücedağ'ı, Samsunspor taraftarlarının hücumundan koruyarak soyunma odasına kaçırarak Ercan Koloğlu'na *Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından 1994 Fair Play ödülü verildi [Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), 1994 Fair Play ödülü verdi]* (Ruşen Güven, H. 16896, 10.04.1995, s. 31/4).

Bu hizmetlerinden ötürü kendisine *II. Abdülhamid tarafından beşinci rütbeden Mecidi nişanı ihsan buyuruldu [II. Abdülhamid, beşinci rütbeden Mecidi nişanı, ihsan buyurdu]* (Ali Birinci, "Kitapçılık Tarihimizden Bir İsim: Kaspar Efendi", Kebikeç 1995, Yıl: 1, S.: 1, 31/b).

Türk demokrasisinin gelişmesine katkıda bulunmak, çağımızın gereklerine uygun görüş ve düşünceleri değerlendirmek isteyen bir grup tarafından "1961 Anayasası ve Çağdaş Demokrasi Vakfı" kuruldu [Türk demokrasisinin gelişmesine katkıda bulunmak, çağımızın gereklerine uygun görüş ve düşünceleri değerlendirmek isteyen bir grup, "1961 Anayasası ve Çağdaş Demokrasi Vakfı"nı kurdu] (C. 25406, 29.04.1995).

Jandarma ve valilik tarafından bunlar yapılmadı [Jandarma ve valilik, bunları yapmadı] (Şükrü Polatel, H. 16899, 23.04.1995, s. 27/2).

ABD Federal Soruşturma Bürosu tarafından Rusya'da 1992'den bu yana organize suç örgütlerinin 3'e katlanarak 12 bine yükseldiği bildirildi [ABD Federal Soruşturma Bürosu, Rusya'da 1992'den bu yana organize suç örgütlerinin 3'e katlanarak 12 bine yükseldiğini bildirdi] (C. 26643, 17.09.1998, s.1/8).

4.1.8. $ZT(\dot{I}T) + T\dot{U}M + \dot{O} + Y(GSF-\dot{C}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + T\dot{U}M + N + Y(GF-\dot{C})$: Bu cümle tipi, $ZT(\dot{I}T) + \dot{O} + Y(GSF-\dot{C}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + N + Y(GF-\dot{C})$ cümle tipinin tümleç almış biçimidir.

Fırka-i islahiyye ma' iyyetinde istihdam olunmak üzere *Haleb vâlisi tarafından bir zabtiye yüzbaşısı refâkatiyle bir miktar suvâri zabtiye gönderilmiş idi* [*Haleb vâlisi, bir zabtiye yüzbaşısı refâkatiyle bir miktar suvâri zabtiye göndermiş idi*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 146-147).

4.1.9. $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(GSF-\dot{Ç}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + Y(GF-\dot{Ç})$: Bu cümle tipi, $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(GSF-\dot{Ç}) = \dot{O}(\dot{I}+0) + Y(GF-\dot{Ç})$ tipinin zamirlerle kullanılmasından ibarettir. Burada, *tarafından*'dan önce gelen isim unsurunun ilgi durumunda bulunması, zamir olmasıyla igilidir. İsim unsuru ile *tarafından*, aralarında belirtisiz isim tamlaması oluşturmaktadır. İsim unsuru zamir olunca, zamirler, belirtisiz isim tamlaması kurmadıkları için, ilgi durumunda bulunmaktadır. Bu bakımdan, $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(GSF-\dot{Ç})$ yapısı, $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(GSF-\dot{Ç})$ yapısından farklı değildir.

İstinsah tarihi 796 (1393-1394) olduğuna göre, Kadı Burhaneddin hayatta iken yazılmış, *onun tarafından görülmüş* [*kendisi görmüş*] demektir (Ergin, 1980, IV).

4.1.10. $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(\dot{I}+OL-)= \dot{O}(\dot{I}+0) + Y(\dot{I}+ET-)$: Bu cümle tipinin $ZT(\dot{I}\dot{T}) + Y(GSF-\dot{Ç})$ 'den farkı yoktur. Fark yüklemden kaynaklanmaktadır. *ol-* yardımcı fiilinin geçişli karşılığı *et-* yardımcı fiili olduğu için, yüklem geçişli hâle dönüştürülürken, *ol-* yerine *et-* geçer.

Neden patladı bu kriz?.. Deprem, taşkın, kasırga, El Nino gibi bir şey mi bu?..Yoksa bizim ekonomiye *Allah tarafından mı nazil oldu* [*Allah mı nazil etti*]? (İlhan Selçuk, C, 26729, 12.12.1998, 2/8).

4.1.11. Bir *tarafından*'lı unsurun hem fiilimsiyi hem yüklemi etkilemesi: Bu tür cümlelerde, bir *tarafından* hem fiilimsiyi hem de yüklemi oluşturan fiili etkileyebilmektedir. Cümlelerin yapı özellikleri üzerinde daha önce durulduğu için, burada bu konu üzerinde durulmadı, sadece hangi tür fiilimsilerle kullanıldığı belirtildi. Bu tür kullanımlar elbette verdiğimiz örneklerle sınırlı değildir. Gerek fiilimsilerde gerekse cümlelerde, tümleçlerin yeri ve sayısı her zaman değişebilmektedir. Tespit ettiğimiz cümlelerde, fiilimsiler, isim-fiillerden ve zarf-fiillerden oluşmaktadır.

"(...) ve andan sonra *Maraş'a taraf-ı devletten mutasarrıf nasb olunmakta bulunmuştur* [*devlet, Maraş'a mutasarrıf nasb etmiştir*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 123).

Gençlerimiz, bazı siyasi partiler tarafından kullanılmak istenmektedir [*Gençlerimizi, bazı siyasi partiler kullanmak istemektedir*] (Mesut Yılmaz, C., 26632, 06.09.1998).

Bu tür ürünleri imal eden Hammermühle firmasının ürünleri, Türkiye'ye Çarmosan tarafından ithal edilmeye başlandı [*Bu tür ürünleri imal eden Hammermühle firmasının ürünlerini, Türkiye'ye, Çarmosan, ithal etmeye başladı*] (H. 16891, 15.04.1995, 2/1).

Dökme Uygur harfleri ile yayımlanan Altun Yaruk metni, W. Radloff tarafından Almancaya 466 sayfada tercüme edilerek yayımlanmıştır [*Dökme Uygur harfleri ile yayımlanan Altun Yaruk metnini, W. Radloff Almancaya 466 sayfada tercüme ederek yayımlamıştır*] (Kaya, 1994, 7, Osman Fikri Sertkaya'nın Sunuş yazısından).

Bir çok lideri İngilizler tarafından tutuklanıp adaya gönderildi [*Bir çok liderini, İngilizler, tutuklayıp adaya gönderdi*] (Nevval Çizgen, Cumhuriyet Dergi, S. 476, 07.05.1995, 9/3).

22 Haziran 1987 günü *Turkish Delight Holidays Ltd.* Şirketiyle imzaladığı sözleşmeye uymayan Hakan, şirket tarafından mahkemeye verilerek hakkında alacak davası açıldı [22 Haziran 1987 günü *Turkish Delight Holidays Ltd.* Şirketiyle imzaladığı sözleşmeye uymayan Hakan'ı, şirket, mahkemeye vererek hakkında alacak davası açtı](C. 25408, 01.05.1995, 18/1).

Daha sonra bir süre kaybolan nüsha, 1924'te Buharalı öğretmen Fıtrat tarafından bulunarak Taşkent'te yeniden tanıtılmıştır [Daha sonra bir süre kaybolan nüshayı, 1924'te Buharalı öğretmen Fıtrat, bularak Taşkent'te yeniden tanıtılmıştır] (Canpolat-Erimer, 1981, 273).

Mihaliç'e girmiş olan Anzavur -o zaman başındaki haşeratın beş altı yüze çıkmış olmasına rağmen -önden arkadan başlayan takibattan ürkersek Manyas üzerinden kendisine daha emin olan Gönen taraflarına dönmek istemiş ve fakat yolda *Etem kuvvetleri tarafından yakalanarak ilk darbeye yaman bir surette hırpalanmıştı* [*Etem kuvvetleri yakalayarak ilk darbeye yaman bir surette hırpalanmıştı* / *Etem kuvvetlerine yakalanarak ilk darbeye yaman bir surette hırpalanmıştı*] (Yunus Nadi, 1998, 8).

Okullar, farklı kurucular ve şirketler tarafından farklı adresler gösterilerek açılıyor [Okulları, farklı kurucular ve şirketler, farklı adresler göstererek açıyor] (H., 20.06.1999, 18417, 7/2).

4.1.12. ZT(İT) + Y(GSF-Ç) + Y(GSF-Ç): Bir tarafından'ın birden fazla yüklemi etkilemesi:

"Millet" denilen dinî cemaatlerin ruhanî reisleri devlet tarafından atanıyor, cemaat'in devletle ilişkileri de bu kanalla yürütülüyordu ["Millet" denilen dinî cemaatlerin ruhanî reislerini devlet atıyor, cemaat'in devletle ilişkilerini de bu kanalla yürütülüyordu] (Akyol, 1998, 23).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, fetihten XX. yüzyıl başlarına kadar Bursa'da cereyan eden ihtida hadiseleri hem devlet hem de gönüllü kuruluş ve şahıslar tarafından yakından takip edilmiş ve uygulanan sosyo-kültürel politikalar, alınan hukukî-idarî tedbirler, yapılan yardımlarla mühtediler korunmaya çalışılmıştır [Bursa'da cereyan eden ihtida hadiselerini hem devlet hem de gönüllü kuruluş ve şahıslar, yakından takip etmiş ve uygulanan sosyo-kültürel politikalar, alınan hukukî-idarî tedbirler, yapılan yardımlarla mühtedileri korumaya çalışmıştır](Çetin s. 1994, 107).

İnönü hakkında bu konuda savcılık tarafından soruşturma yapılmış, hatırladığım kadarıyla da, suç unsuru bulunmadığı için kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmiş [savcılık, soruşturma yapmış, hatırladığım kadarıyla da, suç unsuru bulunmadığı için kovuşturmayla yer olmadığı kararını vermiş] (Muzaffer Başkaynak, H. 16934, 28.05.1995, 21/8).

Sanatçılar tarafından para denkleştirildi, genç kız Londra'ya gönderildi [Sanatçılar, para denkleştirdi, genç kız Londra'ya gönderdi], ancak kaderin önüne geçilemedi (H. 16920, 14.05.1995, 1/7).

Adana'da bazı mevkufların Ankara'ya gönderilmesi için Adana Valiliğine verdiği emir vali tarafından bir takım müşkülata uğratılmak istenmiş, vaktinde infaz edilmemiştir

[Adana'da bazı mevkufların Ankara'ya gönderilmesi için Adana Valiliğine verdiği emri, **vali**, bir takım müşkülata uğratmak istemiş, vaktinde infaz etmemiştir](Kılıç Ali, 1997, 28).

4.1.13. ZT(İT) + FS(GSF-FSE) + ZT(İT) + Y(GSF-Ç): Hem fiilimside hem yüklemde ayrı ayrı tarafından bulunan cümleler:

Bir cümle içerisinde hem fiilimsiyle hem de yüklemle ilgili olarak ayrı ayrı tarafından kullanılabilir. Bunların her biri, tek tek ele alındıklarında, yapı olarak, fiilimsi veya cümlede kullanılanlardan farklı değildir; ancak onlardan farklı olarak bir cümle içerisinde hem fiilimside hem de yüklemde kullanılmışlardır.

4.1.13.1. ZT(İT) + SF(GSF-SFE) + ZT(İT) + Y(GSF-Ç):

Yeterlik sınavları, enstitü anabilim dalı **başkanlığı tarafından önerilen ve Enstitü Yönetim Kurulu tarafından onaylanan** ve sürekli görev yapan beş kişilik **Doktora Yeterlik Komitesi tarafından düzenlenir ve yürütülür** [Yeterlik sınavlarını, enstitü anabilim dalı başkanlığının önerdiği ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun onayladığı ve sürekli görev yapan beş kişilik **Doktora Yeterlik Komitesi düzenler ve yürütür**] (Lisansüstü, 1997, 18)

4.1.13.2. ZT(İT) + ZF + ZT(İT) + Y(GSF-Ç):

Sondan 205 gecesi eksik olan **Beyânî nüshası** ise yukarıda ketebe kayıtlarından anlaşıldığına göre IV. Murat'ın isteği üzerine, **Beyânî mahlası ile meşhur olmuş Musallî bin Mehmed adlı şâir tarafından tercüme edilip Ekim 1636-Ocak 1637 tarihleri arasında bizzat kendisi tarafından yazılmıştır** [Sondan 205 gecesi eksik olan **Beyânî nüshasını** ise yukarıda ketebe kayıtlarından anlaşıldığına göre IV. Murat'ın isteği üzerine, **Beyânî mahlası ile meşhur olmuş Musallî bin Mehmed adlı şâir tercüme edip Ekim 1636-Ocak 1637 tarihleri arasında bizzat kendisi yazmıştır**] (Tekin, 1993, 246).

Yalnız bir farkla ki Kaşgarlı Lûgati, özbeöz bir **Türk bilgini tarafından ele alındığı** hâlde, sonrakilerin birçoğu, yabancı bazen de Türkçeyi oldukça az **bilenler tarafından tertiplenmiş ve düzenlenmiştir** [Yalnız bir farkla ki Kaşgarlı Lûgatini, özbeöz bir **Türk bilgini ele aldığı** hâlde, sonrakilerin birçoğunu, yabancı bazen de Türkçeyi oldukça az **bilenler tertiplemiş ve düzenlemiştir**] (Ahmet Caferoğlu, Özden Tanerîç "Yeni Çağ Türk Dili Lûgatleri", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. XIV, Temmuz 1966, İstanbul 1966, s. 10).

Bu alanda en etkili görülen ve en yoğun dil özleştirmeciliği yapan Alman Dil Kurumu, 1933'te Nasyonal Sosyalistlerin iktidara geçmesinden sonra uzun süre **yönetim tarafından desteklenmiş**, 1940'ta ise dil özleşmesi çalışmalarının bizzat **Hitler tarafından yasaklanması** sonucu tarih sahnesinden uzaklaşmıştı [Bu alanda en etkili görülen ve en yoğun dil özleştirmeciliği yapan Alman Dil Kurumunu, 1933'te Nasyonal Sosyalistlerin iktidara geçmesinden sonra, uzun süre **yönetim desteklemiş**, 1940'ta ise dil özleşmesi çalışmalarını, bizzat **Hitler'in yasaklaması** sonucu, tarih sahnesinden uzaklaşmıştı] (Ülkü, 1995, 219).

4.1.14. ZT(İT) + Y(GSF-Ç) + ZT(İT) + Y(GSF-Ç): Bir cümlede, iki tarafından'ın iki ayrı yüklemi etkilemesi:

Bu yapı içerisinde, cümleler, tek tek ele alındığında, yukarıdaki incelenen cümle tiplerinden oluşurlar; ancak, içerisinde *tarafından* bulunan birden fazla cümle bir arada kullanılmıştır.

Bilmeceler, Ögel tarafından toplanmış, Eberhard tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir [Bilmeceleri, Ögel toplamış, Eberhard İngilizceye tercüme etmiştir] (Tuncer Gülensoy, Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 33, Biyografiler-Bibliyografiler Dizisi: 7, Ankara 1981, s. 71).

Eserler önce Varlık Yayın Evi tarafından yayımlanmış, ondan sonra da bütün eserleri seri olarak Ötüken Yayın Evi tarafından basılmaya başlanmıştır [Eserlerini, önce Varlık Yayın Evi yayımlamış, ondan sonra da bütün eserlerini, seri olarak Ötüken Yayın Evi basmaya başlamıştır] (İnci Enginün, "Cengiz Dağcı", TD, S. 519, Mart 1995, 232).

4.1.15. ZT(İT) + Y(GSF-Ç) + ZT(İT) + Y(GSF-Ç) + ZT(İT) + Y(GSF-Ç): Üç tarafından üç yüklem:

Afrın Çor Tigin'in bu şiirinin transkripsiyonu, ilk defa A. Von Le Coq tarafından Manichaica II'de yapılmış, daha sonra da bu şiir, sırası ile, H.H. Scaeder tarafından işlenmiş ve R.R. Arat tarafından da yayınlanmış idi [Afrın Çor Tigin'in bu şiirinin transkripsiyonunu, ilk defa A. Von Le Coq, Manichaica, II'de yapmış, daha sonra da bu şiiri, sırası ile, H.H. Scaeder, işlemiş ve R.R. Arat da yayınlamış idi] (Osman F. Sertkaya, "Bir Uygur Şiiri Hakkında Not'a Not", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. XXIII 1977-1979, İstanbul 1981, 203).

4.2. TARAFIMDAN, TARAFIMIZDAN'LI KULLANIMLAR

Genellikle nezaket ve tevazu için kullanılan *tarafımdan* ve *tarafımızdan*'lı cümleler, *tarafından*'lı cümlelere göre oldukça seyrek kullanılır.

Bu vechile tahsis olunan ma'aş-ı zâtîler için sened-i muvakkat olmak üzere Derviş Paşa ile *tarafımızdan bi'l-iştirak mahtûm birer kıt'a buyuruldu* verilir ve *ba'dehû bunların berat-ı âlîleri dahi gelip sâhiplerine teslim ettirilir* idi [bi'l-iştirak mahtûm birer kıt'a buyuruldu verir ve *ba'dehû bunların berat-ı âlîlerini dahi gelip sâhiplerine teslim ettirir idik*] (Cevdet Paşa 21-39, 1991, 146).

Cahit Sıtkı Tarancı'nın *hayatı, sanatı, yayınlanmış eserleri, kendi görüşü; [hayatını, sanatını, yayınlanmış eserlerini, kendi görüşünü]* ayrıca, çoğunluğu otorite olmak üzere, *öteki yazarların görüş ve değerlendirmeleri; mevcut kaynakların büyük bir kısmı gözden geçirilmek suretiyle, tarafımdan incelenmeye çalışılmıştır* [öteki yazarların görüş ve değerlendirmelerini; mevcut kaynakların büyük bir kısmını gözden geçirmek suretiyle, *incelemeye çalıştım*] (Gültekin Sâmanoğlu, Cahit Sıtkı Tarancı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 965, Ankara 1988, s. 2).

4.3. İCA İLE KURULAN CÜMLE TİPLERİ

Bu cümle tipinin farkı, isim unsurundan sonra, *tarafından* yerine +CA eşitlik ekinin gelmesidir. Ayrıca, *tarafından*'lı kullanımdan farklı olarak +CA'lı kullanımlarda, iyelik eki kullanılmamaktadır. +CA'lı kullanımlar, hep *tarafından*'lı ifadelerin karşılığı olarak

kullanılır. +CA'lı kullanımlarda, iyelik ifadesi olmadığı için, tıpkı fiilimsilerde olduğu gibi, *tarafımdan, tarafımızdan*'lı ifadelerin karşılığı yoktur.

Bu cümlelerde, +CA kaldırılıp yüklem fiili geçişli hâle dönüştürülünce, cümlelerin öznesi nesne, +CA'nın yanındaki isim unsuru ise, özne olur. Tespit edebildiğimiz +CA eşitlik ekiyle kurulan cümleler, $\ddot{O} + ZT(\dot{I}CA) + Y(GSF-\dot{C})$ ve $ZT(\dot{I}CA) + \ddot{O} + Y(GSF-\dot{C})$ olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Diğer şekiller bu iki ana cümle tipinin alt grupları durumundadır. Alt grupları oluşturan cümlelerde, yeri, sayısı ve cinsi değişebilen zarf tümleci veya dolaylı tümleç bulunabilmektedir.

4.3.1. $\ddot{O} + ZT(\dot{I}CA) + Y(GSF-\dot{C}) = N + \ddot{O}(\dot{I}+0) + Y(GF-\dot{C})$:

UNESCO'nun Dünya Mirası listesinde yer alan Pamukkale'deki kirletici tesirlerin kaldırılması planında *ilk yıkım eylemi Denizli Belediyesince gerçekleştirildi [ilk yıkım eylemini, Denizli Belediyesi gerçekleştirdi]* (Oktay Ekinci, C. ,19.12.1996, 2. Bölüm 2/2).

Fatura ne yazık ki tüm toplumca taşınacaktır [Faturayı ne yazık ki tüm toplum taşıyacaktı] (C. 26499, 26.04.1998, 5/5).

Giriş koşulları, program özellikleri ve kontenjanlar "akademi yüksek kurulunca belirlenecek [Giriş koşullarını, program özelliklerini ve kontenjanları "akademi yüksek kurulu" belirleyecek](Ebru Toktar, C. 26541, 07.06.1998, 15/4).

Kolombiya'nın Urrao kentinde 21 kişi aşırı sağcı milislerce öldürüldü [Kolombiya'nın Urrao kentinde, 21 kişiyi, aşırı sağcı milisler öldürdü](C. 26505, 02.05.1998, 8/3).

Bu konu bütün dilcilerimizce de ele alınmalı, tartışılmalıdır [Bu konuyu, bütün dilcilerimiz, de ele almalı, tartışmalıdır] (Nurettin Koç, "-makta/-mekte Üzerine", TD, S. 558, Haziran 1998, 496).

Değişen Türkiye'de kavgacı yönü, devrimci düşünce arasından işlevi bir çok yazarca belirtildi [Değişen Türkiye'de kavgacı yönünü, devrimci düşünce arasından işlevini, bir çok yazar belirtti](Süreya ,1991, 50).

Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Kumburun sahilinde bulunan 15 metre uzunluğundaki hayvan fosili, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) uzmanlarınca inceleniyor [Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Kumburun sahilinde bulunan 15 metre uzunluğundaki hayvan fosilini, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) uzmanları inceliyor](C. 26689, 02.11.1989, 16/1).

Öyleyse Anadolu galip devletlerce paylaşılmalı [Anadoluyu galip devletler paylaşmalı], Türklere bırakılacak kısım da Avrupa denetimi altına alınmalı (Akyol 1998, s. 120).

4.3.2. $\ddot{O} + ZT(\dot{I}CA) + T\ddot{U}M + Y(GSF-\dot{C}) = N + \ddot{O}(\dot{I}+0) + T\ddot{U}M + Y(GF-\dot{C})$ Bu cümle tipinde, tümleç, İCA'dan sonra gelmektedir.

4.3.2.1. $\ddot{O} + ZT(\dot{I}CA) + ZT + Y(GF-\dot{C}) = N + \ddot{O}(\dot{I}+0) + ZT + Y(GF-\dot{C})$:

Kasabının güneşini engellediği için Delinin Dağını'nın sünnet edilmesi belediye meclisince oy birliği ile kabul edildi [Kasabının güneşini engellediği için Delinin Dağını'nın sünnet edilmesini, belediye meclisi, oy birliği ile kabul etti] (Cemil Cığırım, C. Dergi, S. 475, 30.04.1995, 10/4).

Dankoff ve Kelly'nin MK'daki irük sözcüğünü erük biçiminde okumaları da Erdal'ca haklı olarak eleştirilmiştir [Dankoff ve Kelly'nin MK'daki irük sözcüğünü erük biçiminde okumalarını da Erdal, haklı olarak eleştirmiştir](Talât Tekin, Türk Dilleri Araştırmaları, C. 4, Simurg, Ankara 1994, 57).

Kimbilir, belki bu yalnız onlarca böyle düşünülüyor[bunu, yalnız onlar, böyle düşünmüyor] iş esasen İstanbul'dan böylece tertip olunmuş bulunuyor](Yunus Nadi, 1998, 87).

4.3.2.2. $\ddot{O} + ZT(\dot{I}CA) + \text{Birden Çok Tümleç} + Y(GSF-\dot{C}) =$

$N + \ddot{O}(\dot{I}+0) + \text{Birden Çok Tümleç} + Y(GF-\dot{C})$

Bu karar, enstitü anabilim dalı başkanlığınca tez önerisini izleyen üç gün içinde ilgili enstitüye tutanakla bildirilir [Bu kararı, enstitü anabilim dalı başkanlığı, tez önerisini izleyen üç gün içinde ilgili enstitüye tutanakla bildirir](Lisansüstü 1997, madde 31/b).

4.3.3. $\ddot{O} + T\ddot{U}M + ZT(\dot{I}CA) + Y(GF-\dot{C}) = N + T\ddot{U}M + \ddot{O}(\dot{I}+0) + Y(GF-\dot{C})$

Bu anlatım biçiminde, tümleç, İCA'dan önce gelmektedir.

Bu kişi, aslında babasının duygusal etkisinden olsa gerek, Nakşibendilik'le sıkı ilişkiler içinde bulunan, o kuruluştaki önemli yeri olan kişilerce korunmuş [Bu kişiyi, aslında babasının duygusal etkisinden olsa gerek, Nakşibendilik'le sıkı ilişkiler içinde bulunan, o kuruluştaki önemli yeri olan kişiler, korumuş], ayrılıkçı, bağımsız "devlet kurma" yandaşı kimselerle yakınlık kurmuş, birçok kimseyi "hedef" göstermişti (Eyüboğlu, 1998, 83).

Sevincinde şimdilik haklıdır; Paris'te toplanan devletlerin kararıyla İzmir 14 Mayıs 1919'da Yunan ordularınca işgal edilecektir [İzmir'i 14 Mayıs 1919'da Yunan orduları işgal edecektir] (Akyol, 1998, 115).

4.3.4. $\ddot{O} + T\ddot{U}M + ZT(\dot{I}CA) + T\ddot{U}M + Y(GSF-\dot{C}) =$

$N + T\ddot{U}M + \ddot{O}(\dot{I}+0) + T\ddot{U}M + Y(GF-\dot{C})$

Muhabir üyeler ise, diğer ülkelerdeki üniversitelerde dil bilimi ve germanistik alanlarında bilimsel çalışma, araştırma ve yayınları ile tanınmış bilim adamları arasından Enstitü Kurulunca seçimle belirlenir [Muhabir üyeleri ise, diğer ülkelerdeki üniversitelerde dil bilimi ve germanistik alanlarında bilimsel çalışma, araştırma ve yayınları ile tanınmış bilim adamları arasından Enstitü Kurulu, seçimle belirler] (Ülkü, 1995, 221).

4.3.5. $ZT(\dot{I}CA) + Y(GSF-\dot{C}) = \ddot{O}(\dot{I}+0) + Y(GF-\dot{C})$

Bu yapıda, +CA kaldırılıp yüklemi oluşturan fiil geçişli hâle dönüştürülünce, +CA'nın yanındaki isim unsuru özne olur. İCA'lı yapıdaki gizli özne ise, gizli nesneye dönüştüğü için cümlede gösterilmez.

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklara Yardım Derneği'nce sahneye konuyor [Özel Eğitime Muhtaç Çocuklara Yardım Derneği, sahneye koyuyor] (Fulya Çiğdem Aydoğan, C. Dergi, S. 639, 21.06.1998, 14).

Türkiye’de banka kurulması veya yurt dışından bir bankanın şube açmasına, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun olumlu görüşü üzerine, *Bankalar Kurulu’nca izin verilecek [Bankalar Kurulu izin verecek]* (H.18416, 19.06.1999, 11/8).

Ancak bu iki kelimenin yayılış sahası çok dardır, *Fransızcaya âşinalığı olmayanlarca da kavranamaz [Fransızcaya âşinalığı olmayanlar da kavrayamaz]* (Esenkova, 1959, 9.).

4.3.6. $ZT(\dot{I}CA) + \ddot{O} + Y(GSF-\dot{C}) = \ddot{O}(\dot{I}+0) + N + Y(GF-\dot{C})$: Bu cümle tipinde, İCA ile yüklem arasında, özne bulunmaktadır

Kaldı ki Karayığit ve Kaypak ve Çend oğulları mü’ellefetü’l-kulûb hükmünde olarak haklarında *Fırka-i İslahiyyece henüz emniyet-i kâmile hasıl olmamış idi [Fırka-i İslahiyye henüz emniyet-i kâmile hasıl etmemiş idi]* (Cevdet Paşa 21-39, 154).

İstiklâl Mahkemesi’nce bu şekilde değerlendiriliyor [İstiklâl Mahkemesi, bu şekilde değerlendiriyor](İnönü, 1998, 93).

4.3.7. $ZT(\dot{I}CA) + T\ddot{U}M + \ddot{O} + Y(GSF-\dot{C}) = \ddot{O}(\dot{I}+0) + T\ddot{U}M + N + Y(GF-\dot{C})$: Bu cümle tipi, $ZT(\dot{I}CA) + \ddot{O} + Y(GSF-\dot{C})$ cümle tipinin tümleç almış biçimidir. İCA’lı zarf tümlecisiyle yüklem arasına, yeri, sayısı ve cinsi değişebilen tümleçler girebilir. Bu tümleçler, öznenen önce veya sonra olabilir.

İstiklâl Mahkemeleri’nce [İstiklâl Mahkemeleri,] soygunculuk yapanlara ağır hapis (müebbed, 15 sene kürek), saldırı ve cinayet suçlarına idam, soyguncuya yardım, yataklık ve haber vermemek veya yakalanmasında hatası görülenlere durumuna göre cezalar veriliyordu [veriyordu] (Aybars, 1975, 209).

Ozman Uluslar arası Eğitim Hizmetleri’nce, yurt dışında eğitim olanakları konusunda bir seminer düzenlenecektir [Ozman Uluslar arası Eğitim Hizmetleri, yurt dışında eğitim olanakları konusunda bir seminer düzenleyecektir] (H. 18390, 24.05.1999, 24/8).

İşbu merasimde camii şeriften başlayarak dairei mahsusaya kadar *kolordu kumandanlığınca askeri kıtalarla tertibatı mahsusa alınacaktır [kolordu kumandanlığı, askeri kıtalarla tertibatı mahsusa alacaktır]* (Yunus Nadi, 1998, 31).

O zaman Zeynel Abidin de İstanbul’da olmak hasebiyle, kimbilir, belki onun da verdiği teminat üzere *İstanbul’ca Konya’ya fazla ehemmiyet atfoluyordu [İstanbul, Konya’ya fazla ehemmiyet atfediyordu]* (a.g.e., 87).

Kısacası, 21. Yüzyıla hızlı adımlarla yaklaşıldığı bir çağda, böyle bir dolaylı sansüre ne kimsenin gücü yeter ne de *demokratik güçlerce buna izin verilir [demokratik güçler, buna izin verir]* (Alpay Kabacalı, C. 26554, 20.06.1998, 11/1).

Güvenlik güçlerince [Güvenlik güçleri,] bazı öğrencilerin üzerinde bulunan sopalara ve büyük, keskin bıçaklara el konulmuştur [el koymuştur] (C. 26554, 20.06.1998, 4/5).

4.3.8. Bir İCA’nın hem fiilimsiyi hem yüklemi etkilemesi:

$$\ddot{O} + ZT + ZT(\dot{I}CA) + ZF(GSF-Ip/Up) + DT + Y(GSF-\dot{C}) =$$

$$N + ZT + \ddot{O}(\dot{I}+0) + ZT(GF-Ip/Up) + DT + Y(GF-\dot{C})$$

Yani bu defa, 1924 Anayasası'nın esasları doğrudan doğruya, o zamanki adıyla "Kanunu Esasi Encümeni"nce hazırlanıp Meclis'e getirilmiştir [1924 Anayasası'nın esaslarını, doğrudan doğruya, o zamanki adıyla "Kanunu Esasi Encümeni", hazırlayıp Meclis'e getirmiştir] (İnönü, 1998, 51).

4.3.9. Bir İCA'nın birden fazla yüklemi ekilemesi

Benim bildiğim, 12 Eylül'de binlerce CHP'li, faşist askeri yönetimce gözaltına alınmış, tutuklanmış, baskı ve işkence çarkından geçirilmiştir [binlerce CHP'liyi, faşist askeri yönetim gözaltına almış, tutuklamış, baskı ve işkence çarkından geçirmiştir]; Sayın Ecevit'e askeri yönetimce gösterilen nezaket ve özen hiçbirine gösterilmemiştir (İlhan Selçuk, C. 26718, 01.12.1998, s. 2/8).

Birinci dünya savaşı öncesindeki azınlıklar düzeninin devam edeceği şeklindeki tasarılar Türk heyetince reddedilmiş ve Andlaşma metnine alınmamıştır [Birinci dünya savaşı öncesindeki azınlıklar düzeninin devam edeceği şeklindeki tasarıları Türk heyeti reddetmiş ve Andlaşma metnine almamıştır] (Akyol, 1998, 161).

4.3.10. Bir yüklem için İCA ile tarafından'nın birlikte kullanılması

Bu görevi yerine getirmek için gerekli kaynaklar, Federal Hükûmet, Baden-Württemberg Eyalet Hükûmeti ve küçük bir oranda Mannheim Belediyesiince, bir de "Alman Dili Enstitüsünü Destekleme Derneği" diyebileceğimiz "Verein der Freunde des IDS" tarafından sağlanıyor [Bu görevi yerine getirmek için gerekli kaynakları, Federal Hükûmet, Baden-Württemberg Eyalet Hükûmeti ve küçük bir oranda Mannheim Belediyesi, bir de "Alman Dili Enstitüsünü Destekleme Derneği" diyebileceğimiz "Verein der Freunde des IDS", sağlıyor] (Ülkü, 1995, 217).

4.3.11. Bir cümle içerisinde, fiilimside ve yüklemde hem tarafından'nın hem İCA'nın kullanılması: ZT(İCA/İT) + FS(GSF-FSE) + ZT(İCA/İT) + Y(GSF-Ç)

Bu cümle tipinde, İCA ile tarafından fiilimsi ile yüklem arasında yer değiştirebilmektedir.

4.3.11.1. ZT(İCA/İT) + SF(GSF-SFE) + ZT(İCA/İT) + Y(GSF-Ç):

Ankara'nın yanı başında Mali köyü civarında bir gün zabıta tarafından bir Hintli Müslüman yakalandı [zabıta bir Hintli Müslüman yakaladı] ve zabıtaca yapılan [zabitanın yaptığı] tahkikatta ahvali şüpheli görülerek kendisi İstiklâl Mahkemesine tevdi edildi (Kılıç Ali, 1997, 29).

Bu kalp paraların kaçakçılığı, ABD ve diğer yerlerde dağıtımı, her iki ülke tarafından kontrol edilen uluslar arası terörist şebekelerince yürütülmektedir [[Bu kalp paraların kaçakçılığını, ABD ve diğer yerlerde dağıtımını, her iki ülkenin kontrol ettiği uluslararası terörist şebekeleri yürütmektedir] (C., 26563, 29.06.2008, s. 8/3).

Bu çalışmalar sırasında İTÜ tarafından Ankara, İstanbul, Antalya ve İskenderun; K.T.Ü. tarafından Trabzon, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü tarafından Çukurova Bölgesi yerleşim alanlarında yapılan planlama araştırma olarak kalmışlar ve özellikle yerel yönetimlerce uygulamaya alınmamışlardır [İTÜ'nün, Ankara, İstanbul, Antalya ve İskenderun; K.T.Ü.'nün, Trabzon, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nün Çukurova Bölgesi yerleşim alanlarında yaptıkları

planlama, araştırma olarak kalmışlar ve özellikle yerel yönetimler, uygulamaya almamışlardır](Cemil Cigirim, C. Dergi, S.: 475, 30.04.1995, 10/5).

12 emniyet görevlisinin açığa alınmasına neden olan skandala ilişkin soruşturma, İçişleri Bakanı Tantan tarafından görevlendirilen 16 müfettişçe sürdürülüyor [12 emniyet görevlisinin açığa alınmasına neden olan skandala ilişkin soruşturmayı, İçişleri Bakanı Tantan'ın görevlendirdiği 16 müfettiş sürdürüyor](C.26915, 16.06.1999, 1/4).

Maliye Bakanlığı'nca hazırlanan metin, Odalar Birliği'nin Maliyecilerince incelendi ve maliyeci gözüyle incelendi [Maliye Bakanlığı'nın hazırladığı metni, Odalar Birliği'nin Maliyecileri inceledi] ve maliyeci gözüyle incelendi (Abdülkadir Küşin, H.18416, 10.06.1999, 13/3).

4.3.11.2. ZT(İCA/İT) + ZT + ZT(İCA/İT) + Y(GSF-Ç):

Kutadgu Bilig'in en son bilimsel yayını Ord.Prof.Dr. Reşit Rahmeti Arat tarafından yapılarak Türk Dil Kurumunca yayımlanmıştır [Kutadgu Bilig'in en son bilimsel yayını Ord.Prof.Dr. Reşit Rahmeti Arat yaparak/yapmış, Türk Dil Kurumu, yayımlamıştır](Canpolat, 1981, 274).

4.3.12. ZT(İCA/İT) + Y(GSF-Ç) + ZT(İCA/İT) + Y(GSF-Ç): Bir cümlede, yüklemelerden birinde tarafından diğerinde İCA kullanılabilmektedir:

İsmet Paşa'nın atıfta bulunduğu "Misak-ı Milli", İstiklal Savaşı'mızın temel sıklarından biridir ve 28 Ocak 1920 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı tarafından yayınlanmış ve bunun üzerine Meclis İngilizlerce dağıtılmıştır [Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı yayınlanmış ve bunun üzerine Meclis-i İngilizler dağıtmıştır] (Akyol, 1998, 148).

İstiklâl Mahkemeleri'ni alakadar eden hadiselerin, vak'aların evvel emirde ilk tahkikatı hükümetçe yapılır; ondan sonra muntazam bir dosya hâlinde mahkemeye tevdi edilir, tevdi edilen dosya mahkeme heyeti tarafından ayrıca tetkik ve noksanları ikmal edildikten sonra hadise ile ilgili olanların aleni (açık) muhakemelerine geçilirdi [İstiklâl Mahkemeleri'ni alakadar eden hadiselerin, vak'aların evveleminde ilk tahkikatını hükümet, yapar; ondan sonra muntazam bir dosya hâlinde mahkemeye tevdi eder, tevdi edilen dosyayı mahkeme heyeti, ayrıca tetkik ve noksanları ikmal ettikten sonra hadise ile ilgili olanların aleni (açık) muhakemelerine geçerdi] (Ali Kılıç, 1997, 15-16).

Dresten ve Vatikan nüshalarının eleştirili basımı Muharrem Ergin tarafından doktora tezi olarak yapılmış ve Türk Dil Kurumunca bastırılmıştır [Dresten ve Vatikan nüshalarının eleştirili basımını Muharrem Ergin, doktora tezi olarak yapmış ve Türk Dil Kurumu, basmıştır](Canpolat-Erimer, 1981, 47).

1975 yılında Gülistan Tercümesi'nin söz dağarcığını ve dil özelliklerini ele alan iki ciltlik bir çalışma, Sovyetler Birliği'nde Emir Neciboğlu Necib tarafından yapılmış ve Kazakistan İlimler Akademisinde yayımlanmıştır [1975 yılında Gülistan Tercümesi'nin söz dağarcığını ve dil özelliklerini ele alan iki ciltlik bir çalışmayı, Sovyetler Birliği'nde Emir Neciboğlu Necib yapmış ve Kazakistan İlimler Akademisi yayımlamıştır] (Karamanhoğlu, 1994, XII, Zeynep Korkmaz'ın sunuş yazısından).

5. Sonuç olarak, 14.-15. yüzyıllardan 1830'lu yıllara kadar, bir üslûp özelliğine bunun yanında Arapça "min"li ifadelerin etkisine bağlı olarak bazı eserlerde çok seyrek, bazılarında nadiren, bazılarında ise hiç kullanılmayan; ancak 1830'lu yıllardan sonra batı dillerinin etkisiyle mahiyet değiştirerek bir söz dizimi tipi oluşturan *tarafından*'lı ve onun karşılığı olan *İCA*'lı anlatımlar, on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, zaman içerisinde gittikçe artan bir kullanım sıklığına ulaşmıştır. *Tarafından* ve *İCA*'lı ifadeler, fiilimsi gruplarında, Arapça mastarlarda ve cümle ögesi olarak cümlede kullanılmıştır. Arapça mastarlardaki kullanımlar, özleşmeye bağlı olarak azalmış, buna karşılık, fiilimsi gruplarındaki ve cümlelerdeki kullanım sıklığı git gide artmıştır. *Tarafından*'lı ve *İCA*'lı kullanımların, fiilimsi ve cümle çeşitleri arasındaki kullanım sıklıkları yer yer değişmektedir. Bunları, verdiğimiz örnek sayılarındaki farklılıklar da göstermektedir. Özellikle, *-an/-en* sıfat-fiiliyle oldukça sık bir biçimde kullanılmakta, buna bağlı olarak, "geçişli fiil + -DİĞİ/-DUĞU" yapısı yerine, "tarafından + geçişsizleştirilmiş fiil + *-an/-en*" yapısı kullanılmaktadır. Bu arada, *+CA* eşitlik eki de *tarafından*'ın karşılığı olarak, "vasıta" işlevini kazanmış bulunmaktadır.

Türkçeye iyice yerleşmiş ve bazı Türkçe söyleyişleri yıpratma aşamasına gelmiş bulunan *tarafından*'lı ve *İCA*'lı kullanımları, hiç olmazsa, kabul edilebilirlik sınırları içerisine çekmek Türkçe açısından oldukça yararlı olacaktır.

Kısaltmalar

C	Cumhuriyet gazetesi
+CA	+ca/+ce, +ça+çe, eşitlik eki
GF	Geçişli fiil
GSP	Geçişsizleştirilmiş fiil
Ç	Fiil çekim eki
FS	Fiilimsi
FSE	Fiilimsi eki
H	Hürriyet gazetesi
İ	Yalın isim
İCA	Eşitlik eki almış isim, isim + eşitlik eki
İF	İsim-fiil
İFE	İsim-fiil eki
İİ	İlgi durumunda isim, isim + ilgi durumu eki
İT	İsim + tarafından,
İYE	3. teklik kişi iyelik eki
İYÜ	Yükleme durumu eki almış isim, isim + yükleme durumu eki
M	Milliyet gazetesi
Ma.	Mastar, Arapçadan alıntı mastar.
N	Nesne
Ö	Özne
Öcık	Öznecik, fiilimsilerde işi yapan veya olan

s.	sayfa
S.	Sayı
SF	Sıfat - fiil
SFE	Sıfat-fiil eki
TD	Türk Dili
TDAY-Belleten	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
TDK	Türk Dil Kurumu
TK	Türk Kültürü
TÜM	Tümleç, zarf tümleci veya dolaylı tümleç
Y	Yüklem
Ycık	Yüklemcik, fiilimsi gruplarında, isimleşmiş, sıfatlaşmış veya zarflaşmış olarak fiili, işi, oluşu veya hareketi gösteren öge
Y(GSF-Ç)	Yüklem(Geçişsizleştirilmiş fiil + fiil çekim eki)
Y(GF-Ç)	Yüklem(Geçişli fiil + fiil çekim eki)
ZF	Zarf-fiil
ZFE	Zarf-fiil eki

Kaynakça

- Akıncı,1973, Gündüz Akıncı, *Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859) -Başlangıç Dönemi -*, Atatürk Yayınları No. 276, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 55, Araştırma Serisi No. 45, Ankara.
- Bilgegil, 1963, Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara.
- Demircan, 1988, Ömer Demircan, *Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Deny,1941, Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Tercüme eden: Ali Ulvi Elöve, Mf. V., İstant
- Devellioğlu,1995, Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 12. Baskı, Hazırlayan: Güneyçal, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dizdaroğlu,1976, Hikmet Dizdaroğlu, *Tümcebilgisi*, TDK Yayınları: 426, Ankara.
- Ediskun, 1985, Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eren,1988, A. Cevat Eren, *İslâm Ansiklopedisi "III. Selim" maddesi*, 10. Cilt, İstanbul, 446-457. s.
- Gencan, 1975, Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, 3. Baskı, TDK Yayınları: 418, İstanbul.
- Hatiboğlu, 1982, Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğra Yayınları No: 317, Ankara.
- Korkmaz, 1995, Zeynep Korkmaz, "Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir D Dili Üzerine Araştırmalar, Birinci Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları: 629, Ankara.
- Kükey, 1975, Mazhar Kükey, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara.
- Muallim Nâci, 1978, Muallim Naci, *Lûgat-i Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Özön, 1979, Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, 6. Basım, İnkılâp Aka Kitabevleri, İstanbul.
- Redhouse, 1987, Sir James W. Redhouse, *A Turkish And English Lexicon*, New Impresssion, Libraire Du Lil
- Redhouse, 1988, *Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*, Redhouse Yayınevi, İstanbul.
- Şemseddin Sami, 1978, Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, 1987, Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon.
- Timurtaş, 1962, Faruk K. Timurtaş, *Osmanlıca Grameri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiy Kitaplarından, İstanbul.

Türkçe Sözlük 2, 1998, 9. Baskı, Hazırlayanlar: İsmail Parlatır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfişkar, Belgin Tezcan Aksu, Seyfullah Türkmen, Yaşar Yılmaz, TDK Yayınları: 549, Ankara.

Yaşar, 1995, Necmi Yaşar - Sevim Sönmez, *Fransızca, Testlerle Öğrenme ve Geliştirme Kılavuzu*, Adana.

Zülfişkar, 1977, Hamza Zülfişkar, *Yüksek Öğretimde Türkçe Yazın ve Anlatım*, Ankara.

TARAFINDAN ESERLER

Abik, 1993, Ayşehan Deniz Abik, 'Ali Şîr Nevâyî'nin Risaleleri, *Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Basılmamış doktora tezi).

Akseki, 1965, A. Hamdi Akseki, *İslâm Dini*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, On Beşinci baskı, Ankara.

Akyol, 1998, Taha Akyol, *Medine'den Lozan'a*, 6. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Akyüz, 1997, Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No: 1, İstanbul.

Anadolu Üniv., 1995, *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Programları Yıl Sonu 1995 Sınav Uygulama Yönergesi*, 10-11 Haziran 1995.

Aybars, 1975, Ergun Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Armaner, 1998, Neda Armaner, *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar Nuruçluk*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Aziz Efendi, 1985, *Kanûn-nâme-i Sultânî li 'Azîz Efendi*, Hazırlayan: Rhoads Murphey, Sources of Oriental Languages and Literatures / Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 9, Türkçe Kaynaklar VIII, Harvard.

Başkan, 1988, Özcan Başkan, *Bildirişim insan-dili ve ötesi*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Batıslam, 1997, H. Dilek Batıslam, *Kani'nin Mensur Letaifnamesi ve Hezliyyatı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana (Basılmamış doktora tezi).

Bilgin, 1996, A. Azmi Bilgin, *Nazmü'l-hilâfiyyât Tercümesi (Giriş-Dil Özellikleri-Metin- İndeks)*, TDK Yayınları: 663, Ankara.

Çağatay, 1977, Saadet Ş. Çağatay, *Türk Lehçeleri Örnekleri VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü No: 9, Ankara.

Canpolat-Erimer, 1981, Mustafa Canpolat - Kayahan Erimer, *Tıpkıbasımlarıyla Türk Dili ve Edebiyatı Örnekleri*, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 308, Ankara.

Cevdet Paşa 21-39, 1991, Cevdet Paşa, *Tezâkir* 21-39, Yayınlayan: Cavit Baysun, Türk Tarih Kurumu Yayınları II. Dizi - Sa. 17, Ankara.

Cevdet Paşa, 1991, Cevdet Paşa, *Tezâkir* 40-Tetimme, Yayınlayan: Cavit Baysun, Türk Tarih Kurumu Yayınları II. Dizi - Sa. 17, Ankara.

Ceyhun, 1995, Demirtaş Ceyhun, *Ah Şu "Karabıyıklı" Türkler*, Sıs Çanı Yayınları: 3, 13. Baskı, İstanbul.

Çetin, 1994, Osman Çetin, *Sicillere Göre Bursa'da İhtida Hareketleri ve Sosyal Sonuçları (1472-1909)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi-Sa. 148, Ankara.

Deny, 1941, Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Tercüme eden: Ali Ulvi Elöve, Mf. V., İstanbul.

Derdıyok, 1994, Çetin Derdıyok, *XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesihî'nin Gül-i Sad-berg'i*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana (Basılmamış Doktora Tezi).

Ergin, 1980, Muharrem Ergin, *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2244, İstanbul.

Esenkova, 1959, Enver Esenkova, *Türk Dilinde Fransız Tesiri*, İstanbul.

Evliya Çelebi, 1314, Evliya Çelebi Muhammed Zillî ibn Dervîş, *Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi*, Birinci cilt, Tabî'i: Ahmet Cevdet, İlk tab'ı, Der-şâ'âdet "İkdam" Matbaası, 1314 (1898).

Evliya Çelebi, 1928, *Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi*, Sekizinci cilt, Türk Tarih Encümeni Külliyyâtı, Adet: 13, İstanbul.

Evliya Çelebi, 1996, Evliya Çelebi b. Dervîş Muhammed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi*, Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay, 1. Kitap: İstanbul, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti., İstanbul.

Eyüboğlu, İsmet Zeki Eyüboğlu, *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar Nakşibendilik*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

İnal, 1982, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar* 1. Cilt, Üçüncü Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

- İnönü, 1998, İsmet İnönü, *İsmet İnönü'nün Hatıraları Cumhuriyetin İlk Yılları I (1923-1998)*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- İz, 1996, Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Akçağ Yayınları: 184, Kaynak eserler: 27, 2. Baskı, Ankara.
- Kaplan, 1988, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I, 1839-1865*, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Marmara Üniversitesi Yayın No: 460, Fen- Edebiyat Fakültesi Yayın No: 8, İstanbul.
- Karamanlıoğlu, 1994, Ali Fehmi Karamanlıoğlu, *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları: 579, Ankara.
- Kaya, 1994, Ceval Kaya, *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*, TDK Yayınları: 607, Ankara.
- Kongar, 1994, Emre Kongar, *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul.
- Kurat, 1940, Akdes Nimet Kurat, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki, Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarıklar ve Bitikler*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınlarından Tarih Serisi 1., İstanbul.
- Küçük, 1984, Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler I 1830-1980*, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Kılıç Ali, 1997, *İstiklâl Mahkemeleri Hatıraları*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Kocatürk, 1964, Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Levent, 1972, Ağah Sırrı Levent, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Üçüncü Baskı, TDK Yayınları: 347, Ankara Lisansüstü, 1997, T.C. Çukurova Üniversitesi Fen, Sağlık, Sosyal Bilimler Enstitüleri Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Adana.
- Seyf-i Sarâyî, 1989, *Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*, Hazırlayan: Ali Fehmi Karamanlıoğlu, TDK Yayınları: 544, Ankara.
- Süreya, 1991, Cemal Süreya, *Şapka Dolu Çiçekle*, 3. Basım, Yön Yayıncılık, 030, İstanbul.
- Şinasi, 1960: Şinasi, *Makaleler*, Külliyyât IV, Baskıya Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Dün-Bugün Yayınevi, Ankara.
- Tarancı, 1988, *Cahit Sıtkı Tarancı*, Hazırlayan: Gültekin Samanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları: 965, Türk Büyükleri Dizisi: 102, Ankara.
- Tekin, 1993, Şinasi Tekin, "Binbir Gece'nin İlk Türkçe Tercümeleri ve Bu Hikâyelerdeki Gazeller Üzerine" *Türk Dili Araştırmaları, Talât Tekin Armağanı*, C.: 3, Simurg, Ankara 1993, s. 239-225 .s.
- Tekin, 1989, Talât Tekin, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, TDK Yayınları: 541
- Tuna, 1986, Osman Nedim Tuna, "Türkçe'de Transitive-Causative 'Geçişli-Ettirgen' Fiiller Bunlarla İlgili Morfoloji ve Öğretim Meselelerinin Çözümü", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.: XXIV-XXV 1980-1986, İstanbul.
- Uşaklıgil, 1962, Halit Ziya Uşaklıgil, *Aşk-ı Memnu*, Beşinci Baskı, Hilmi Kitabevi LTD, İstanbul.
- Ülkü, 1995, Vural Ülkü, "Kuruluşunun 30. Yılında Alman Dili Enstitüsü", *TD*, S.: 519, Mart 1995, 217-222.s.
- Yunus Nadi, 1998, Yunus Nadi, *Birinci Büyük Millet Meclisi*, Yenigün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.